

27 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 27 maj fm.

	Sid.
Statstjänstemännens löner m. m.	6
Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation av herr Nilsson i Gävle ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion.	12
Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden.	72
Statsbidrag till de fria konstskolorna.	80

Onsdagen den 27 maj em.

Anslag till vidareutbildning av präster m. fl.	80
Statsbidrag till fritidsverksamhet för pensionärer.	81
Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.	84
Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.	95
Ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.	115
Meddelande ang. arbetet under återstoden av vårsessionen.	118

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 27 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 141, om anslag till bostadsrabatter (gemensam omröstning)	3
— nr 142, om anslag till stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier (gemensam omröstning)	4
— nr 144, om inrättande av en befattning som konsulent för vävning och hemslöjd inom skolöverstyrelsen (gemensam omröstning)	4
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 58, ang. höjning av förvärvsavrdragen och ortsavrdragen vid beskattningen m. m. (gemensam omröstning)	5

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 134, ang. statstjänstemännens löner m. m.	6
— nr 135, ang. vissa tjänster vid kommunikationsverken.....	11
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 55, ang. beräkning av bevilningarna m. m.	12
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 38, rörande Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden.....	72
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 128, om statsbidrag till de fria konstskolorna	80

Onsdagen den 27 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 129, om anslag till vidareutbildning av präster m. fl.	80
— nr 130, om statsbidrag till Målsmännens riksförbund	81
— nr 131, om statsbidrag till fritidsverksamhet för pensionärer.....	81
— nr 132, ang. anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.	84
— nr 133, ang. ytterligare medel för svensk medverkan i FN:s fredsstyrka på Cypern.....	95
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 56, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden.....	95
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 48, ang. ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen och ändring i förordningen om erkända arbetslöshetskassor, m. m.	95
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 127, ang. ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, i vad avser medelsanvisning.....	115
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 52, ang. ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.	115

Onsdagen den 27 maj

Kl. 10.00

§ 1

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstningar över följande av statsutskottet i dess memorial nr 141, 142 och 144 samt av bevillningsutskottet i dess memorial nr 58 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringspropositioner:

I:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 141)

Den, som i likhet med första kammaren vill,

1) att motionerna I: 72 och II: 93, I: 510 och II: 624 samt I: 520 och II: 632, samtliga motioner såvitt de avser höjning av familjebostadsbidragens belopp, icke må bifallas av riksdagen;

2) att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 72 och II: 93, I: 510 och II: 624 samt I: 520 och II: 632, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, till *Bostadsrabatter* för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 235 000 000 kr., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat

1) att med bifall till motionerna I: 510 och II: 624 samt I: 520 och II: 632 ävensom i anledning av motionerna I: 72 och II: 93, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, höja familjebostadsbidragen fr. o. m. den 1 januari 1965 per bidragsberättigat barn och år med 150 kr. i fall då den beskattningsbara inkomsten ej överstiger 6 000 kr. och

med 50 kr. i fall då den beskattningsbara inkomsten överstiger 6 000 kr. men ej 8 000 kr.;

2) att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 72 och II: 93 ävensom med bifall till motionerna I: 510 och II: 624 samt I: 520 och II: 632, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, till *Bostadsrabatter* för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 250 000 000 kr.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 106 Ja och 113 Nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med .. 74 Ja och 69 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster
eller ..... 106 Ja och 113 Nej,

sammanräkningen

visade ..... 180 Ja och 182 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Ordet lämnades på begäran till

Fru LÖFQVIST (s), som yttrade:

Herr talman! Jag avsåg att rösta »ja» vid omröstningen angående bostadsrabatter men fann att jag tryckt på fel knapp. Röstningsapparaten markerade därför »avstå».

2:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 142)

Den, som i likhet med första kammaren vill,

a) att motionerna I: 505 och II: 611, I: 764 och II: 935 samt II: 934, i vad de avser förlängning av tiden för innehav av licentiand- och doktorandstipendier, icke må bifallas av riksdagen;

b) att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 505 och II: 611 samt II: 934, samtliga motioner i vad de avser medelsanvisningen, till *Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier* för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 6 716 000 kr., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat

a) att, i anledning av motionerna I: 505 och II: 611, I: 764 och II: 935 samt II: 934, licentiand- och doktorandstipendier, efter därom gjord särskild ansökan hos vederbörande stipendiemyndighet, skall kunna utgå under samtliga årets tolv månader;

b) att, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 505 och II: 611 samt II: 934, samtliga motioner i vad de avser medelsanvisningen, till *Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier* för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 8 116 000 kr.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 106 Ja och 114 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av

första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med .. 73 Ja och 70 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster

eller ..... 106 Ja och 114 Nej,

sammanräkningen

visade ..... 179 Ja och 184 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

3:e omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 144)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att motionerna I: 768 och II: 946 samt I: 771 och II: 943 icke må av riksdagen bifallas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, i anledning av motionerna I: 768 och II: 946 samt med bifall till motionerna I: 771 och II: 943, medge att utöver vad i propositionen förordats ytterligare en befattning som konsulent, avseende området vävning och hemslöjd, må inrättas vid byrån för husligt arbete och vårdyrken.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 100 Ja och 119 Nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med .. 72 Ja och 73 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster

eller ..... 100 Ja och 119 Nej,

sammanräkningen

visade ..... 172 Ja och 192 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

4:e omröstningen

(enligt bevillningsutskottets memorial nr 58)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla vad bevillningsutskottet hemställt under punkten B i betänkandet nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit vad beträffande punkten B i betänkandet nr 35 hemställt i den vid betänkandet följande reservationen II av herr Elofsson m. fl. och alltså beslutat, att med bifall till motionerna I:203 av fru Olsson m. fl. och II:245 av herr Antonsson antaga följande

Förslag

till

lag om ändrad lydelse av 46 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)

Härigenom förordnas, att 46 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

46 §.

3 mom. Har kvinna — — — 16 år.

Har man med hemmavarande barn under 16 år, som antingen varit gift men icke levt tillsammans med sin hustru eller varit ogift (varmed jämställes änklung eller frånskild), haft inkomst av jordbruksfastighet, rörelse eller eget arbete må han åtnjuta avdrag i enlighet med vad i föregående stycke sagts beträffande kvinna med hemmavarande barn under 16 år med inkomst av rörelse eller eget arbete. Vad nu sagts skall ock gälla kvinna med hem-

mavarande barn under 16 år, som antingen varit gift men icke levt tillsammans med sin man eller ock varit ogift (varmed jämställes änka eller frånskild), därest hon haft inkomst av jordbruksfastighet.

Har gift — — — nämnda belopp.

Avdrag enligt — — — 2 000 kronor.

Avdrag enligt — — — sagda kommun.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling; dock att äldre bestämmelser fortfarande skola gälla i fråga om 1964 års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1964 eller tidigare år.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 108 Ja och 113 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankomsten och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med .. 74 Ja och 70 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster

eller ..... 108 Ja och 113 Nej,

sammanräkningen

visade ..... 182 Ja och 183 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 2

Justerades protokollen för den 21 innevarande maj.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 163, an-

Statstjänstemännens löner m. m.

gående avveckling av magistrats- och kommunalborgmästarinstitutionerna, m. m.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 21, första lagutskottets utlåtanden nr 31—33 och andra lagutskottets utlåtande nr 53.

§ 5

Statstjänstemännens löner m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under åren 1964 och 1965 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 152 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 23 april 1964, framlagt förslag angående statstjänstemännens löner under åren 1964 och 1965 m. m.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling upptagit två vid riksdagens början väckta likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herrar *Sundin* och *Jonasson* (I: 546) och den andra inom andra kammaren av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Fälldin* (II: 659), i vilka motioner hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om prövning samt förslag till riksdagen om avveckling av dyrortsgraderingen av statsanställdas löner samt övergång till en friare lönesättning inom den statliga sektorn enligt vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

1) anta vid propositionen nr 152 fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § statens löneförordning den 31 maj 1957 (nr 228);

2) anta vid propositionen nr 152 fogat förslag till förordning om ändrad ly-

delse av 3 § 6 mom. statens pensionslöneförordning den 28 maj 1959 (nr 286);

3) godkänna den i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 23 april 1964 redovisade överenskommelsen angående statstjänstemännens löner under åren 1964 och 1965 m. m.;

4) besluta att till de i statens löneförordning angivna grundlönerna skulle, med de undantag varom Kungl. Maj:t kunde finna gott förordna, under åren 1964 och 1965 läggas särskilda tillägg enligt de grunder som angäves i förenämnda överenskommelse;

5) besluta att pensioner och kristilllägg skulle höjas i enlighet med de grunder som redovisats i statsrådsprotokollet;

6) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder besluta om höjning av arvoden till befattningshavare i statlig eller statsunderstödd verksamhet;

7) bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad som i statsrådsprotokollet anförts träffa avtal, göra erforderliga ändringar i vederbörliga personalförteckningar samt vidta de åtgärder i övrigt som erfordrades för att lönesättningen för viss sjuksköterskepersonal skulle kunna anpassas till vad som kunde komma att gälla för motsvarande kommunalt anställd personal;

8) bemyndiga Kungl. Maj:t att fr. o. m. budgetåret 1964/65 tills vidare i enlighet med vad i statsrådsprotokollet förordats föra över stat vid statsdepartementen inrättad tjänst för byrådirektör i Ao 25, vilken innehades av regeringsrättssekreterare;

9) godkänna övriga i statsrådsprotokollet berörda förslag av beskaffenhet att böra prövas av riksdagen;

10) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta av förslagen betingade ändringar i vederbörliga personalförteckningar;

11) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta av förslagen betingade ändringar i av-

Statstjänstemännens löner m. m.

lönings- och pensionsförfattningar som utfärdats med stöd av riksdagens beslut;

12) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta i övrigt erforderliga åtgärder för förslagens genomförande ävensom meddela erforderliga övergångsbestämmelser;

13) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1963/64 och 1964/65 i enlighet med vad som i statsrådsprotokollet anförts medge överskridande av maximerade anslag och anslagsposter;

14) till Täckning av beräknade ytterligare merkostnader för löner och pensioner m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 75 000 000 kr.;

15) till Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 300 000 000 kr.;

16) till Täckning av beräknade ytterligare merkostnader för löner å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 15 000 000 kr.;

17) till Täckning av beräknade merkostnader för löner för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 70 000 000 kr.;

B. att motionerna I: 546 och II: 659 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Bengtson, Nils-Eric Gustafsson, Svensson* i Stenkyrka och *Eliasson* i Sundborn, vilka ansett att utskottet under B. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 546 och II: 659, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

2) av herr *Nelander*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! I föreliggande statsutskottsutlåtande behandlas propositionen om överenskommelsen rörande statstjänstemännens löner för åren 1964 och 1965 och dessutom ett par motioner från centerpartihåll, i vilka yrkas på en avveckling av dyrortsgrupperingen av statliga befattningshavares löner och på en övergång till ett annat lönesystem. Jag skall be att få säga några ord närmast med anledning av den reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Centerpartiet har under många år — under årtionden — fört en energisk kamp för att få till stånd en successiv avveckling av dyrortsgrupperingen. Trots att motståndet har varit hårt, kan vi med en viss tillfredsställelse konstatera att betydande resultat ändå har vunnits i denna strävan.

Dyrortsgrupperingen av de skattefria ortsavdragen har som bekant avvecklats i samband med 1961 års skattereform. När det gäller dyrortsgrupperingen av de statsanställdas löner har en avveckling genomförts av ortsgруппerna 1 och 2, varvid befattningshavarna i dessa grupper flyttats upp till ortsgрупп 3. Men alltså framstår dyrortsgrupperingen av lönerna som en betydande orättvisa för befattningshavare i stora delar av landet. Skillnaderna i levnadskostnader motiverar icke enligt vår uppfattning en fortsatt lönegruppering. Jag bortser härvid från de tillägg som är motiverade för befattningshavare i landsdelar med speciellt klimat och stora avstånd.

Centerpartiet har, såsom jag sagt, i reservationen understrukt att det önskar att dyrortsgrupperingen snarast möjligt fullständigt avskaffas, dock med det viktiga tillägget att det bör utgå lönetillägg till befattningshavare i områden av landet med speciella kostnader på grund av klimat och stora avstånd.

Vid fjolårets riksdag beslöts att en

Statstjänstemännens löner m. m.

ny prisgeografisk undersökning skall genomföras. Avsikten är att när dess resultat föreligger ställning skall tas till frågan om dyrortssystemets framtid. Detta beräknas kunna först ske vid 1966 års riksdag. Jag vill erinra om att vi från centerhåll, när denna fråga i fjol behandlades av riksdagen, reservationsvis underströk, att en sådan undersökning endast kan tillmätas begränsat värde med hänsyn till de uppenbara svårigheterna att realistiskt mäta de faktiska levnadskostnaderna på olika orter, om man mycket hårt vill hålla fast vid — och det bör man göra — kravet på lika standard. Vi ansåg i alla fall att en sådan undersökning kunde vara av ett visst värde. Vi underströk också mycket starkt att prisjämförelserna så långt det över huvud taget var möjligt borde följa principen om lika standard på olika orter. Detta gällde inte minst bostadskostnaderna och kostnaderna för arbets-, inköps- och skolresor. Därvid, menade vi, borde man också beakta den standardsänkning för många människor som består däri att de får vidkännas betydande tidsförluster.

Liksom TCO och vissa andra remissinstanser underströk även vi att alla ansträngningar borde göras för att få ett rättvisande hänsynstagande till de icke direkt prisstatistiskt mätbara skillnaderna i levnadskostnader på olika orter. Sådana skillnader kunde bl. a. avse den kommunala standarden samt kallorts- och avståndskostnader.

Slutligen framhöll vi från centerhåll, att eftersom det sannolikt skulle dröja till 1966 års riksdag, innan resultatet av den prisgeografiska undersökningen kunde redovisas, borde man i avvaktan härpå överväga åtgärder i syfte att fortsätta den successiva avvecklingen av dyrortsgrupperingen genom en minskning i spännvidden mellan lönerna på lägsta och högsta dyrort — och naturligtvis helst genom en uppflyttning av ortsgrupp 3 i ortsgrupp 4.

Tyvärre måste man säga att i den uppgörelse, som nu förelägges riksdagen för godkännande och som avser statstjänstemännens löner för åren 1964 och 1965, har ingenting skett i den riktningen. Vi beklagar självfallet detta, men vill givetvis inte rubba den överenskommelse som träffats. Den sträcker sig över hela 1965 och vi får först 1966 tillfälle till ett nytt principiellt ståndpunktstagande till lönesystemets framtida utformning. Det återstår därför, herr talman, ingenting annat för oss än att, såsom skett i reservation nr 1, understryka angelägenheten av att riksdagen snarast möjligt får ta ställning till dyrortsfrågan, eftersom vi betraktar det nuvarande dyrortssystemet som en orättvisa mot befattningshavarna på de s. k. lägre dyrorterna.

Jag vill än en gång understryka att vårt krav på avveckling av dyrortsgrupperingen självfallet är förknippat med villkoret att lönetillägg skall utgå till främst befattningshavare i övre Norrland där avstånden är stora och klimatet speciellt hårt.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservation nr 1 av herr Bengtson m. fl.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Då jag vid flera tillfällen har tagit upp frågan om de partiellt arbetsföras möjligheter att få statlig tjänst och med statlig tjänst förenade sociala förmåner, vill jag nu uttrycka min stora tacksamhet för den handlingskraft som civilministern visat när han angripit detta problem.

I proposition nr 152 finns ett avsnitt om de partiellt arbetsföras möjligheter att få statlig tjänst etc. Man hänvisar där till en framställning som gjorts av nämnden för de partiellt arbetsföra. Denna har krävt att de partiellt arbetsföra, även när det föreligger en oviss prognos, skall ha möjligheter att bli extra ordinarie i statens tjänst. Det hänvisas även till en skrivelse från medicinalstyrelsen i vilken krävs att även

Statstjänstemännens löner m. m.

ordinarie tjänst skall kunna ges dessa personer.

Civilministern har mycket snabbt handlagt frågorna. Den utveckling som skett bara på några år visar hän mot en helt förändrad inställning till de partiellt arbetsföras problem. Jag vill uttrycka min tacksamhet för det principiella ställningstagandet. Ett sådant tack kan jag också framföra från många partiellt arbetsföra som nu får nytt mod och känner större trygghet i anställningen när de fullt får utnyttja sina krafter i arbetslivet så länge de orkar, och även känner att de blir uppskattade för sina prestationer och slipper att bli betraktade utifrån hindrande fördomar.

Detta tack skulle jag ha önskat hade kommit fram också i utskottets skrivning. Men utskottet har på ett märkligt sätt gått förbi den viktiga reformen. Jag kan dock försäkra civilministern att vi skall göra allt för att sprida kännedom om de förmåner som nu bereds de partiellt arbetsföra så att dessa förmåner också kan bli utnyttjade.

Herr PETTERSON i Degerfors (s):

Herr talman! I anledning av det yrkande som ställts av herr Eliasson i Sundborn vill jag bara hänvisa till vad utskottet har skrivit nederst på s. 4 och överst på s. 5.

I avdelningen har förekommit en förredragning angående den prisgeografiska undersökningen. Avdelningen fick därvid veta att denna undersökning pågår för fullt och att resultatet kommer att redovisas för riksdagen så fort man är färdig med undersökningsarbetet. Men det finns inga möjligheter att förelägga riksdagen detta undersökningsresultat förrän nästa år.

Då en undersökning således pågår har utskottet ansett att det för närvarande inte finns någon anledning att göra en ny hänvändelse till Kungl. Maj:t.

I fråga om herr Eliassons andra yr-

kande beträffande likställighet i löneavseende törs jag inte ha någon bestämd uppfattning. Det är i första hand en förhandlingsfråga som väl varit föremål för rätt grundliga undersökningar i samband med de nu slutförda förhandlingarna. Huruvida det resultat man kommit fram till i fråga om avvägningen mellan olika grupper är riktigt eller inte kommer att visa sig då den prisgeografiska undersökningen är färdig. Jag vill bara i detta sammanhang säga att i fråga om de områden och de avtal, där dyrortsgruppering för närvarande inte förekommer, är skillnaden i löner betydligt större än vad den är på den statliga sektorn där lönerna är dyrortsgrupperade.

Jag är alltså inte så säker på att vi vid ett sådant förfaringssätt skulle komma fram till en utjämning av löneläget för olika grupper. Men den dagen, den sorgen! Jag finner inte anledning att nu göra mig alltför stora bekymmer för det problemet eftersom en redogörelse senare kommer att lämnas riksdagen.

Jag vill med det anförda yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Frågan om dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner tillhör de ständigt återkommande ärendena. Också i år har statsutskottet i avslutning till propositionen om statstjänstemännens löner haft att behandla en centerpartimotion, i vilken man begär en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan att den prisgeografiska undersökningens resultat snarast föreläggas riksdagen så att ställning kan tas till dyrortsgrupperingens fullständiga avveckling.

Själva avtalsuppställningen, som här är med i diskussionen, skall jag inte närmare kommentera. Behandlingen i riksdagen av dylika avtal är numera mest en proformasak. Man kan orda om detaljer i desamma men man tar inte an-

Statstjänstemännens löner m. m.

svaret för att riva upp en uppgörelse som tillkommit efter långa och besvärliga förhandlingar. Den riksdagens lönenämnd, som nu på försök skall till sättas, får väl pröva sig fram. Vi själva får sedan överväga om detta är en bättre väg för behandling av avtalsuppgörelser av detta slag.

I fråga om dyrortssystemet måste sägas att det vid nuvarande tidpunkt knappast är lämpligt att mera ingående diskutera detsamma, i synnerhet sedan riksdagen begärt en prisgeografisk undersökning, vilken som bäst pågår. Resultatet väntas föreligga nästa år.

I anledning av den nämnda motionen och den reservation som är avgiven vill jag med några ord redovisa min ställning, och det är på grundval av detta ställningstagande som jag har antecknat en blank reservation.

I sakfrågan har jag närmast samma mening som motionärerna. Redan 1957 föreslog vi i ortsgrupperingsutredningen att dyrortsindelningen skulle slopas. Möjligan kunde man tänka sig vissa tillägg för norrlandsregionen och eventuellt för huvudstaden. Tiden tycktes emellertid då inte vara mogen för så radikala förslag, och ingen proposition kom.

Nu har enhetligheten dock kommit ganska långt. Ortsgrupperna har bringats ned till tre, och grupperingen i fråga om ortsavdrag vid beskattningen slopades 1962 — just vad vi i utredningen föreslog 1957.

När riksdagen 1958 begärde en ny prisgeografisk undersökning, ville jag för min del inte gå emot densamma, fastän jag ansåg den ganska onödig. Efter en förberedande enmansutredning om grunderna för undersökningen sattes denna i gång 1959, och vi har, som sagt, att emotse resultatet under nästa år.

Jag har, herr talman, ingen anledning att frånträda min tidigare ståndpunkt att dyrortsgraderingen i stort sett överlevt sig själv. Men givetvis måste vi nu

invänta den prisgeografiska undersökningen, varefter frågan på nytt kommer under riksdagens behandling.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag vill uttala min tillfredsställelse över att herr Petterson i Degerfors här försäkrar, att den prisgeografiska undersökningen bedrivs med all skyndsamhet. Det är angeläget att man får en fast grund att stå på, innan man bestämmer sig för om man skall avveckla dyrortsgrupperingen eller inte. På många orter råder ett rätt starkt missnöje med den nuvarande placeringen i ortsgrupper. Den prisgeografiska undersökningen har vi väntat på ganska länge. Först skulle man studera metoderna för hur undersökningen skulle bedrivas. Efter hand enade man sig om dessa. Nu skall man undersöka prisskillnaderna. Det är viktigt att få veta om det längre föreligger några prisskillnader mellan olika orter. På sina håll har det förekommit privata prisgeografiska undersökningar med ett ganska omfattande material. De har förekommit både i stockholmsområdet (Botkyrka) och på andra håll. De anses visa att det i realiteten inte föreligger några prisskillnader mellan olika orter. Det är därför man anser att en felaktig ortsgruppering förekommer.

Jag undrar om jag får ställa en fråga till statsrådet Lindholm om huruvida den nu pågående prisgeografiska undersökningen har blivit en definitiv spärr för varje uppflyttning från en ortsgrupp till en annan. Jag har mig bekant att det har gjorts framställningar om uppflyttning, men man har inte fått sina önskemål tillgodosedda. Jag förstår att statsrådet kan åberopa det faktum att en prisgeografisk undersökning pågår. Jag skulle likväl vara tacksam för ett svar på min fråga.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! I anledning av herr

Björkmans fråga vill jag bara kort och gott svara att den prisgeografiska undersökning som nu göres inte i och för sig utgör något definitivt hinder för att man vidtar en förändring i inplaceringen i dyrort, därest på någon ort skulle finnas särskilda skäl. Så har skett under den pågående utredningen. Jag vill erinra om att vissa kommunsammanslagningar i Jämtland och sammanslagningen av Södertälje med Östertälje föranledde vissa åtgärder. Men det är uppenbart att det bör finnas alldeles speciella skäl som gör att orten som gjort framställning i ärendet markant skiljer sig från övriga kommuner.

Herr BJÖRKMÄN (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga. Jag vet att det framför allt i Stockholms län råder ganska delade uppfattningar, därför att orter som ligger alldeles i närheten av varandra kan vara placerade i olika ortsgrupper, 5 eller 4. Man tycker att det är rätt besynnerligt att orter i storstockholmsområdet kan bli olika placerade i ortsgruppsavseende.

Jag hoppas att statsrådet håller fast vid att den pågående prisgeografiska undersökningen inte utgör ett definitivt hinder för uppflyttning av en ort, ty då skulle det dröja alltför länge innan någon uppflyttning kunde ske.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning

Statstjänstemännens löner m. m.

varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 134, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Bengtson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 165 ja och 34 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 272, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under åren 1964 och 1965 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 7

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 55, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1964/65, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Jämlikt § 40 riksdagsordningen hade bevillningsutskottet avgivit förslag till beräkning av de särskilda bevillningarnas belopp för budgetåret 1964/65 vid tillämpning av gällande eller vid innevarande års riksdag fastställda grunder.

På sätt framginge av det vid årets statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1964 (Bilaga 1 till statsverkspropositionen 1964: Finansplanen) hade chefen för finansdepartementet nämnda dag underställt Kungl. Maj:ts prövning finansplan och beräkning av inkomster för budgetåret 1964/65 jämte därmed sammanhängande frågor. Departementschefen hade därvid anmält rikskontrollverkets skrivelse den 14 december 1963 med inkomstberäkning för nämnda budgetår.

I en den 23 april 1964 dagtecknad proposition nr 150 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1964/65 m. m. hade Kungl. Maj:t bl. a. föreslagit riksdagen att besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för budgetåret 1964/65 med 100 procent av grundbeloppet.

Propositionen nr 150 hade i här berörd del hänvisats till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till utskottet hade hänvisats den i anledning av propositionen nr 150 väckta motionen II: 1015 av herr Nordgren, vari hemställdes, »att riksdagen måtte besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall ingå i preliminär skatt

a) för andra kalenderhalvåret 1964 med 100 procent av grundbeloppet och b) för första kalenderhalvåret 1965 med 95 procent av grundbeloppet».

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 550 av herr Bengtson m. fl. och II: 687 av herr Hedlund m. fl.;

II) de likalydande motionerna I: 561 av herr Lundström m. fl. och II: 696 av herr Ohlin m. fl.; ävensom

III) de likalydande motionerna I: 569 av herr Sundin och II: 674 av herr Börjesson i Falköping, vari hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av frågan om en till den ekonomiska konjunkturen smidigt anpassningsbar beskattning i syfte att möjliggöra en smidigare och effektivare finanspolitik».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 150, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet, samt med avslag på motionen II: 1015 av herr Nordgren — måtte besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för budgetåret 1964/65 med 100 procent av grundbeloppet;

B) att följande motioner, nämligen 1) de likalydande motionerna I: 550 av herr Bengtson m. fl. och II: 687 av herr Hedlund m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 561 av herr Lundström m. fl. och II: 696 av herr Ohlin m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 569 av herr Sundin och II: 674 av herr Börjesson i Falköping samt

4) motionen II: 1015 av herr Nordgren,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

Ekonomisk debatt

C) att bevillningarna för budgetåret 1964/65 måtte beräknas enligt en i utskottets hemställan intagen specifikation.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Yngve Nilsson*, *Ottosson*, *Magnusson* i Borås och *von Sydow*, vilka ansett, att utskottet under punkten A) bort hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt

a) för andra kalenderhalvåret 1964 med 100 procent av grundbeloppet och

b) för första kalenderhalvåret 1965 med 95 procent av grundbeloppet;

II) av herrar *Sundin* och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett, att utskottet under punkten B) 3) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 569 av herr *Sundin* och II: 674 av herr *Börjesson* i Falköping måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om en till den ekonomiska konjunkturen smidigt anpassningsbar beskattning i syfte att möjliggöra en smidigare och effektivare finanspolitik.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Lundström*, *Skärman*, *Gustafson* i Göteborg och *Larsson* i Umeå.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Sträng*, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara herr *Nilssons* i Gävle interpellation angående kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp):

Herr talman! Om fjorton dagar överlämnas till finansministern allmänna skatteberedningens första betänkande angående de fysiska personernas beskattning. Det torde bli ett dokument

på cirka 800 sidor och innebära de mest genomgripande förslag till skattereform som på en gång framlagts i vårt land.

I detta läge, då beredningens arbete är avslutat och icke längre kan påverkas men då å andra sidan betänkandet inte är tryckt och överlämnat, är det helt naturligt att man inte räknar med någon större skattedebatt här i riksdagen. Emellertid behövs det lång remisstid för betänkandet och enligt upplysningar som finansministern har lämnat i riksdagen kan vi inte vänta proposition förrän nästa år; beslut med anledning av förslagen torde därför inte kunna träda i kraft förrän den 1 januari 1966.

Det kan därför finnas anledning till förslag om reformer som skall gälla intill dess att de väntade förslagen kan bli föremål för beslut och genomföras samt om reformer på områden, vilka först senare kommer att behandlas av skatteberedningen.

Till skillnad från förra året, herr talman, då vi i debatten om bevillningarna också tog upp frågor om ortsavdrag, förvärvsavdrag, barnavdrag m. m. i samband med det då framlagda betänkandet, så har i år alla dessa frågor redan behandlats i särskilda betänkanden. Jag vill bara påminna om några av de reformförslag, som folkpartiet har framlagt vid årets riksdag. Vi har begärt höjning av förvärvsavdraget för alla sambeskattade med barn liksom för ensamstående barnförsörjare. Vi har begärt fördubbling av det högsta förvärvsavdraget från 2 000 kronor till 4 000 kronor och höjning av kvotavdraget för alla, som nu har förvärvsavdrag, från 20 procent till 25 procent. Vi har begärt att det särskilda avdraget för den, som har underhållsplikt mot barn, skall höjas från 1 000 till 2 000 kronor. Vi har begärt att särskilt avdragsmaximum för folkpensionärer skall höjas till 5 000 kronor. Vi har begärt rätt till progressionsutjämning vid större in-

Ekonomisk debatt

komstförändringar. Vi har begärt rätt till nedskrivning av varulager till 30 procent i stället för 40 procent. Vi har begärt utredning om möjlighet till öppen resultatutjämnning, om premiering av frivilligt sparande genom skattelättnader, om befrielse från arvsskatt på testamentariska förordnanden till allmännyttiga ändamål, om avdragsrätt för gåvor till allmännyttiga ändamål, om rätt till avsättning till investeringsfonder även för sådana företagare som inte bedriver sin rörelse i aktiebolagsform, om rätt till avsättning till reparationsfond också i de fall då fastigheten har enskild ägare, och — för att ytterligare nämna något exempel från gårdagens debatt — om rätt till avdrag för periodiskt understöd till studerande och rätt till avdrag för amorteringar av studieskulder.

Vi har alltså vid årets riksdag framlagt en rad förslag som har avslagits. Vi får väl hoppas att de skall röna ett bättre öde i framtiden.

Herr talman! I reservationen I till betänkandet — den reservation som har avgivits av herr Yngve Nilsson m. fl. — har också några mer principiella riktlinjer uppdragits för den framtida skattepolitiken. I det särskilda yttrande, som jag och mina kamrater från folkpartiet har lämnat till detta betänkande, har vi inte gjort några sådana uttalanden, eftersom vi haft möjlighet att framföra våra synpunkter på den långsiktiga skattepolitiken vid många tillfällen här i riksdagen — jag vill bara nämna den utförliga motion om ett skattepolitiskt program, som vi avlämnade år 1960 innan skatteberedningen tillsattes, och de motioner som har framlagts sedermera. Det blir ju tillfälle att återkomma till dessa frågor om skattepolitikens långsiktiga inriktning; jag kan bara med anledning av vad som står i reservationen konstatera att, även om det finns skiljaktigheter i bedömningen, så finns det glädjande nog också en betydande grad av sam-

stämmighet inom oppositionen när det gäller riktlinjerna för den framtida skattepolitiken.

Herr talman! I reservationen I talar det ganska mycket om skattetryckets höjd, och man visar med olika tabeller att vi har ett högt skattetryck här i landet. I detta sammanhang är det angeläget att framhålla att vi aldrig får släppa ur sikte möjligheten att genom besparingar och genom en klokushållning sänka det totala skattetrycket. Här tillförs ju statskassan årligen på grund av produktionsstegringen betydande belopp som kan och givetvis också i stor utsträckning kommer att användas för automatiska utgiftsstegringar och för nya reformer men som även kan ge utrymme för skattesänkningar på de områden där sådana är särskilt motiverade.

Nu finns det i detta betänkande, herr talman, bara ett enda konkret yrkande om en omedelbar ändring i skattereglerna, och det är förslaget om en sänkning av uttagningsprocenten från 100 till 95 procent. Jag har för min del inte kunnat ansluta mig till det yrkandet; det är inte av statsfinansiella skäl utan av konjunkturpolitiska. Enligt vår uppfattning spelar finanspolitiken en väsentlig roll i konjunkturpolitiken, även om den ju inte får överskattas. Vi har för vår del ofta framhållit att finanspolitiken i första hand bör vara inriktad på att stimulera till åtgärder som har konjunkturpolitiskt syfte. Här är ju investeringsfonderna ett utomordentligt exempel, men självklart måste också beskattningen här spela en roll.

Vi har aldrig kunnat ansluta oss till denna totalbudgetprincip, som vi betraktar som en ovetenskaplig och vidskeplig trollformel. Det är väl så, att budgetbalanseringspolitiken över huvud taget, vare sig man opererar med totalbudget eller man opererar med driftbudget, inte är något entydigt konjunkturpolitiskt instrument. Men när vi i våra resonemang utgår från driftbudge-

Ekonomisk debatt

ten, så gör vi detta helt enkelt av det skälet, att vi anser det inte vara riktigt att t. ex. i tider av normala konjunkturer utan större inflationstryck tala om stora budgetunderskott, om brist i statskassan och allt sådant som kan synas vara motiveringar för skattehöjningar, vilka i själva verket skulle framkalla arbetslöshet.

I dagens läge, herr talman, har vi bedömt det så, att ett inte oväsentligt överskott på driftbudgeten är nödvändigt i all synnerhet som våra förslag om en premiering av det frivilliga sparandet har avslagits. Vi har därför föreslagit avgifts- och skattehöjningar för att täcka in våra reformförslag. Som vi sagt i vårt särskilda yttrande har vi framställt olika yrkanden om ökade insatser inom områden, där utpräglade brister eller eftersläpning råder. Som exempel på här åsyftade yrkanden nämner vi stödet till de handikappade, till idrotten och friluftslivet, yrkesutbildningen, skolmåltidsverksamheten, den vetenskapliga forskningen och samhällets kulturfrämjande åtgärder. Ett annat område, där ökade insatser enligt vår mening är starkt motiverade, gäller kriminalvården. Allt detta kostar givetvis pengar, och vi har sagt att vi är beredda att anvisa täckning härför. Våra reformförslag på detta område har tyvärr avslagits, och det vore då orimligt om vi skulle ställa pengar till förfogande för reformer som inte blir genomförda. Som utskottet mycket riktigt framhåller har därför grunden för våra yrkanden beträffande t. ex. höjningen av cigarettskatten bortfallit.

Jag vill dock i detta sammanhang påpeka att man kan ha andra än rent finansiella skäl för en beskattning. Beträffande cigarettskatten vill jag fästa uppmärksamheten på vad utskottet skriver om de överväganden som kan bli en följd av arbetet inom den expertgrupp som nu finns inom medicinalstyrelsen. I det särskilda yttrandet framhåller vi att alkoholbeskattningen i främsta rum-

met bör användas som nykterhetspolitiskt instrument och att frågan om beskattningens höjd bör tas upp till förnyad prövning ur nykterhetspolitiska synpunkter.

Beträffande reservation II hänvisar jag till vad som sägs i utskottets skrivning. Frågan har nyligen varit föremål för en ingående utredning i stabiliseringsutredningen och den är föremål för förnyad prövning, varför särskild utredning på den punkten enligt min uppfattning inte kan anses nödvändig.

Av vad jag har sagt i mitt anförande och av det särskilda yttrandet framgår tydligt att det förhållandet att jag kommer att rösta i enlighet med utskottets förslag i fråga om uttagningsprocenten och kravet på utredning av finanspolitiken endast innebär att den syn som folkpartiet har på skattepolitiken har redovisats i andra sammanhang vid denna riksdag.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! När man studerar den nu framlagda kompletteringspropositionen, kan man inte underlåta att lägga märke till hur beroende vårt lands ekonomiska utveckling är av förhållandena i världen. Konjunkturen ute på den stora världsmarknaden spelar en ofantlig roll för oss. Det stora problemet är om våra produkter vinner efterfrågan ute i världen. Det är synnerligen angeläget att vi har möjlighet att kunna hävda oss på de stora marknaderna. Hela vår försörjning är beroende av om vi kan klara konkurrensproblemen. Om vi skall klara den uppgiften är det angeläget att vi inte missbrukar vårt kostnadsläge, då omvärlden i det långa loppet kanske inte är villig att betala vilka priser som helst. Hela vår produktionsutveckling är sålunda beroende av om vi kan konkurrera eller inte.

Förutsättningen för detta är dock att

Ekonomisk debatt

vi har en modern och effektiv produktionsapparat till vårt förfogande. Den första förutsättningen är då att vårt näringsliv har möjlighet att genom rationaliseringar kunna hålla kostnaderna nere. Men om detta skall vara möjligt måste vi också ha en effektiv investeringsverksamhet. Det går inte att öka produktionen och därmed få lägre kostnader för varje enhet, om investeringarna minskar. Det är en oroande tendens som under den senaste tiden har visat sig, när den egentliga industriens maskininvesteringar har stagnerat och t. o. m. minskat, och jag delar finansministerns oro för denna utveckling. Produktionsökningen är dock förutsättningen för att vi skall kunna få höjd standard.

Vi i högerpartiet har därför under denna riksdag liksom under alla tidigare vid olika tillfällen krävt, att vår skattelagstiftning på näringslivets område måste vara så avpassad att den gynnar en ökad produktion. Bristen på tillräckliga investeringar från näringslivets sida beror främst på att vi inte har en tillräcklig grad av självfinansiering inom näringslivet. Det är nödvändigt att vi ytterligare ökar denna. Det är mot den bakgrunden som vi i högerpartiet krävt förbättringar av företagsbeskattningen. Jag skall bara nämna några. Vi har framlagt sådana förslag i fråga om varulagervärderingen, avsättningar till framtida pensioneringskostnader, rätt till avdrag av förmögenhetskatten — som särskilt för den mindre företagsamheten är besvärande — bättre avskrivningsregler för industribyggnader m. m. Men inga av dessa krav har riksdagen tyvärr velat bifalla. Detta är olyckligt, då vi därigenom på lång sikt kan riskera den fulla sysselsättningen och den produktionsökning som dock i framtiden skall ge utrymme för en högre standard.

Den socialdemokratiska politiken har kännetecknats av en politik, som har lett fram till ett mycket högt skatteläge

i vårt land. Det finns inte något land bland alla OECD-staterna som kan uppvisa ett så högt skattetryck som vårt land, då den andel av nationalinkomsten som går till skatter här är ovanligt stor. Den direkta skatten tar inte mindre än 17,9 procent i anspråk, medan det land som kommer närmast oss stannar vid 14,1 procent. Även när man räknar ihop direkta och indirekta skatter, leder vi suveränt, då vi slutar på 30,5 procent medan Norge, som kommer närmast efter oss, stannar vid 27,3.

Det är emot denna utveckling som högerpartiet under hela 1950-talet fört en hård kamp, då vi har varnat för en sådan utveckling. Finansministern har aldrig visat något större intresse för de europeiska integrationssträvandena, och detta gäller alldeles särskilt skatterna, där han föredragit att gå sin egen väg. Denna inställning har också medfört att finansminister Sträng utgått som en obestridd världsmästare i att åstadkomma höga skatter. Det finns inte någon som kan ta den »äran» från herr Sträng.

Vad beträffar den framtida skattepolitiken i vad avser beskattningen av fysiska personer har vi i högerpartiet våra bestämda krav. Jag skall inte trötta kammaren med att räkna upp alla de olika förslag som vi ställt på detta område. Vi menar att det är nödvändigt att det direkta skattetrycket minskas betydligt. Detta är nödvändigt både för att skapa arbetsvilja, stärka skattemoralen och för att främja det framtida sparandet. Det är också av största betydelse att människorna i större utsträckning får disponera över sina arbetsinkomster än vad som nu är fallet.

Vi kräver ju bl. a. införandet av ett barnavdrag, då vi inte kan finna det rimligt att samhället alltjämt håller på att beskatta inkomster där det inte finns någon skattekraft. Som det nu är beskattar man de inkomster som är avsedda för de allra nödvändigaste levnadskostnaderna, när vi inte har några orts-

Ekonomisk debatt

avdrag för barnen. Det är också av största betydelse att vi höjer ortsavdragen, då dessas värde under årens lopp har urholkats genom de ökade levnadskostnaderna. Vi anser också att vi bör ha indexreglerade ortsavdrag, så att dessa ökas i takt med de ökade levnadskostnaderna.

Vi har under många år också krävt att skatteskalorna skulle utformas på ett bättre sätt, så att vi får bort den puc-kel som nu finns i skalorna och varigenom de mest vanliga arbetsinkoms-terna blir särskilt hårt drabbade av den progressiva beskattningen. Tillåt mig bara nämna ett exempel på hur orimlig den nuvarande beskattningen är. Den person som är gift och förtjänar 100 kronor extra och i beskattningsbar inkomst ligger strax under 12 000 kronor betalar förutom kommunalskatt och diverse avgifter 10 kronor i statsskatt för denna nya inkomst på 100 kronor. Den person som också är gift och förtjänar 100 kronor extra men som i beskattningsbar inkomst har något över 20 000 kronor får utöver kommunalskatt betala inte mindre än 38 kronor i statskatt på denna nya inkomst av 100 kronor. Det torde inte vara möjligt att han genom en inkomst som bara ligger cirka 8 000 kronor över den andres har fått en skattekraft som motiverar att hans statsskatt nära fyrdubblas.

Högerpartiet tog också för några år sedan upp problemet om sambeskattningen och krävde att den s. k. tudelningsregeln borde tillämpas, så att makar genom att slå tillsammans sina inkomster inte skulle bli särskilt hårt beskattade. Till vår glädje har vi fått vara med om att denna princip godtagits av riksdagen, visserligen bara i en begränsad omfattning men ändå till stor nytta för många. Som det nu är torde gemensamma familjeinkomster upp till cirka 26 000 kronor inte straffbeskattas. Vi anser emellertid att tiden nu måste vara mogen för att gå ytterligare ett steg i den riktningen, då de nominella in-

komsterna stigit betydligt under de senaste åren. Man borde åtminstone kunna genomföra detta förslag upp till 60 000 à 75 000 kronor, om man inte vill ta steget fullt ut med en gång.

Många av dessa förslag har vi i högerpartiet inte aktualiserat under denna riksdag av den anledningen att våra ständigt återkommande krav på skattesänkning äntligen resulterat i en skatteberedning som väntas lägga fram sina förslag inom den närmaste tiden. Det förslag som vi i år fört fram är införandet av barnavdrag, då vi funnit detta vara det mest angelägna. Nu finns emellertid inte detta förslag kvar på riksdagens bord, då det behandlades i förra veckan och tyvärr avslogs av riksdagen. För att kunna fullfölja vår skattesänk-ningslinje vid slutjusteringen av skatte-uttaget vid riksdagens avslutning, har vi därför nu till bevillningsutskottets betänkande fogat en reservation med krav på att uttagsprocenten för den sista delen av det kommande budgetåret skall vara 95 procent i stället för 100 som bevillningsutskottet har föreslagit. Detta innebär att beskattningen för alla blir 5 procent lägre under ifrågavarande tid. Vi har givetvis funnit det angeläget, om man hade kunnat tillgodose barnfamiljerna i detta sammanhang, men då möjlighet inte längre föreligger att uteslutande inrikta skattesänkningen där, me-nar vi att det finns anledning att i stället sänka uttagsprocenten.

Våra olika förslag under den gångna riksdagen slutar på inkomstminskningar med 415 miljoner och utgiftsökningar med 38 miljoner eller tillsammans 453 miljoner. Men eftersom vi samtidigt föreslagit utgiftsminskningar på driftbudgeten med 321 miljoner samt på kapitalbudgeten med minst 139 miljoner, om jag endast tar hänsyn till våra förslag beträffande studiefinansieringen och LKAB, vilka dock inte är alla besparingar som vi förordat, innebär detta att det lånebehov staten får enligt våra förslag blir lägre än enligt finans-

Ekonomisk debatt

ministrernas beräkningar. Den lilla försämring av driftbudgeten som blir resultatet av våra förslag ligger inom felmarginalen.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 55 fogade reservationen I, som innebär att uttagningsprocenten under senare delen av det kommande budgetåret skall utgå med 95 procent.

Herr VIGELSSBO (cp):

Herr talman! Om man ser tillbaka på den nu snart avslutade vårriksdagen, måste man säga sig att det inte förekommit några mer betydande motsättningar, utan denna riksdag kan med andra ord betraktas som ganska stillsam. Det har inte behandlats många frågor av större eller principskiljande innehåll, vilka givit näring åt någon mer ingående eller vittomfattande debatt.

Orsakerna härtill kan måhända vara flera. Den mest påtagliga anledningen torde dock vara den att man från oppositionens sida i avvaktan på resultatet av den pågående skatteutredningen lojalt uraktlåtit att ta upp sådana frågor som kan tänkas få sin lösning i samband med den förväntade skattereformen. I den mån det likväl framförts sådana frågor som har samband med denna reform har bevillningsutskottet nogsamt sett till att förslagen avstyrkts och de har sedan också avslagits av riksdagen.

Jag tycker emellertid att man kunde göra det medgivandet att vi inom oppositionen har uppträtt på ett mycket väl-disciplinerat sätt och inte i oträngt mål aktualiserat frågor som kan väntas bli upptagna när den arbetande utredningens resultat framlagts. För detta borde man kunna hålla oppositionspartierna räkning.

Den praxis, som utvecklats här i riksdagen och som även vunnit stadgad tillämpning inom utskotten, innebär ju att man inte förgriper sig på en pågående

utrednings arbete. Denna regel synes emellertid föga ha påverkat handlingsfriheten för kanslihusets del. Den tycks ha blivit ett oppositionens rättesnöre, utan några motsvarande förpliktelser från regeringens sida.

I åtminstone två fall har under denna riksdag regeringen ganska öppet brutit mot denna regel. Det gäller såväl småbruksstödet som rätten till avdrag för erlagda folkpensionsavgifter. I intet av dessa fall tillämpades den i övrigt ganska ofta från socialdemokratiskt håll åberopade principen att man inte i oträngt mål skall ingripa på områden som är föremål för utredning.

Genom de detaljgripanden som nu skett, genom utbrytandet av viktiga avsnitt i en sittande utrednings arbets-schema kommer väl också skatteberedningen vid sina senare ställningstaganden att känna sig bunden av de beslut som riksdagen på regeringens initiativ redan fattat. I varje fall får man ganska säkert räkna med att regeringspartiets utredningsrepresentanter kommer att känna sig bundna därav. Utredningsarbetets normala gång har därigenom påverkats på ett icke önskvärt sätt.

Enligt proposition nr 150 skall det inte i år företas någon skattehöjning. Svenska folket noterar säkerligen med tillfredsställelse detta meddelande. Att man sedan har tagit bort avdragsrätten för erlagda folkpensionsavgifter, vilket ger statsverket en inkomstökning på 280 miljoner kronor, och slopat småbruksstödet som medför en statlig utgiftsminskning på något hundratusental kronor, får enligt regeringspartiets resonemang inte betraktas såsom en skattehöjning i vanlig mening. Det är emellertid svårt att förstå skillnaden mellan att å ena sidan höja skatterna och å andra sidan att slopa tidigare medgiven avdragsrätt eller tillämpade bidragsformer. Jag kan inte inse att det föreligger någon skillnad alls. Resultatet blir endast att skattehöjningen får betalas av dem som har att erlagga folkpensions-

Ekonomisk debatt

avgift eller som tidigare erhållit småbruksstöd. Ett sådant system synes oss inom centerpartiet icke vara rättvist eller i varje fall inte överensstämmande med de demokratiska principer som brukar åberopas och tillämpas här i landet.

Finansministern fastslår i regleringspropositionen att han till följd av den beslutade avdragsreformen beträffande folkpensionsavgifterna åter kan redovisa en markerad ökningstakt i fråga om statens inkomster, trots en kraftig utgiftsökning på andra håll. På så sätt har han lyckats undvika en alltför ogynnsam förskjutning av budgetsaldot.

Vi tror finansministern på hans ord, men måste samtidigt beklaga att beskattningen av folkpensionsavgifterna skall förvandlas till något av en regleringspost i finansministerns budgetberäkningar. Vi kan inte finna det riktigt att folkpensionsavgifternas beskattning och småbruksstödet skall användas på det sätt som sålunda skett.

Jag ber också att få gratulera finansministern till årets lönehöjningar. Av dem som har fått sina löner höjda — det gäller åtminstone de mindre och de medelstora löntagarna — hör man ofta sägas att effekten av löneförbättringarna har blivit helt negativ. Högre hyror och högre levnadskostnader över huvud taget åter upp en stor del av löneförbättringarna. När sedan finansministern tagit sin på grund av lönehöjningen ökade tribut återstår praktiskt taget ingenting. Den mycket omtalade reallöneökningen blir åtminstone för de lägre lönegrupperna i många fall endast en chimär.

Det skulle slutligen vara intressant att veta hur länge det är möjligt att fortsätta på den inslagna vägen. Man sitter nu och försöker räkna ut vilka lönehöjningar som samhället kan tåla på grundval av det växande realvärdeskapandet. Som regel anges också en viss procentsats för dessa lönehöjningar. Men ovanpå dessa tillkommer en årlig löne-

glidning, som ytterligare ger näring till inflationens brandhärd.

Vad händer, om riksbankschefen en gång kommer att helt få bestämma takten härvidlag? För en lekman, som inte själv har möjlighet att närmare bedöma utvecklingen, bör det vara tillåtet att ställa den frågan.

Jag har, herr talman, inledningsvis i debatten velat framhålla dessa synpunkter och jag hemställer om bifall till bevillningsutskottets yrkande.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag tror nästan att detta är första gången jag har varit med om att en kompletteringsproposition behandlas under nästan fullkomlig enighet. Vanligtvis har det förelegat yrkanden om skattesänkningar från alla oppositionspartier. Vi brukar också ha en rad påhäng beträffande speciella skattefrågor, men dem har vi denna gång avverkat tidigare. Det är endast högern som nu yrkar på skattesänkning, och dess förslag är såvitt jag förstår bara en teoretisk spekulation eller kanske snarare en demonstration för att återigen avslöja oppositionens brist på alternativ till den förda politiken. Det är ett lysande exempel på borgerligt samarbete i teori och praktik. Höjdpunkten i detta avseende nåddes väl annars när oppositionen skulle skapa ett alternativ till finansministerns förslag om slopande av avdragsrätten för folkpensionsavgifterna. Då föreslog man från det ena partiet ett öre mer på cigaretterna, från det andra två öre mer och från det tredje partiet ingenting. Där har vi oppositionens arbetssätt i ett nötskal. Nu försöker alltså endast högern ge ett exempel på borgerligt samarbete.

Dessa yrkanden om höjning av priset på cigaretter, sprit och vin återkommer även i detta betänkande, men nu har motionärerna inte fått någon hjälp av sina partikamrater i utskottet,

Ekonomisk debatt

utan hela utskottet yrkar avslag. Det är emellertid ganska intressant — och det är väl också en framgång för den ekonomiska debatten — att endast högern nu släppt alla hämningar och låtit miljonerna rulla. Att försöka motivera skattesänkningar — som herr Magnusson i Borås nyss gjorde — med att högern har yrkat på utgiftsminskningar kan rimligtvis inte imponera. Dessa yrkanden har avslagits av riksdagen, och det finns alltså ingen reell grund för utgiftsminskningar på bortåt en miljard kronor, som högerns förslag innebär — allra minst i det enligt de flestas uppfattning ansträngda budgetläget, som snarare måste motivera inkomstförstärkningar än inkomstminskningar. Underskottet blir ändå cirka 850 miljoner kronor, och det är så pass mycket att statsfinanserna sannerligen inte kan bli något instrument i den ekonomiska stabiliseringspolitiken i den utsträckning som man kan önska och som säkerligen skulle behövas.

Läget vore kanske inte så oroväckande, om inte långtidsprognoserna för de tre följande budgetåren, 1964/65, 1965/66 och 1966/67, tedde sig så mörka statsfinansiellt och samhällsekonomiskt sett. Enligt dessa prognoser har vi att motse en ytterligare ökning av underskottet i totalbudgeten. Då är ändå inga utgifter för några nya större reformer medtagna, fast vi torde få räkna med sådana. Det finns mycket på önskelistan som helt enkelt måste genomföras. Under de senaste åren har den politiska debatten huvudsakligen rört sig om brister som man anser finnas i samhället och som vi också är medvetna om och gärna vill avskaffa, brister som endast stat och kommun kan och har till uppgift att eliminera. Oppositionen har bedrivit en hård kampanj i detta avseende, och det är också därför som folkpartiet och centern i år avstår från lättsinnigt tal om skattesänkningar. De senaste valen har avslöjat att sådant helt enkelt inte lönar

sig. Det går inte att inbilla människorna att man kan avskaffa bristerna i samhället och genomföra kostbara reformer utan ökade inkomster.

Det var också intressant att iakttä utskottet egentligen inte rörde sig om skatter utan om problemet hur man skall klara arbetskraftsfrågan med hänsyn till den expansion i det ekonomiska livet som redan är märkbar och som är att räkna med för framtiden.

Det tycker jag ställer talet om köerna i dess rätta belysning. All arbetskraft är nu sysselsatt. Det finns visserligen ledig arbetskraft i Norrland och på vissa andra orter, och den måste omplaceras, men totalt sett råder det arbetskraftsbrist, och såvitt man nu kan bedöma kommer den bristen att bestå i framtiden. Då gäller det att avväga de personella resurserna rätt. Ökade insatser på ett område måste då ovillkorligen få negativa verkningar på andra håll. Det går inte att på en gång genomföra allt som vi önskar genomföra, när nu arbetskraftstillgången är begränsad. Därför är det naturligt att vi i utskottet, inte minst utskottets borgerliga ledamöter, ägnade den frågan stort intresse.

Den svenska ekonomien befinner sig glädjande nog sedan några år tillbaka i en lyckosam expansion, som knappast har sitt motstycke. Den reviderade finansplanen visar att verkligheten i de flesta avseenden har överträffat långtidsutredningens på sin tid som optimistiska ansedda prognoser. Om vi studerar de fem år som långtidsplaneringen omfattar, 1960—1965, så överträffas prognoserna på alla punkter. Utredningen förutsade att nationalprodukten skulle komma att höjas från i genomsnitt 3,5 procent på 1950-talet till 4 procent under perioden 1960—1965, men nu ser det ut att bli 4,5 procent. Det är alltså inte mindre än en procents höjning, vilket på bruttonationalproduktens 90 miljarder kronor

Ekonomisk debatt

betyder en ökning på en miljard kronor per år.

Vi kan konstatera att vi har följt med väl i den allmänna konjunkturen ute i Europa. Produktionen beräknas i år stiga med 5,5 procent. Vi behöver alltså nästa år endast notera en stegring på 2 procent för att uppfylla långtidsprognosen, och det är väl ingen som tror att ökningen kommer att stanna vid 2 procent. Vi kommer helt säkert att överträffa den siffran.

Den snabba och goda produktionsstegringen har möjliggjort en ökning av både konsumtionen och investeringarna vida över långtidsutredningens prognos. Verkligheten har alltså, herr Magnusson i Borås, vägrat anpassa sig efter de mörka spådomarna om vårt näringslivs möjligheter att hävda sig, som herr Magnusson var inne på.

Investeringarna i byggnader och maskiner har ökat en halv procent mer än beräknat, och exporten har trots den omtalade internationella konkurrensen ökat 7,5 i stället för beräknade 6 procent.

Det skall emellertid också erkännas att prognosen för de senaste åren pekar på att industriinvesteringarna har haft en något vikande tendens, men det är ju inte så ovanligt att siffrorna där varierar. Vi kanske inte behöver ta det så allvarligt. Under åren 1960 och 1961 ökade industriinvesteringarna med inte mindre än 22,5 procent. På grund av den därefter vikande tendensen blir genomsnittsökningen 18 procent. Där brister det alltså i prognoserna fram till 1965, men totalt har det inte varit någon dålig stegring mellan 1960—1964. Som helhet kan man säga att första hälften av 1960-talet har visat en mycket glädjande utveckling. Men faran är att vi nu har kommit in i en expansionsperiod som kräver skärpt vaksamhet för att kunna bibehålla samhälls-ekonomisk balans, och det är ur den synpunkten som högerns skattesänkningssyrkande ter sig så anmärkningsvärt, för att inte säga oansvarigt.

I högerns reservation talas det om det höga skattetrycket, och samtidigt säger man att detta till stor del har sin orsak i inflationsutvecklingen — som naturligtvis enligt högerns mening beror på den socialdemokratiska politiken. Man vill nu driva ut djävulen med bel-sebub, ty vad högern skulle åstadkomma med sin skattesänkning vore endast mindre resurser att möta inflationen med, alltså den inflation som man menar åstadkommer hårdare skattetryck.

Det talas i reservationen om önskvärdheten av att genomföra avsevärda skattesänkningar. Hur skall det gå till? Har högern anvisat några praktiska åtgärder? Har man kunnat vinna gehör för några utgiftsminskningar av betydelse? Nej, tvärtom. Om man räknar samman oppositionens yrkanden, finner man att det inte är fråga om några utgiftsminskningar utan i stället om utgiftsökningar.

Herr Gustafson i Göteborg redovisade nyss en katalog med åtgärder, och även herr Magnusson i Borås talade om vad högern yrkat i form av inkomstökningar och utgiftsminskningar. I reservationen redovisar högern en tabell över skattetrycket i vårt land jämfört med andra länders, och man gör där gällande att Sverige ligger i toppen, alltså att herr Sträng är något av en världsmästare när det gäller att höja skatterna. Den tabellen säger dock inte hela sanningen. Jag vill inte påstå att den är ett falsarium, men nog är den ganska oärlig i sitt sätt att sprida upplysningar om våra skatter jämförda med andra länders. Detta är mycket beklagligt, eftersom tabellen har valts runt i tidningspressen ute i landet. Om man nämligen tar med även socialavgifterna — och det bör man göra, när man talar om skattetrycket — så visar det sig att Västtyskland ligger högst. Sedan kommer Sverige, Frankrike, Österrike, Holland och Norge på ungefär samma nivå. Herr Magnusson i Borås kan sålunda inte ens få behålla gläd-

Ekonomisk debatt

jen att tala om Sträng som en världsmästare i det fallet. Det finns de som överträffar honom.

Jag vill för övrigt säga, att när man talar om skattetryck, så skall man väl också säga vad man får för pengarna. Jag tror inte det finns så många medborgare i detta land som skulle vilja flytta till de länder som har det lägsta skattetrycket.

Jag skulle tänka mig att det är ungefär som här hemma i landstingen. Det finns landsting som ligger ganska högt med sin utdebitering, det finns landsting där man har låg utdebitering, och man kan redovisa kommuner som är i samma belägenhet. Ofta hör man personer i ett landsting med låg landstingsskatt säga att de skulle föredra den högre skatten om de hade de anläggningar och den standard som befolkningen i ett annat landsting har. Det är alltså oriktigt att jämföra skattetryck om man inte också tar hänsyn till hur man har det ordnat i de olika länderna.

Herr talman! Vi får ju inom kort skatteberedningens förslag som herr Gustafson i Göteborg sade, och då blir det tillfälle att återkomma till skatteproblemet i en mera konkret och givande diskussion än vi kan åstadkomma i dag. Enligt vad herr Gustafson i Göteborg sade får vi det mest genomgripande skatteförslag som vi har sett i vårt land i modern tid. Det är också ur den synpunkten som riksdagen avslagit de yrkanden herrar Gustafson i Göteborg och Magnusson i Borås talade om tidigare, nämligen att man vill avvakta skatteberedningens förslag.

Herr talman! Jag skall sluta med att säga några ord om centerreservationen. Det är ett intressant problem som dras upp i denna reservation, nämligen beskattningen som konjunkturpolitiskt instrument. Det är dock ingen nyhet eftersom stabiliseringsutredningen sysslat med denna fråga och även allmänna skatteberedningen enligt sina direktiv skall penetrera problemet.

Vad som inger betänkligheter i cernens yrkande är att man tänkt sig något slags fullmakt åt särskilda fullmäktige att besluta i skattefrågor. Det är ju någonting som riksdagen är mycket känslig för; man vill sköta beskattningen själv och inte ge några som helst fullmakter åt andra. Men det är uppenbart att stabiliseringspolitiken skulle vinna på att man kunde använda skatteinstrumentet i konjunkturpolitiskt syfte. Detta är ju ett intressant problem som vi så småningom, hoppas jag, får ta ställning till på ett mera konkret sätt. Nu har inte utskottsmajoriteten ansett sig kunna tillstyrka förslaget.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt sade nyss att de yrkanden, som från folkpartiets håll framställdes tidigare på skatteområdet, har avslagits med hänsyn till skatteberedningens arbete. Jag vill understryka vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att en rad reformer kan genomföras temporärt till dess skatteberedningens förslag kan träda i kraft. Vi har ju varit överens om att det förhållandet att skatteberedningen arbetat inte hindrat riksdagen från att göra partiella reformer på områden där sådana reformer inte innebär föregripande av den stora reformen.

Herr Brandt berörde också frågan om köerna och var, tyckte jag, ett ögonblick inne på ett halvhjärtat försvar för köerna. Men han lämnade ämnet ganska snart. Den skamfläck i ett välfärdsamhälle som bostadsbristen, bristen på vård för gamla människor o. s. v. utgör, kan ju ingen försvara. Det är mot den bakgrunden man får se våra energiskt framförda förslag om åtgärder för att avhjälpa bristerna i detta kösamhälle. För sådana åtgärder, herr Brandt, har vi konsekvent i våra förslag ställt medel till förfogande.

Ekonomisk debatt

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt nämnde någonting om en inkomstminskning på över 1 000 miljoner kronor på grund av de förslag som framställts från högerpartiet. Jag skall bara be att få göra herr Brandt uppmärksam på att vad vi diskuterar är det kommande budgetåret, 1964/65. Jag har i mitt tidigare anförande redovisat de siffror, som ligger till grund för våra beräkningar och som innebär att vi får balans i vår budget.

Herr Brandt säger att OECD-uppgifterna om skattetrycket i de olika länderna inte skulle vara riktiga — han använde visst uttrycket att dessa siffror var nära nog ett falsarium. Den kritiken träffar i så fall inte högerpartiet. Siffrorna bygger på uppgifter som lämnats av finansdepartementen i de olika länderna, och de är sammanställda av OECD.

Det är riktigt att socialavgifterna inte är medräknade, men detsamma gäller ATP-avgifterna. Det finns ju många andra avgifter, t. ex. sådana som många gånger betalas av näringslivet och som därför inte slår igenom. Jag håller med herr Brandt om att det är svårt att göra jämförelser om man räknar med dessa avgifter. När det gäller det direkta och indirekta skattetrycket kan man däremot åstadkomma denna jämförelse.

Beträffande den långsiktiga utvecklingen och möjligheterna att bevara en hög standard i ett litet land förstår jag inte riktigt att man kan säga, att det kanske inte behöver vara så allvarligt om inte industriens investeringar ökat i tillräcklig grad. Jag menar, herr Brandt, att det egentligen är ganska allvarligt, eftersom ökningen av dessa investeringar dock är grunden för en fortsatt standardstegring. Nu säger herr Brandt att minskningen i takten kanske beror på tillfälliga fluktuationer. Vi inom högerpartiet tror att det tyvärr inte

är på det sättet; vi hävdar att orsaken uteslutande är att näringslivet fått minskade möjligheter till självfinansiering. Det är dessa minskade möjligheter som gör oss oroade. Herr Brandt tycks inte ta lika allvarligt på problemet, men jag tror det finns all anledning att erinra om farhågorna.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag fattade herr Gustafson i Göteborg så att han betecknade bostadsbristen som en skamfläck för vårt land och hävdade att folkpartiet hade ställt medel till förfogande för att söka få bort denna skamfläck.

Allesammans är vi ju ledsna över bostadsbristen. Men vad hjälper det om man ställer »medel» till förfogande? Vad är det för medel? Herr Gustafson i Göteborg avser väl pengar, kapital.

Men då återstår det problem som bevillningsutskottet diskuterat så ingående, nämligen arbetskraftsproblemet. Vi kommer inte ifrån att de som bygger kraftverk, sjukhus, lasarett eller vägar, de som bygger ut industrien eller tillverkar maskiner inte kan på samma gång bygga bostäder, även om vi satsar kapital för bostadsbyggandet. De som bygger bostäder kan inte heller samtidigt bygga kraftverk o. s. v.

Jag vidhåller att man måste ha klart för sig att det är en sådan expansion att alla resurser används. Då blir det också en besvärlig avvägning.

Herr Magnusson i Borås säger att det inte blir 1 000 miljoner i underskott genom högerns förslag. Nej, herr Magnusson vill inte diskutera mer än ett halvt budgetår — han vill absolut inte gå in på budgetåren 1965/66 och 1966/67. Regeringen och riksdagen kan emellertid inte underlåta att göra en bedömning också för denna tid utan måste ta ställning till utvecklingen av statsfinanserna även då.

Gör vi en sammanräkning för helår leder herr Magnussons förslag till ett

Ekonomisk debatt

belopp på bortåt miljarden, som jag sade.

Herr Magnusson genmäter att siffrorna i högerreservationen angående skattetrycket i olika länder lämnats av OECD. Ja, herr Magnusson, därifrån kommer även de siffror jag angav och som var mera riktiga. Men om herr Magnusson hade anfört siffrorna i den tabell över den *indirekta* beskattningen, som OECD sammanställt, så tror jag att bilden hade blivit ogynnsam ur herr Magnussons synpunkt. — Redovisar man en uppgift skall den vara hederlig. Den bör visa situationen sådan den är, och man bör inte gå till väga så som här skett.

Jag är lika väl medveten som herr Magnusson om att den vikande tendensen för industriinvesteringarna är ett allvarligt problem. På grund av att problemet är så allvarligt har ju riksdagen också, på finansministerns förslag, fattat beslut om särskilda avdrag för investering i maskiner.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill visst diskutera hela budgetåret, herr Brandt. Det är ingalunda bara fråga om ena halvan. De siffror jag redovisade i mitt huvud-anförande avsåg budgetåret 1964/65. Vi har för det budgetåret nära nog full balans på driftbudgeten, och när det gäller lånebehovet kommer vi något lägre än regeringen gör.

Vad beträffar därefter kommande budgetår ber jag herr Brandt betänka att det är val i höst, varefter en ny riksdag träder till nästa år. Jag förmodar att ledamöterna av den riksdagen också vill ha något att säga till om, och därför skall vi väl inte alltför ingående diskutera problemen under dessa framtida budgetår.

Rörande OECD-siffrorna säger herr Brandt att vi borde tagit med de indirekta skatterna i den tabell OECD sammanställt. Ja, när det gäller de in-

direkta skatterna ligger Sverige visserligen inte högst, men det är många länder som ligger betydligt lägre — alltså även om vi bara ser till de indirekta skatterna. Räknar vi samman direkta och indirekta skatter finner vi att Sverige ligger på 30,5 medan Norge, som kommer närmast, ligger på 27,3.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Finansministern och jag hade ju för inte så länge sedan tillfälle att diskutera på tu man hand men dock i hög grad inför offentligheten. Bl. a. med hänvisning härtill tänker jag i dag fatta mig ganska kort.

Jag vill börja med att helt och fullt instämma i herr Gustafsons i Göteborg korta men ändå mycket innehållsrika och klagörande inlägg. Jag vill bara göra några få kompletteringar och understrykningar.

Dessförinnan vill jag emellertid framhålla att jag i dag inte tänker närmare diskutera frågan om finansministerns uttryckssätt och det krav som bör ställas att han ger Sveriges folk en riktig bild av statsfinanserna. Det har jag gjort många gånger förr. Jag nöjer mig med att upprepa att det inte kan vara riktigt att hela tiden tala om för Sveriges folk att det är *underskott* i budgeten, när läget är det att staten mer än täcker sina löpande utgifter och därför blir rikare och rikare. Vanligt folk uppfattar inte detta att staten blir rikare och rikare, om finansministern säger att det är underskott i budgeten.

Med litet god vilja skulle man kunna finna en terminologi, som är mera rättvisande och klagörande. Detta har inte i och för sig något att göra med vilken upplåning man skall ha eller vilken konjunkturpolitik man skall bedriva utan det är bara fråga om att få en rättvisande och klagörande bild av budgetläget från en synpunkt som intresserar allmänheten: om staten lever över sina tillgångar eller inte.

När jag i januari på annat ställe dis-

Ekonomisk debatt

kuterade detta med finansministern ville han inte alls gå in på denna fråga. Han låtsades som om det jag sade skulle vara ett förord för en viss finanspolitik. Det är emellertid inte något förord för en viss politik, utan det är bara fråga om att välja ett uttryck, som inte vilseleder den stora allmänheten — och detta är dock inte oviktigt i en demokrati.

Beträffande budgetbalansen nästa år är vi, såsom herr Gustafson framhöll, i stort sett ense med finansministern. Detta gäller såvitt jag fattat rätt i stort sett även centerpartiet. Skillnaden i förhållande till högerpartiets inställning är visserligen inte alldeles oväsentlig, men dock inte så stor.

Denna glädjande överensstämmelse mellan regeringen och oss är emellertid sannolikt ett resultat av ett tillfälligt läge. För att ange skillnaderna i vår och finansministerns uppfattning om hur finanspolitiken bör bedrivas framöver måste jag framföra ett par reflexioner.

Före det senaste valet år 1962 företrädde regeringen när den vände sig till väljarna i september en uppfattning, som får anses innebära att man i ett gott konjunkturläge i huvudsak ville ha totalbalansering av budgeten. Investeringsutgifterna skulle huvudsakligen täckas med löpande inkomster. Det var alltså fråga om ett mycket stort statligt tvångssparande. Vid denna tidpunkt förelåg redan — det vill jag säga till finansministern — från riksgäldskontoret vissa helt färska uppgifter, som tydde på att budgetöverskottet skulle bli betydligt större än man förut räknat med. Observera att detta var i ett läge, där konjunkturen var något försvagad och ansågs vara närmast fallande — en situation i vilken alltså en mera expansiv finanspolitik är naturlig. Men regeringen insisterade ändå att det var oansvarigt av oppositionen att inte vilja gå med på det väldiga budgetöverskott, som avtecknade sig vid horisonten. Man hade för övrigt haft ett sådant även föregående år.

Om regeringen fortfarande intar denna attityd, är läget ganska allvarligt. Konsekvensen av uppfattningen att man i ett läge med försvagad och fallande konjunktur ändå skall ha ett väldigt överskott på driftbudgeten måste nämligen bli, att man i en skärpt konjunktur, i en stigande högkonjunktur bör ha ett ännu högre överskott. Följden av en sådan inställning måste bli mycket höga skatter.

Näväl, vi är nu i den situationen att vi har en hög och stigande konjunktur. Nu kan man konstatera att finansministern onekligen åtminstone för tillfället har ändrat sin ståndpunkt. Han accepterar en budget med lånebehov på cirka 850 miljoner kronor. Han vill inte påstå att inkomsterna sannolikt är tilltagna i underkant, så att lånebehovet kommer att bli mycket lägre än det angivna. Vi har alltså att utgå från denna siffra som den är.

Man kan lugnt påstå — och det är sannerligen ingen överdrift — att finansministern om han i dag hade företrätt samma finanspolitiska principer, som han gjorde hösten 1962, skulle i dagens höga konjunktur ha tagit ut åtminstone 1 miljard kronor mera av skattebetalarna än han nu gör. Vi skulle under sådana förhållanden inte ha haft något lånebehov alls utan tvärtom ett överskott på totalbudgeten, såsom vi hade under en tid för ett par år sedan.

Finansministern har alltså ändrat inställning. Jag kanske inte bör säga att han har pressats att ändra sin inställning — vi behöver inte alls tala om vad det är som föranlett honom att ändra sin inställning. Genom att han nu företräder en annan politik, undgår emellertid skattebetalarna att betala 1 miljard kronor ytterligare.

Det är emellertid av intresse att veta något om vad som ligger bakom detta. Annars kan man nämligen befara att inställningen på längre sikt kommer att bli en annan. På denna punkt var finansministern ganska vag under TV-

Ekonomisk debatt

debatten med mig. Han gav ingalunda några löften om att man inte längre fram skulle komma att eftersträva ett mycket mindre lånebehov än för närvarande.

Beträffande förändringen i den finanspolitiska inställningen vill jag tills vidare hälsa finansministern hjärtligt välkommen till vårt läger. Jag vill emellertid uttrycka förhoppningen att han också kommer att hålla fast vid uppfattningen att inte ha en så hög genomsnittlig nivå för det statliga tvångssparandet utan skall bedriva den konjunkturpolitiska finanspolitiken på en något lägre nivå när det gäller det långsiktiga överskottet på driftbudgeten.

Jag vill bara nämna, herr talman, att finansministern väl inte i detta sammanhang kommer att göra någon hänvisning till t. ex. ATP-fonden. När vi för ett år sedan — i maj 1963 — diskuterade denna fråga, sade finansministern till herr Heckscher att man inte med hänvisning till ATP-fonderna kan förorda en mindre restriktiv finanspolitik.

Får jag, herr talman, bara för undvikande av missförstånd betona, att man måste göra en klar distinktion mellan två frågor. Den första frågan gäller om man skall ha en konjunkturvariabel politik — från denna synpunkt är det förändringar från ett år till ett annat som är avgörande — och på detta sätt vill man påverka den totala efterfrågan på varor och tjänster. Själva budgetbalansresonemangen har i detta sammanhang inte någon mera central betydelse, såsom redan herr Gustafson framhållit.

Den andra frågan gäller kring vilken nivå för budgetöverskottet den konjunkturpolitiska variationen i statsfinanserna skall äga rum.

Man kan en lång period ha ett *genomsnittligt* överskott på driftbudgeten på bortåt 1 500 miljoner kronor, d. v. s. praktiskt taget totalbalansering av budgeten. Men man kan också lägga nivån lägre och ändå få en lika effektiv eller

ur konjunktursynpunkt kanske effektivare konjunkturpolitik. Det har ibland varit förvirring i debatten på den punkten. Att tro att man är skickligare att föra konjunkturpolitik med finansernas hjälp ju högre man lägger nivån är alldeles felaktigt. Jag skulle vilja påstå att om man sätter ambitionsgraden mycket högt och *på lång sikt* tar ut mycket höga skatter för att få ett stort budgetöverskott, så snarare försvårar man konjunkturpolitiken.

Vill man ha ett högt statligt sparande på lång sikt måste detta uppenbarligen medföra högre skatter. Det är väl härvidlag som den syn finansministern företräder och vår syn skiljer sig mycket när det gäller den principiella debatten. Vi önskar mer av enskilt sparande och därmed mindre av statligt tvångssparande och mindre överskott på driftbudgeten. I båda fallen kan man få jämvikt på kapitalmarknaden och samhällsekonomisk balans. Enligt vår mening kan man till och med få en större kapitalbildning på de vägar vi angivit.

Jag skall inte räkna upp de åtgärder vi föreslagit — herr Gustafson i Göteborg var inne på en del av dem — men låt mig tillägga att jag inte tror att det är oviktigt att staten, sedan värdesäkringskommittén framlagt sitt betänkande, intresserar sig för frågan hur man skall kunna erbjuda spararna möjligheter till värdesäkra placeringar, så att de inte år efter år skall behöva förlora på inflation. Sparare som placerar pengar i obligationer, försäkringar eller på sparräkningar av olika slag borde inte alltid vara de som alltid får örfilarna när inflationen fortskrider. På litet längre sikt tror jag att det skulle ha en icke ringa betydelse för sparviljan, om man skapade möjlighet till trygghet för sparandets realvärde. Jag vill också betona, att om man för en sådan ekonomisk politik att det ekonomiska framåtskridandet går snabbare, så kommer därigenom det enskilda sparandet att öka och staten kommer att få tillräck-

Ekonomisk debatt

liga inkomster utan ett alltför starkt skattetryck.

Även när det gäller frågan om det enskilda sparandet vill jag emellertid ge finansministern en komplimang, även om han kanske tycker att det blir för mycket av det goda med två komplimanger samma dag. När finansministern i år med oro i stämman börjar tala om att företagssparandet inte får sjunka för mycket, eftersom företagssparandet i alla fall har en dynamisk betydelse, då instämmer jag av hjärtat. Jag tror att det är ett intresse för alla grupper i samhället att företagssparandet är någorlunda stort, ty det ger möjlighet till snabba investeringar och till ett helt annat riskbärande än om företagen är hänvisade till att bara söka krediter i affärsbankerna. Det kan de göra i viss utsträckning, men företagssparandet bidrar säkert till att öka dynamiken i utvecklingen.

Herr talman! Till sist bara en reflexion med anledning av vad herr Brandt sade. Herr Brandt kom med den gamla visan om att förslag till åtgärder mot kösamhället är ineffektiva om man inte ställer resurser till förfogande etc. Får jag betona att vi på en lång rad punkter har framlagt konkreta förslag. Hade man i tid ökat utbildningen av arbetskraften på det tekniska området, på hälsovårdens område, på undervisningens område etc., så skulle vi i dag ha haft bättre tillgång på arbetskraft, och det är ju bl. a. arbetskraftsbristen som i dag försvårar arbetet på att avveckla köerna. Inte vill väl herr Brandt eller någon annan på allvar påstå att den svenska statens resurser inte skulle ha möjliggjort att man drivit en mer energisk politik för att utbilda arbetskraft på dessa och andra områden.

Detta är bara ett par exempel på hur felaktigt det är att försöka komma ifrån kösamhällets allvarliga problematik genom en sådan här allmän klyscha som herr Brandt kom med. I övrigt får väl frågan om de olika åtgärderna mot kö-

samhället diskuteras vid ett annat tillfälle.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Den s. k. ekonomiska debatten i riksdagen tilldrar sig just nu inte riktigt så stort intresse som brukar vara fallet. Det beror inte bara på att den står i skuggan av morgondagens debatt i kammaren, utan kanske lika mycket på att den står i skuggan av det arbete som pågår i skatteberedningen och som gör, att det i skattefrågorna är svårare än vanligt att göra några beräkningar på längre sikt.

De allmänna ekonomiska utsikterna för det aktuella budgetåret ser gynnsamma ut i statsrådet Strängs nu framlagda beräkningar. På samtliga områden redovisar han högre siffror än i statsverkspropositionen. Det tar sitt främsta uttryck i att han uppskattar den totala produktionsökningen år 1964 till 5,5 procent, d. v. s. till 2 procent mer än föregående år och exakt en procent mer än vad han räknade med för fyra månader sedan. Också i fråga om statsinkomsterna har han gjort betydande uppjusteringar. Han är nu uppe i nästan exakt 23 000 miljoner kronor.

Det finns knappast någon anledning att dra dessa prognoser i tvivelsmål. De kommentarer till den reviderade nationalbudgeten, som gjorts av intresserade ekonomer, tyder inte på att finansministern har gjort några allvarliga felräkningar den här gången. Den pågående expansionen i Nordamerika och Västeuropa är kanske i och för sig ett tillräckligt motiv för att ha en optimistisk syn på den svenska konjunkturutvecklingen. Det stämmer för övrigt med vad vi från högerpartiets sida förfäktade föregående år. Vi har över huvud taget på senare tid haft en i viss mån optimistisk syn på den ekonomiska utvecklingen, och vi har räknat med att Sverige skall kunna uppfylla den målsättning — en produktionsökning

Ekonomisk debatt

på 5 procent om året de närmaste tio åren — som OECD-länderna kom överens om redan 1963.

Sveriges beroende av den internationella utvecklingen markeras nu kraftigt av regeringen, och det är naturligtvis alldeles riktigt. Samtidigt är det med en viss oro man konstaterar, att exportökningen enligt vad som sägs i propositionen på s. 8 »till stor del sammanhänger med lagerökningar utomlands». Det är ju en ganska osäker grund att stå på.

När vi alltså är beroende av den ekonomiska utvecklingen utomlands, av vår export, och då vår marknads karaktär är i någon mån ovisst, är det desto mera allvarligt att vi finner så starka inflationstendenser i Sverige. Man kan inte slå sig till ro med att säga att inflationen kompenseras av att det finns en inflationistisk utveckling även på andra håll. Visserligen blir vår konkurrensförmåga inte sämre om inflationen i Sverige kan hållas på samma nivå som i våra konkurrentländer, men man kan inte lita på att den parallelliteten håller i sig.

Det mest påtagliga draget i inflationen är de stigande konsumentpriserna. I kompletteringspropositionen räknar man med att de under 1964 skall stiga med ungefär 3 procent, alltså i obetydligt lägre takt än under 1963. För min del tycker jag att det verkar som en ganska optimistisk beräkning. Går man några år tillbaka i tiden och jämför vad regeringen antagit med det verkliga utfallet, finner man att prisstegringarna så gott som undantagslöst blivit större än vad regeringen räknat med. 1962 räknade man med 5 procent, och det blev nära 5,5 procent. 1963 räknade man med 2,5 procent men det blev nära 3,5 procent. För 1964 räknar man med 3 procent, men det får nog antagas att prisstegringarna kommer att bli högre, troligen ungefär 4 procent.

Det är då viktigt att komma ihåg — det skulle jag särskilt vilja framhålla i

anledning av vad herr Brandt sade för en stund sedan — att den inflation det här är fråga om är av en fundamentalt annan art än den inflation som vi hade under åren närmast efter kriget. Då låg orsakerna främst på efterfrågesidan; nu är det i första hand fråga om en kostnadsinflation. Detta motiverar en annan bedömning och andra åtgärder än de som var aktuella på den tiden, och så länge man inte gör den distinktionen är det uppriktigt sagt ganska ointressant att föra ett resonemang om sambandet mellan inflation och budgetutveckling.

Inte minst viktig är nämligen på denna punkt avvägningen mellan den enskilda och den offentliga sektorn. Budgetens siffror visar en betydande utveckling av den offentliga sektorn, och denna trend markeras även för nästa budgetår. Den totala utgiftsökningen för budgetåret 1964/65 är 12 procent, eller omkring 2,6 miljarder kronor. På s. 9 i kompletteringspropositionen heter det: »Av dessa anledningar kan den privata konsumtionen förväntas stiga något långsammare i år än i fjol eller med omkring 3½ procent, d. v. s. med samma procenttal som de reellt disponibla inkomsterna. Den offentliga konsumtionen fortsätter däremot att stiga i snabb takt.» Att detta verkar i inflationistisk riktning på kostnadssidan — icke på efterfrågesidan — är ju alldeles uppenbart.

Nu kan man fråga sig vilken roll förändringar i statens budget under nuvarande förhållanden spelar på det samhällsekonomiska området. Man hör ofta värdeladdade uttryck som »stark» eller »svag» budget. Men man frågar sig sällan: Hur stora skall differenserna vara för att ha någon egentlig betydelse ur samhällsekonomisk synpunkt? Mycket talar för att den *reella* betydelsen av de differenser vi diskuterar är betydligt mindre än den *psykologiska* betydelsen. Den viktiga frågan är vilka *förväntningar* folk har på den offent-

Ekonomisk debatt

liga hushållningens framtida utveckling.

Här spelar också investeringsproblemet en central roll. I propositionen framhålls, att vår framstegstakt är beroende av »ett allt effektivare näringsliv». Mot den bakgrunden har man att se frågan om näringslivets investeringar. Det erkänns också i propositionen på s. 24, där det heter: »Om produktionsökningen — — — skall kunna fortskrida i den önskade takt, blir en fortsatt hög investeringsnivå nödvändig.» Men i det tidigare citerade avsnittet i propositionen har man räknat med en ökning av 4 procent för de privata investeringarna, 5 procent för de statliga investeringarna och 11 procent för de kommunala investeringarna. Dessutom är den optimism beträffande industriinvesteringarna, som man finner i propositionen, uppenbarligen ganska löst grundad; och det värsta är att verkningarna av alltför små investeringar inte är omedelbara, utan de framträder först efter ganska lång tid — när det kan vara för sent att göra någonting åt saken.

Investeringsproblemet är särskilt svårt i ett samhälle med kostnadsinflation, därför att kostnadsinflationen i särskilt hög grad träffar just näringslivets investeringsverksamhet. Ur investerings synpunkt är det inte heller betydelselöst varifrån det investerade kapitalet kommer. Det billigaste kapitalet får man genom självfinansiering. Därefter kommer sådant kapital som anskaffas genom aktieteckning och därmed jämförliga insatser. Det lånade kapitalet är det dyraste, och också det minst riskvilliga och mest svårhanterliga.

Det är då intressant att ställa sig frågan, var man skall låna och var man skall begagna eget kapital, och att därvidlag jämföra den enskilda sektorn och den offentliga sektorn. Det är mot den bakgrunden man har att se regeringens älskade resonemang om »totalbudget».

Vi har för vår del flera invändningar mot detta resonemang. Det innefattar ett tvångssparande som vi icke accepterar. Medborgarna bibringas vidare en felaktig föreställning om hur stark eller hur svag statens budget är. I år talar finansministern om att det för nästa budgetår finns ett underskott på 800 å 900 miljoner kronor. Detta är felaktigt. I själva verket föreligger ett överskott på nära 300 miljoner kronor på driftbudgeten. Detta överskott använder man till att täcka sådana statliga investeringar som man tidigare normalt brukat täcka genom upplåning. Hur stort upplåningsbehovet blir, sedan statens verkliga inkomster för nästa budgetår redovisats, är också mycket svårt att nu utsäga. Enligt vår mening finns det all anledning att räkna med att upplåningsbehovet inte blir så stort som statsrådet förutsätter, nämligen 847 miljoner kronor. I det beloppet ingår ett, låt mig säga, reservanslag på 128 miljoner kronor för kommunikationsverken. Statsrådet har i samband med remissdebatten sagt att man inte skulle begagna detta anslag annat än i händelse av en väsentlig konjunkturförsvagning. Bortser man från det beloppet blir upplåningsbehovet inte 847 utan 720 miljoner kronor.

Regeringen har vidare traditionellt brukat undervärdera statsinkomsterna. Under den tid som förflutit mellan januari och april i år har regeringen räknat upp statens inkomster med drygt 900 miljoner kronor. Det är väl knappast troligt att det blir ett sådant felutslag i fortsättningen, men det visar ändå vilka felmarginaler man måste röra sig med när man talar om statens inkomster, utgifter och upplåningsbehov.

Dessutom är det så — och det är en mycket väsentlig sak i detta sammanhang — att man vid resonemanget om att näringslivet får lika mycket pengar, om staten tar ut mera i skatt och lånar mindre, bortser från skillnaderna mellan eget kapital och främmande kapi-

Ekonomisk debatt

tal. Totalbudgetresonemanget betyder att staten skall ha eget kapital för sådana investeringar som normalt brukat lånefinansieras, medan näringslivet skall låna till investeringar som det normalt brukat finansiera med eget kapital. Detta är en form av socialisering som kan innefatta mycket betydande risker för den ekonomiska utvecklingen.

Herr talman! I fråga om de nu aktuella budgetalternativen skulle jag vilja understryka att vi i dagens läge över huvud taget inte har någon möjlighet att diskutera annat än budgetåret 1964/65. Alla beräkningar på inkomstsidan måste nämligen för framtiden revideras i belysning av de förslag som kan komma att läggas fram på grundval av skatteberedningens utredningar. Jag hoppas därför att vi åtminstone i år skall bli förskonade från de groteska fantasier i fråga om oppositionens budgetalternativ, som statsrådet Sträng på senare år har brukat roa sig med att plocka fram för att missleda kammarens ledamöter och allmänheten, och kanske också för att bidra till verksamheten vid Sveriges Radios underhållningsavdelning. Någon anknytning till verkligheten har nämligen dessa beräkningar aldrig haft i det förflutna. De lär inte heller få det i fortsättningen om de skulle komma tillbaka. Herr Brandts uttalande för en stund sedan var i det sammanhanget mycket beaktande.

Högerpartiets förslag, som herr Brandt berörde och som jag har anledning att särskilt uppehålla mig vid, innefattar för budgetåret 1964/65 skattesänkningar med 415 miljoner kronor, utgiftsökningar med 36½ miljoner kronor, besparingar på driftbudgeten med 321 miljoner kronor och besparingar på kapitalbudgeten med 138 miljoner kronor. Beloppet för inkomstminskningar i form av skattesänkningar samt för av högerpartiet föreslagna utgiftsökningar för staten blir sammanlagt 451,5

miljoner kronor. Nettobesparingarna på driftbudgeten och kapitalbudgeten blir tillsammans 459 miljoner kronor. Beloppen väger alltså nästan jämnt. Jag har då inte räknat med det tidigare nämnda reservanslaget för kommunikationsverken på 128 miljoner kronor, vilket vi diskuterade redan på nyåret.

Men också om skillnaden skulle ha uppgått till omkring 100 miljoner kronor — en i och för sig stor och betydelsefull summa — tror jag inte att statsrådet skulle våga påstå att den samhällsekonomiska effekten av en sådan differens skulle vara av någon betydelse.

Jag skall, när jag slutat detta anförande, be att till statsrådet få överrätta en något mera detaljerad uppställning av vad högerpartiets förslag innebär än den jag velat tynga kammarens protokoll med. Statsrådet Sträng skall därför inte behöva missta sig på det sätt han gjort under de förflutna åren i fråga om beräkningar av detta slag.

Men viktigare än dessa detaljberäkningar är att vi från högerpartiets sida har en annan syn än regeringen på hela budgetpolitiken. Regeringen har uppenbarligen inte övergivit tanken på att vid ett senare tillfälle — kanske redan efter valet i höst — lägga fram förslag om ytterligare skattehöjning. I det resonemang som förs t. ex. av statssekreterare Krister Wickman i Affärsvärlden, och som också avspeglas i finansministerns formuleringar i den reviderade finansplanen skymtar den frågeställningen. Det påpekas att man visserligen kan påverka konjunkturerna kortfristig genom en anpassning via variationer i budgetens utgifter, men att den väsentligaste effekten på längre sikt nås genom skattepolitiken, det vill säga genom en höjning av skatterna — något annat än en höjning är det ju aldrig fråga om när vi har en socialdemokratisk regering. Det betyder att regeringen räknar med att öka uttaget av skatter och avgifter vid en fortsatt

Ekonomisk debatt

högkonjunktur. Däremot skall skatten vara oförändrad, om det inträffar en avmattning.

Resultatet är en fortsatt ökning av den offentliga sektorn på bekostnad av medborgarnas individuella inkomster. Hela detta resonemang pekar på att regeringen är beredd att ånyo överväga högre skatter, trots att man redan i år drivit igenom en skatteökning på över en halv miljard kronor genom att ta bort avdragsrätten för folkpensionsavgifterna. Jag vill erinra om att när detta förslag lades fram gjorde inte en statsrådets Sträng ett försök att dölja att det var en skattehöjning det var fråga om. Att man sedan rörde sig med andra termer berodde kanske på att valet närmade sig. Jag tror att statsrådet Strängs ursprungliga uttalande därvidlag var det mest sanningsenliga.

Man talar i propositionen om den utmärkta effekten av skattesänkningar i USA. Då frågar vi oss varför det bara är i Förenta staterna man skall gå den vägen. För vår del har vi den uppfattningen att en skattesänkning även i Sverige är någonting som lönar sig ur samhällsekonomisk synpunkt, och att en sådan till slut på lång sikt i viss utsträckning kan löna sig till och med även statsfinansiellt.

Kostnadsinflationen har formen av prisstegringar, och prisstegringarna bör också ses i sammanhang med vad man kallar hushållens disponibla inkomster. För nästa år räknar regeringen med att den privata konsumtionen skall stiga långsammare än i fjol eller med 3,5 procent, d. v. s. samma procent som de reallt disponibla inkomsterna. Också här är det intressant att titta på hur regeringen räknat i det förflutna. År 1961 sade man att hushållens disponibla inkomster antagligen skulle öka med 9 procent. Det verkliga utfallet blev 5 procent. År 1962 var det beräknade utfallet 5 procent men det verkliga blev 4,5 procent. År 1963 räknade man rätt; både prognos och utfall blev 4,5 pro-

cent, och för 1964 räknade man med 3,5 procent.

Det är alltså en ständigt fallande serie när det gäller ökningen av de disponibla enskilda inkomsterna. Om det nu i detta läge finns förväntningar om ytterligare skattehöjningar — man kan inte komma ifrån att ställa sådana förväntningar när man tar del av vad regeringen och regeringspartiets representanter säger — då föreligger en påtaglig risk för ett ökat tryck på låne marknaden, en minskad sparvilja, över huvud taget ett allmänt inflationstryck, och den omständigheten lika väl som att det är angeläget att ge medborgarna frihet att disponera över sina inkomster motiverar en inriktning av politiken mot sjunkande i stället för mot stigande skatter.

Detta är vad högerpartiet eftersträvar. Vid årets riksdag har vi i första hand försökt få fram en sänkning av familjebeskattningen genom att föreslå ortsavdrag för barn. När detta förslag har avvisats, har vi tills vidare i stället för det som alternativ yrkat på en sänkning av det allmänna skatteuttaget såsom åtminstone ett litet blygsamt steg i rätt riktning, i riktning mot sjunkande i stället för stigande skatter.

Mot denna bakgrund, herr talman, ber jag nu att få yrka bifall till reservation I vid utskottets betänkande.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Den högkonjunktur som förutsågs vid början av årets riksdag står sig. Det gäller inte bara vårt land utan praktiskt taget hela den västliga världen. Såvitt man nu kan överblicka konjunkturen i vårt land framöver lär denna — till inte oväsentlig del beroende av utvecklingen internationellt sett — komma att vara på en hög, man kanske till och med skulle kunna säga på en mycket hög nivå.

Det är klart att vi med tillfredsställelse hälsar att det råder goda inkomst- och sysselsättningsmöjligheter, att vi

Ekonomisk debatt

får en produktionsökning, som troligen kommer att överstiga 5 procent. Allt detta är något som vi betraktar som önskvärt och eftersträvarvärt, men det måste nog sägas att vi nu börjar befinna oss vid den gräns där överhettning och överslag i konjunkturen mycket lätt kan uppkomma och att det är angeläget att man undviker att något sådant sker. Överhettningstendenserna måste dämpas i tid. Vi vet alla att konsekvenserna annars blir en penningvärdeförsämring, förluster för spararna, framför allt då för småspararna, sämre internationell konkurrenskraft, desorganisationstendenser inom näringslivet o. s. v.

Sätter man in budgeten i detta samhällsekonomiska och konjunkturpolitiska sammanhang lär omdömet från vårt håll vid statsverkspropositionens avlämnande stå sig: budgeten är icke för stark. Den överbalansering av driftbudgeten som föreligger är enligt vår mening behövlig ur konjunkturpolitisk synpunkt. Finansministern antyder i kompletteringspropositionen en liknande uppfattning när han säger att det statliga lånebehovet blir av en storleksordning som maximalt kan accepteras under en högkonjunktur. Av folkpartiets budgetuppläggning framgår, att man på det hållet uppenbarligen ser budgeten på ungefär samma sätt. Högerens linje tyder däremot på en annan syn.

Om tre partier således har en liknande inställning i fråga om relationerna mellan utgifter och inkomster i det nuvarande samhällsekonomiska läget, så innebär detta inte att de är helt överens om innehållet i budgeten i dess helhet. Centerpartiet har t. ex. velat begränsa de generella bostadssubventionerna och i stället ge mera till barnfamiljer med låga inkomster och satsa mera i fråga om stöd och hjälp till de handikappade. Vi har också från centerpartihåll velat ge ett starkare stöd bl. a. till idrott och friluftsliv,

till undervisning och andra kulturella ändamål. Men dessa omständigheter bortskymmer givetvis inte att det här föreligger en ganska ensartad bedömning från de tre partiernas sida i fråga om budgeten i det samhällsekonomiska och konjunkturpolitiska sammanhanget.

Vi har under det senaste halvåret fått uppleva att en hel del åtgärder vidtagits i syfte att dämpa konjunkturen: jag erinrar om räntehöjning, kreditåstramning och begränsning av de offentliga investeringarna. Dessa åtgärder står i bjärt kontrast till vad som hände för ungefär ett år sedan. Ännu i april och maj i fjol kunde investeringsfonderna utnyttjas i konjunkturstimulerande syfte, och samma effekt hade väl även den ökade igångsättning som vidtagits på bostadsbyggandets område.

Det är givetvis svårt att göra den rätta avvägningen i konjunkturpolitiken, det måste man erkänna, men det kan ifrågasättas om man inte i detta skede stimulerade investeringarna, särskilt byggnadsinvesteringarna, något i överkant. Ett tecken härpå är väl de förlängda byggnadstiderna inom bostadsbyggandet. Frågan är väl också, om inte de åstramande åtgärderna på senare tid fått sättas in med så mycket större kraft som följd av detta förhållande. De anläggningar som påbörjats måste ju fullföljas oavsett kreditåstramningen — och detta medför att åstramningen får desto hårdare effekt på andra områden.

I detta sammanhang vill jag också något beröra den fråga om den fortskridande penningvärdeförsämringen eller de s. k. luftlöneökningarna som herr Hedlund berörde i ett anförande i remissdebatten. Man får väl säga att årets avtalsrörelse i förhållande till vad som hänt vid tidigare tillfällen präglats av moderation. Det var kanske också väntat i detta läge, eftersom en betydande del av det utrymme som eljest skulle ha funnits under avtalsperioden på förhand in-tecknats genom beslut om

Ekonomisk debatt

höjda ATP-avgifter och längre semester.

Frågan om ett stabilt eller, om man skall formulera det mera pessimistiskt, mera stabilt penningvärde än vad vi haft under efterkrigstiden i förening med full sysselsättning och hög framstegstakt är dock icke löst. Detta gäller inte bara vårt land; även på andra håll i världen har man detta problem att söka komma till rätta med. Som från centerhåll framhölls i remissdebatten — detta har också framförts i andra sammanhang i riksdagen sedan dess — finns det anledning att lugnt och lidelsefritt pröva frågan i samråd mellan arbetsmarknadsparterna och statsmakterna.

Låt mig så säga, herr talman, att de omdömen jag förut gav om budgeten givetvis gäller utifrån samhällsekonomiska aspekter. Ser man budgeten ur enbart statsfinansiell synpunkt, blir omdömet emellertid annorlunda. Driftbudgeten är överbalanserad, och en upplåning på 850 miljoner kronor till en kapitalbudget på drygt 3 miljarder kronor inger inte några betänkligheter i fråga om den statsfinansiella ställningen. Det innebär ju en inte oväsentlig förbättring av statens förmögenhetsställning. Härtill får man väl — som vanligt, är jag frestad att säga — räkna med att finansministern hållit något i underkant när det gäller statsinkomsternas beräkning. Det brukar ju vara så, att man inte får betrakta detta som någonting osannolikt eller otänkbart. När det slutliga utfallet av budgeten för 1964/65 i sinom tid blir klart, är det troligt att upplåningsbehovet är väsentligt mindre.

Nu är ju inte enbart dessa rent statsfinansiella omständigheter avgörande för budgeten. Som jag redan förut sagt måste vi även ta hänsyn till samhällsökonomien och konjunkturläget. Finansministern gör en ganska pessimistisk bedömning av budgetförhållandena

för budgetåren 1965/67, och enligt herr Sträng skulle det inte finnas något utrymme eller något svängrum för dessa båda budgetår. Men från *statsfinansiell* synpunkt — jag understryker det — kan det ju knappast vara en riktig bedömning. Det finns ett betydande utrymme innan det uppstår statsfinansiella bekymmer. — En annan sak är om den samhällsekonomiska bedömningen under dessa budgetår kommer att tillåta att man får en minskning av driftbudgetens överskott. Man måste ju veta mera om de samhällsekonomiska förutsättningarna, innan man kan avgöra huruvida det inte ändå finns utrymme för en hel del reformer, vare sig man vill välja skattesänkning eller förbättringar av barnfamiljernas situation, av pensionärernas villkor o. s. v.

Jag skall inte här ta upp någon närmare diskussion om den framtida utformningen av skattepolitiken, eftersom ju den allmänna skatteberedningens förslag väntas inom kort. Jag skulle dock vilja säga ett par ord om det betänkande som lämnades till herr Sträng i går från skatteutjämningskommittén.

Centern har vid många tillfällen understrukit att vi betraktar det såsom oerhört viktigt, för att inte säga självklart, att medborgarna, oavsett vilken kommun vederbörande råkar bo i, så långt möjligt skall behandlas på likvärdigt sätt. Beslutar riksdagen exempelvis att kommunerna skall sörja för en god skolundervisning för alla barn eller sörja för en tidsenlig social standard — inte minst i fråga om åldringsvården — skall det vara lika självklart att statsmakterna skall sörja för att medborgarna oavsett bostadsort får lika förmåner till ungefär samma kostnad, d. v. s. ungefär samma kommunalskatt. Varför skall skolan i den ena kommunen kosta en krona per beskattningsbar hundralapp och i en annan kommun fem, sex gånger mer? Detta kan inte vara rimligt i vårt samhälle, där man

Ekonomisk debatt

så ivrigt talar om att vi skall skapa likvärdiga förutsättningar för alla medborgare.

Jag erkänner gärna att skatteutjämningskommitténs förslag innebär ett framsteg. Den saken är väl uppenbar. Men tyvärr måste man säga att frågan om en rimlig och rättvis kostnadsfördelning mellan stat och kommun icke är löst med kommitténs förslag. Därvidlag har finansministern själv genom sina tilläggsdirektiv i föl till skatteutjämningskommittén skapat en sådan situation, att kommittén inte haft möjligheter att lägga fram förslag om en rejäl och radikal lösning av problemen — en sak som centern redan då protesterade mot och som också en hel del av kommitténs ledamöter starkt reagerat mot. Tyvärr måste jag också i detta sammanhang konstatera, att högerens representanter i denna kommitté tydligen också har en ganska negativ inställning till kravet på en bättre skatteutjämnande effekt i framtiden. På högerhåll är man tydligen inte överdrivet intresserad av att staten genom rejäla tillskott över budgeten skall sörja för en rimlig utjämning av kommunalskattebördan. Ändå är kommunalskatten den tyngsta skattebördan för »vardagsmänniskorna», d. v. s. det stora flertalet av svenska folket.

Jag skall som sagt inte närmare beröra utformningen av den framtida skattepolitiken, utan jag skall nöja mig med att tala något om barnfamiljerna och de allmänna barnbidragen. Barnbidragen bör inte kopplas från vårt skattesystem utan ses som en del — jag skulle vilja säga mycket viktig del — av detta. Barnbidragen är ju en skatte-restitution på grund av barnfamiljernas lägre skattesats. Årets riksdag har glädjande nog beslutat om höjning av barnbidragen med 150 kronor per barn — precis vad centerpartiet i föl föreslog. Men då yrkade högern och socialdemokraterna avslag på detta. Det blev också riksdagens beslut.

Den höjning som nu har företagits är välkommen även om den kommer sent. Men den utjämnande effekten mellan barnfamiljer och andra grupper, som barnbidragen avsågs att ha, när de infördes 1948, är ändå inte återställd. Det räcker därför inte med att bara kompensera barnfamiljerna via barnbidragen för eventuella konsekvenser av en omläggning från direkt till indirekt beskattning. Man måste ställa ytterligare två frågor i förgrunden. För det första om den utjämnande effekten bör återställas och för det andra om man genom ett sådant återställande får en riktig fördelning av kostnaderna för det uppväxande släktet.

Centerpartiet har vid sina överväganden av dessa frågor kommit fram till att det behövs ett familjepolitiskt upp-rustningsprogram, avsett att genomföras under en period av tre till fem år. Programmet har fyra huvudpunkter. De allmänna barnbidragen bör höjas, så att de uppgår till 100 kronor i månaden för varje barn. Det bör införas ett särskilt stöd på förslagsvis 1 200 kronor till mödrarna under barnens tre första år, i syfte att skapa bättre ekonomiska förutsättningar för mödrarna att helt ta vårdnaden om barnen under dessa betydelsefulla år. Det är glädjande att familjeberedningen några månader efter det att detta förslag framlades anlägger samma principiella synsätt. Vi anser också att det är motiverat med någon form av värdebeständighet hos barnbidragen, så att vi i framtiden slipper uppleva att penningvärdeförsämring urholkar bidragens värde.

Den fjärde punkten avser i vilka former stödet till barnfamiljerna skall utgå. En väsentlig fördel ur barnfamiljernas synpunkt är att barnbidragen inte begränsar barnfamiljernas konsumtionsfrihet. Men det finns en annan stödform, familjebostadsrabatterna, som är bunden till viss nytthet. Man skall bebo bostad med viss standard för att kunna få detta bidrag. Följden blir att

Ekonomisk debatt

barnfamiljer med små inkomster och många barn i åtskilliga fall blir utan det bidraget.

Vårt förslag är helt enkelt, som kammarrens ledamöter väl känner till, att vi helt eller i varje fall i stor utsträckning vill ersätta det nuvarande bostadsstödet med höjda barnbidrag. Därmed skulle man få bort godtyckliga och omotiverade gränsdragningar. Det kan inte heller vara rimligt att — för att spetsa till det hela — en ensamstående person med 40 000—50 000 kronor i inkomst skall få en betydande bostadssubvention, medan barnfamiljer med små inkomster ställs utanför familjebostadsbidrag. Vi vill alltså fortsätta avvecklingen av bostadssubventionerna och föra över medlen till ett mera positivt familjepolitiskt program.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att uttala min förvåning över den hållning man på socialdemokratiskt håll har intagit beträffande bostadspolitiken och stödet till barnfamiljerna. När vi i fjol beslöt en avveckling av vissa generella bostadssubventioner, rådde allmän enighet om att barnfamiljerna skulle kompenseras. Så länge familjebostadsbidragen inte ersatts av någon annan stödform bör de givetvis utnyttjas i sådant fall. Men för barnfamiljerna i de lägsta inkomstgrupperna ville socialdemokraterna inte vara med om någon ändring. Vi har fått uppleva samma sak i år. Glädjande nog innebar den gemensamma omröstning vi hade i kamrarna i förmiddags att vi här fått en ändring till stånd som ligger i linje med bl. a. centerpartiets önskemål.

Diskussionen om hur vi skall få en så snabb framstegstakt som möjligt har ju under senare tid kommit att i hög grad röra sig om forskningens och vetenskapens möjligheter att påskynda, att accelerera produktionsökningen och därmed standardhöjningen. Men även arbetskraftsfrågan förefaller mig ha kommit in i bilden på ett helt annat sätt än tidigare och, som jag tror, med all rätt.

Jag skulle vilja säga några ord härom, även om frågan har en viss anknytning till ett ärende som upptages senare på föredragningslistan i dag.

Under den krispolitik som fördes på 1930-talet grundlades den aktiva konjunkturpolitik och den aktiva sysselsättningspolitik, varom vi sedermera blivit relativt ense. Sysselsättningspolitiken bygger alltjämt på en del av de grundelement som då infördes, även om avvägningen mellan olika medel kommit att förskjutas och medlen blivit flera. Frågan är emellertid om de medel som nu användes, den arsenal av medel som man har i arbetsmarknadspolitiken, är tillräcklig. Som vi ser saken behövs det kompletteringar, och jag skulle vilja understryka att det med all säkerhet krävs nya och radikalare grepp — i varje fall på en punkt, som jag strax skall beröra. Detta är angeläget både för att lösa frågan om arbetskraftstillgången och för att komma till rätta med de betydande brister i fråga om sysselsättningsmöjligheterna som alltjämt finns.

Jag vill speciellt peka på att vi i vårt samhälle har en betydande oregistrerad arbetslöshet, en undersysselsättning, som inte är känd. Vi har problem med en hel del svårplacerad arbetskraft, dit man får räkna en del äldre personer och personer som i någon mening är partiellt arbetsföra. Vi har sysselsättningsbrister som i hög grad hänger samman med att vi ännu inte har en tillräckligt aktiv lokaliseringspolitik. Samtliga dessa frågor är på olika sätt invävd i varandra.

Vad jag vill understryka är att vi från centerpartiets sida betraktar rätten till arbete som en medborgerlig rättighet. Var och en som vill och kan utföra ett arbete bör också ha rätt till ett arbete. Bland de åtgärder som vi anser snarast bör genomföras är en allmän arbetslöshetsförsäkring. Vi har fört fram förslag om en grundförsäkring, i princip omfattande alla medborgare i arbetsför ålder och med möjlighet där-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

utöver till frivillig arbetslöshetsförsäkring av nuvarande typ. Det är enligt vår mening rimligt att den som inte kan beredas arbete erhåller en viss ekonomisk trygghet.

På vissa håll tycks man mena att dessa problem kan lösas praktiskt taget helt och hållet genom sysselsättningskapande åtgärder. Jag tror inte det. Det är klart att man måste göra allt som är möjligt för att bereda vederbörande ett arbete så att inte han eller hon blir ett permanent försäkringsfall, men vi vill understryka att en allmän försäkring skulle medföra ett bättre underlag för sysselsättningskapande åtgärder. Man skulle få en tillförlitlig registrering av förekommande arbetslöshet. Den s. k. dolda arbetslöshet och undersysselsättning, som vi har, skulle kunna bli kartlagd och man skulle få en värdefull kännedom om inte bara den verkliga arbetslöshetens omfattning utan också om arbetsförmågan och arbetsönskemålens inriktning i de enskilda fallen.

Därmed skulle man på ett bättre sätt än för närvarande kunna bedöma och sätta in de sysselsättningspolitiska medlen, omskolning, utbildning, rehabiliteringsåtgärder, lokaliseringsåtgärder o. s. v. Det skulle enligt vår syn medföra en effektivisering av sysselsättningspolitiken på det hela taget. Det är en viktig synpunkt, därför att vi uppenbarligen går mot en tid, där den ökade utbildningen och även andra omständigheter såsom befolkningsutvecklingen gör att det är risk för att bristen på arbetskraft kommer att skärpas. Att en sådan reform även skulle betyda mycket för de enskilda människorna och deras valfrihet är ju alldeles uppenbart.

Låt mig, herr talman, eftersom jag inte ämnar delta i den kommande diskussionen om arbetslöshetsförsäkringen, också få säga att vi vid genomförande av en sådan grundförsäkring — men naturligtvis även med andra me-

del — kan nå en mera rättvis och enligt vår mening ytterst angelägen utjämning av avgifterna inom arbetslöshetsförsäkringen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag skall allra först svara herr Nilsson i Gävle på en interpellation, där han frågar om gällande kreditrestriktioner hindrar igångsättning av redan planerad bostadsproduktion.

Kreditpolitikens syfte har givetvis aldrig varit att pressa ned bostadsbyggandet under den nivå som svarar mot den i rådande konjunkturläge tillgängliga reala kapaciteten. Bostadsproduktionen kan för närvarande anses som maximal i förhållande till byggnadsindustriens faktiska produktionsmöjligheter. Igångsättningen av nya bostadsbyggen och utvecklingen hittills av byggnadskreditgivningen ger inte heller anledning till oro för att bostadsprogrammet inte skall fullföljas.

I vissa särskilda fall har emellertid kreditsvårigheter förelegat där arbetskraft varit tillgänglig och projektet legat inom ramen för det av riksdagen angivna bostadsprogrammet, för närvarande 85 000 lägenheter per år. För att lösa dessa svårigheter har på regeringens initiativ en särskild arbetsgrupp tillsatts bestående av representanter för riksbanken, arbetsmarknadsstyrelsen och bostadsstyrelsen, som undersöker de aktuella fallen och vilka åtgärder som kan vidtas. Bostadsbyggnadsprogrammet kommer således att fullföljas i den mån det är beroende av åtgärder från statsmakternas sida.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Om jag därefter omedelbart går över till att kommentera det utskottsutlåtande som vi nu har framför oss och de anföranden som har hållits här, vill jag tillåta mig att inledningsvis göra den reflexionen att den mycket hovsamma

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

kritik som har framförts i år naturligtvis har sina randiga skäl och rutiga orsaker.

I kompletteringspropositionen redovisas ett på det hela taget gynnsamt utvecklingsprogram för vårt land, jag vågar kanske säga bättre än vad som normalt brukar vara fallet. Tendensen är utan tvivel fördelaktigare nu än när vi diskuterade detta i januari månad. Den ökning av nationalprodukten på 5,5 procent, som vi nu tror oss kunna räkna med, är ju inte oväsentligt högre än det i och för sig ganska djärva program som inom OECD fixerades för några år sedan. Vi hade kanske vid årsskiftet vissa bekymmer för industri- och framför allt exportutvecklingen. Jag kan tyvärr inte säga att man redan nu efter några månader kan avläsa någon påtaglig uppgång i industriens maskininvesteringar, men så mycket vågar jag ändå säga att en viss återgång till den gamla aktiviteten i alla fall kan avläsas.

Vad som däremot är synnerligen påtagligt är att exportprognosen och de erfarenheter vi har haft om exporten under de gångna månaderna av året är avgjort mer förmånliga än vad vi trodde oss våga räkna med i januari månad. En exportuppgång på 8 procent mot bakgrunden av en ökning av nationalprodukten på närmare 5,5 procent visar att exportindustrien fortfarande och framöver under 1964 kommer att vara en synnerligen aktiv part i den svenska ekonomien. Under den senaste tiden har vi också kunnat avläsa en i och för sig glädjande och välkommen prisstegring på exportindustriens stora stapelvaror. Därmed ställs också hela frågan om självfinansiering och lånefinansiering i en något annorlunda dager.

Vi har en investeringsprognos som visar att den privata delen räknar med en ökning av 4 procent, den statliga 5 procent, den kommunala 11 procent och

bostäderna 5 procent. Detta kommer att innebära att kommunerna på samma sätt som under 1963 och 1962 är den mest aktiva parten i fråga om investeringsutvecklingen, och det finns naturliga skäl för det. Jag skulle tro att vi har att framöver räkna med kommunerna som den utan konkurrens mest aktiva parten i de investeringsprognoser vi har att ta ställning till. Den prisstegring som vi tror oss bli tvingade att räkna med ligger något under 3 procent, den var under 1963 2,8 procent. Det är möjligt att vi får samma prisstegring under 1964, det kan hända att det kan bli några tiondelar mera.

Vidare kommer konsumtionen eller med andra ord den reala standardförbättringen att kunna öka för det svenska folket med cirka 3,5 procent. Om dessa siffror håller — och varför skulle de inte göra det — är det i stort sett en dementi på vad som sagts tidigare i dag om att lönehöjningarna äts upp av prishöjningarna, så att det inte blir någonting kvar. Det blir en hel del kvar. Allting talar för att det blir en standardhöjning för svenska folket som kommer att ligga på cirka 3 à 4 procent.

Naturligtvis spelar i en sådan allmän ekonomisk debatt frågan om inflationsfaran alltid sin givna roll. I detta avseende kan vi nu inregistrera, att vi är garanterade arbetsfred två år framåt. En lönerörelse har vi bakom oss som redovisar relativt måttliga stegringar. Vi kan väl också — det erinrade jag om i mitt svar till interpellanten, herr Nilsson i Gävle — i dagens läge slå fast att talet om, jag vill inte säga en kris men väl svårigheter inom bostadsfinansieringen, som för ett par månader sedan var ett så framträdande inslag i den allmänna debatten, numera har lugnat ned sig högst väsentligt. De arrangemang som gjorts av regeringen tycks härvidlag vara ganska tillfredsställande.

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

Den gamla frågan om huruvida budgeten är stark eller svag kan vi ventileras hur länge som helst. Jag menar emellertid att finanspolitiken är ett av instrumenten i den ekonomiska arsenalen, som det tidigare har sagts här i dag. Andra instrument är räntepolitik och kreditpolitik och t. o. m. fysisk reglering. Vi har tvivelsutan i de senare avseendena skärpt statsingripandena både i avseende på räntan, i avseende på kreditpolitiken och i avseende på den fysiska regleringen. Jag tänker då närmast på begränsningen inom byggnadsverksamheten, på vilket område vissa överansträngningsfenomen har varit för handen.

Utvecklingen runt om i världen, i den mån den kan avläsas och har redovisats i kompletteringspropositionen, sätter oss inte i ett sämre läge än tidigare om åren. Med alla de undantag och reservationer som måste göras i en så allmän jämförelse vågar man ändå konstatera, att åtskilliga av de stora industriländerna i Europa — konkurrenter på den gemensamma marknad där vi skall slåss om att sälja våra produkter — i dag har ett avgjort hetare klimat med en mera omedelbar inflationsfara än vad fallet är hos oss i Sverige.

Efter dessa små inledande beskrivningar — jag kan lova att med hänsyn till de många och långa diskussioner i dessa frågor som förts i olika sammanhang under de gångna månaderna försöka fatta mig så kort som möjligt — skulle jag gärna vilja ta upp en del av de argument som har framförts tidigare i dagens debatt. Jag skall försöka ta alla talare i tur och ordning. Om jag kanske uppehåller mig litet längre vid några av dem innebär det inte i och för sig någon nyansering i fråga om inläggets vikt och värde utan möjligen bara att jag tycker att deras synpunkter har haft den karaktären att ett utförligare bemötande kan vara på sin plats.

Herr Gustafson i Göteborg inledde debatten med att referera alla de olika punkter inom skattepolitiken, på vilka man enligt hans mening redan i dag, oberoende av det stora, genomgripande skatteförslag som jag skall motta — om jag minns rätt — den 10 juni, skulle kunna göra en hel del förändringar i enlighet med förslag som förts fram motionsledes av folkpartiet under den gångna riksdagen. Herr Gustafson har själv varit en — föreställer jag mig — högt värderad ledamot av denna skatteutrednings besättning. Därför är det litet originellt att han uppträder som förslagsställare i fråga om en rad förändringar av den kommande skattepolitiken, när utredningens slutbetänkande ligger så nära i tiden, att vi snart får möjlighet att se hela problemet i ett sammanhang. Jag fick — något respektlöst talat — det intrycket att herr Gustafson är ute för att palla äpplen litet i förtid. De är faktiskt inte riktigt mogna ännu. Dels borde man avvakta betänkandet så att man kan studera det, dels borde det få omgå det grundliga remissförfarande som vi alltid tillämpar här i landet innan vi är färdiga med en reform av denna utomordentligt genomgripande innebörd.

Herr Gustafson tog upp frågan om kösamhället och menade att hans parti ändå har velat ställa medel till förfogande för att komma till rätta med dess alla olägenheter. Herr Brandt har enligt min mening mycket effektivt förklarat hur saker och ting hänger ihop på den punkten. Jag vill bara påpeka, att det inte är på grund av brist på medel som vi inte har ett större bostadsbyggande än fallet är i dag. Det är de ofrånkomliga bedömningarna av de reala resurserna och dessas fördelning som härvidlag varit avgörande.

Herr Magnusson i Borås tar som talesman för högerpartiet upp frågan om det höga skatteläget i Sverige och ger från talarstolen en ytterligare redo-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

visning av den tabell som finns i reservationen till utskottsbetänkandet. Hans argumentering har utförligt bemötts av herr Brandt. Man kan inte rycka ut en del av beskattningen och — visserligen formellt korrekt — påstå, att vi i fråga om den direkta beskattningen ligger högt medan andra länder ligger lågt, och samtidigt bortse från allt annat — det må vara socialförsäkringsavgifter eller indirekta skatter, som är obligatoriska och har precis samma karaktär som den direkta beskattningen. Därför faller alla dessa jämförelser mellan Sverige å ena sidan och Frankrike eller Norge å andra sidan på ofullständigheten i herr Magnussons egna redovisningar. Sätter han sig ned och studerar frågan i lugn och ro, fri från alla ambitioner att försöka göra något speciellt politiskt av den, kommer han säkerligen att bli överens med mig på den punkten.

Herr Magnussons resonemang utmynade i någonting av jämmer och elände om de höga skatter som vi i vårt land dras med, och han hänvisade till högerens budgetalternativ och framhöll att där fanns t. o. m. en starkare budget än den finansministern framlagt. Detta påstående håller inte. När herr Heckscher kom in på samma tema var han vänlig nog att i min hand överlämna ett, såsom jag föreställer mig på högerens partikansli utarbetat budgetalternativ, varav skulle framgå på vilka punkter högern under den gångna riksdagen överbjudit respektive underbjudit finansministern. Vidare hade man summerat resultaten därav.

Jag skall se till att dessa beräkningar blir ordentligt granskade — vi har inom finansdepartementet gott om sakkunnigt folk som behärskar dessa frågor. Jag kan emellertid redan nu säga att herr Heckscher kommer att bli approcherad av oss; vi kommer att korrigera honom på en del punkter i hans beräkningar.

När man försöker göra en sådan översiktsskalkyl får man väl ända ta hänsyn till att en del reformer inte får sitt fulla genomslag under det första året utan först året därefter. Om man gör detta, ter sig högerens budgetalternativ inte så oskyldigt. Låt mig säga att det för nästa år är fråga om ett underbud på cirka 400 miljoner kronor, vilket året därpå stiger till omkring 600 miljoner kronor. Herr Heckscher kan naturligtvis med sitt för en högerman rätt ovanliga ekonomiska lättssinne — jag har varit med om helt andra tongångar från högerpartiets sida — resonera som så, att ett belopp på 400—600 miljoner kronor inte har så stor betydelse i en budget vars slutsiffra pekar upp mot 23 000 miljoner. Men det är just beloppen i marginalen som spelar så stor roll. Om man inte skaffar in dessa belopp via skatter, får man göra det via upplåning, och jag föreställer mig att alltför många ledamöter av denna värderade kammare har i sin egenskap av kommunalmän och bostadsbyggare, skolbyggare, sjukhusbyggare och mycket annat fått erfara, att vi inte lever i någon miljö som präglas av överflöd på kapitalmarknadens tillgångar.

Herr Vigelsbo drog upp frågan om prishöjningarna som slutat löneökningarna. Jag skall senare återkomma till den saken, eftersom även herr Eliasson i Sundborn — som jag hälsar välkommen i funktionen såsom vikarierande partiledare — tog upp detta tema. Jag skall emellertid nu fortsätta med att bemöta talarna i den ordning de uppträtt här i talarstolen och vill därför först säga några ord till herr Ohlin.

I budgeten redovisar finansministern, menar herr Ohlin, ett underskott som i själva verket är ett överskott. Herr Ohlin har numera kommit till den uppfattningen, att det är en terminologiskt önskvärd utveckling att det underskott, som redovisas i fråga om statens totala affärer, benämnes ett överskott.

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

Det skulle se bättre ut gentemot allmänheten.

Enligt min mening håller inte detta argument, och jag har vid andra tillfällen försökt överbevisa herr Ohlin där-om — tyvärr med rätt nedslående resultat. Man har bl. a. i Förenata staterna diskuterat frågan i princip, huruvida en budget skall vara totalbalanserad och om man även i terminologiskt avseende skall utgå från detta eller om man skall ge sig in på någonting av den driftbudgetfilosofi som herr Ohlin med all emfas hävdar vara den riktiga. Amerikanerna har tagit mycket seriöst på detta problem — det gjorde redan Kennedyadministrationen — och det har skett en del utredningar på området. Enligt en av dessa utredningar, som jag helt kort vill citera, avvisas kategoriskt denna uppdelning på två olika slags budgeter. Man säger att den döljer snarare än avslöjar den totala effekten av statsutgifterna och att den leder till osunda finansieringsmetoder. Min värderade kollega finansminister Dillon, hans biträdande finansminister Roosa och den nya presidenten Lyndon Johnson har allesammans uppehållit sig vid rent vetenskapliga utläggningar om budgeten utan att ett ögonblick ge ett finger åt tanken på en omvärdering av principerna i det avseendet det här gäller.

Jag betraktar herr Ohlins ståndpunkt som en bokförarmässig och kameral uppfattning som inte har någon bärkraft, om man har anspråk på att budgeten skall spela en roll i det samhälls-ekonomiska skeendet. Det är därvid likgiltigt, om pengarna bokföres på en driftsida eller på en kapitalsida. De går ut i och aktiviserar samhällsekonomin i ungefär samma utsträckning, oavsett på vilken sida man bokför dem. Jag har sagt detta tidigare från denna talarstol och behöver inte närmare utveckla det.

Om man anser att finanspolitiken skall spela en roll i det samhällsekon-

miska skeendet, kan man alltså inte arbeta med driftbudgeten såsom rättessnöre. Herr Ohlin har också tvingats till reträtt i detta avseende. Han säger att om samhällsekonomin är ansträngd, måste det finnas en ordentlig överbalansering av driftbudgeten. Om det däremot krävs en samhällsekonomisk stimulans, skall man försöka upprätthålla driftbudgetsbalans eller t. o. m. medge en viss underbalansering av driftbudgeten. Men jag anser det rimligt att betrakta statens utgifter som antingen aktiva, neutrala eller återhållande och motverkande jämfört med den ekonomiska utvecklingen i övrigt, och då måste man diskutera dessa frågor utifrån det totala budgetresonemanget.

Jag tyckte att det i herr Ohlins inlägg framskyntade kritik mot systematiska felräkningar, och jag är den förste att erkänna att alla prognosmässiga beräkningar har vissa felmarginaler. Det enda jag där kan säga är att det vore förmätet av mig att underkänna alla de erfarna tjänstemän och självständiga verk, vilkas beräkningar så småningom sammanföres i Kungl. Maj:ts ekonomiska propositioner och redovisas inför riksdagen.

Om vi går till inkomstbedömningen, så är det riktigt att inkomsterna nu beräknas bli större än vad vi räknade med vid årsskiftet. Men det beror närmast på att vi då, innan vi visste någonting om avtalsrörelsens resultat, räknade med en i stort sett inflationsfri inkomsthöjning på cirka 4 procent. Nu vet vi avtalsrörelsens resultat inte bara för 1964 utan även för 1965, och därför har lönesummorna för den första halvan av budgetåret 1964/65 räknats upp från 5 procent — som jag gissade på vid årsskiftet — till 6 procent och för den sista halvan från 4 till 7 procent. Skillnaderna är också ett uttryck för att vi har en något bättre och mera aktiv konjunktur än vi räknade med vid årsskiftet.

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

Nu är det emellertid inte alldeles givet, att den upplåning på cirka 850 miljoner kronor som redovisas i kompletteringspropositionen utan vidare kan sägas vara så mycket mera inflationsdrivande än tidigare år, när upplåningen var noll eller kanske t. o. m. negativ, i den meningen att totalbudgeten var något överbalanserad. Man måste nämligen se upplåningens omfattning i relation till hela budgetomslutningen. Och för det budgetår vi nu diskuterar ligger budgeten omkring 10 procent, d. v. s. 3,5 miljarder kronor, högre än vad den gjorde för två år sedan, när vi diskuterade dessa frågor.

Vidare hade vi för två år sedan en ovanligt stark löneökning, cirka 10 procent per år. Detta betyder avsevärda inkomstförbättringar och ett ökat skatteunderlag, som ingen av oss hade räknat med, när vi i januari eller i april —maj diskuterade utsikterna och möjligheterna. I år tror vi inte på en så stark ökning av löner och inkomster. Vi anser att en höjning på 6 à 7 procent är en beräkning som kommer verkligheten mycket nära. Men om vi lade in en hypotetisk lönestegring på 10 procent för kommande budgetår, så är det möjligt att denna upplåning på 850 miljoner kronor skulle praktiskt taget försvinna och att vi skulle komma ned till en i stort sett totalbalanserad budget.

Men ingen av oss vill väl göra gällande, att en sådan situation och ett sådant klimat med en allmän inkomststegring och lönehöjning på 10 procent vore definitivt lugnare, sett ur inflationsfarans synpunkt — även om den förde med sig en totalbalanserad budget — än en lönestegring på 6 à 7 procent och en viss upplåning. Vi får inte låta det gå för mycket troll i ord, utan vi får se denna fråga även ur den synpunkten.

När vi diskuterar den kommande tidens ekonomiska utveckling, så gör vi 2*—*Andra kammarens protokoll 1964. Nr 28*

det alltid med utgångspunkt från uppgjorda prognoser, och det är självfallet mycket lätt att i efterhand säga att utvecklingen har korrigerat oss på den och den punkten. När därför herr Ohlin vill göra gällande att finansministerns budget går rakt emot utvecklingen, tycker jag att vi skall skilja på prognossiffror och sådana faktiska siffror som vi senare får i våra händer. För två år sedan befann vi oss enligt herr Ohlin i det läget, att vi hade en totalbalanserad budget, när vi nu ser det i efterhand. Ja, vi hade t. o. m. ett mindre överskott i totalbudgeten. Då hade vi också en något lugnare konjunktur. I dag har vi en upplåning på i runt tal 850 miljoner kronor och en något hetare konjunktur — och där har vi, menar herr Ohlin, en dokumentation på att budgetpolitiken inte följer det ekonomiska utspelet. Men för två år sedan diskuterade vi vad vi trodde skulle bli utfallet av budgetåret 1962/63. Då redovisade vi en trolig upplåning på 701 miljoner kronor i statens totala affärer. I dag redovisar vi ett prognosresultat för kommande budgetår med en upplåning som slutar på 847 miljoner kronor. Skillnaden uppgår till 146 miljoner. Skall man göra parallellberäkningar, bör man ju räkna prognos mot prognos och inte de faktiska efterhandsuppgifterna mot en prognos. Sådana som jag menar olämpliga jämförelser kommer emellertid herr Ohlin i efterklokhetens intresse ständigt tillbaka till.

Herr Ohlin var vänlig nog att hälsa mig välkommen till folkpartiläget i fråga om budgetfilosofi. Jag skulle kanske kunna vara lika artig och hälsa herr Ohlin välkommen till mera sans och måtta i överbuden, d. v. s. en viss dragning åt regeringspolitiken, eftersom herr Ohlin i år har varit försiktigare med sina otäckta — inte otäcka — överbud än vanligt. Vi hälsar alltså varandra välkomna, och vi får väl för-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

söka hitta någon opartisk skiljeman som talar om för oss, om vi har mötts på mitten eller om någon av oss gått en längre väg.

Herr Ohlins i år demonstrerade uppfattning, att man skall vara försiktig med överbuden — de stannar ju i år från folkpartiets sida på ungefär 150 miljoner — innebär ett välkommet tillfrisknande i realismens intresse, och den politiska debatten kommer säkerligen att bli sundare och bättre om herr Ohlin fortsätter på denna väg. Om sedan herr Ohlin i den allmänna strävningen att förena borgerlighetens olika synpunkter till en gemensam synpunkt kan få med sig herr Heckscher, är naturligtvis glädjen hos oss ännu mera markerad.

Herr Ohlin tog upp frågan om spararna och deras intresse. Det vore frestande att ge sig in på detta ämne, men jag är rädd för att det då blir ganska långa utläggningar. Därför skall jag inskränka mig till att säga, att i praktiken ingen människa är enbart sparare. Ju fler som är sparare, desto bättre är det. Men de förenar denna sin egenskap med att vara löntagare, inkomsttagare, som har intresse av full sysselsättning och lönehöjningar, oavsett på vilket område de råkar vara verksamma. En hel del av dem är också egnahemsägare. Utvecklingen har otvivelaktigt varit till en viss favör för dessa realvärdesägare, som våra små egnahemsbyggare är. Det finns sannernigen inte många som exklusivt går omkring och kallar sig sparare och lever på sparandets avkastning. Några rentier i strid med monsieur Frédéric från Strandvägen vid århundradets början hittar vi inte i dag. Det är således ett bra mycket mer nyanserat problem man kommer i kontakt med när man tar upp spararnas intresse.

Jag kan härvidlag säga som tidigare i en debatt på Nationalekonomiska föreningen, att man väl egentligen har att

välja. Man kan driva en hård och ambitiös sysselsättningspolitik med utnyttjande av all arbetskraft, så hård som den vi för nu med medelarbetslöshet för år räknat som varierar mellan 1,5 och 2 procent. Detta är en utomordentligt ambitiös sysselsättningspolitik. Samtidigt har vi fria organisationer som självständigt träffar sina avtal. Vi har också samtidigt accepterat en rättvisefilosofi, innebärande att de som råkar ha sin försörjning i vissa områden där rationaliseringsmöjligheterna och prismöjligheterna inte ger dem chans att följa med i utvecklingen, i långa stycken garanteras en viss följsamhet, vilken hela det svenska folkhushållet får betala genom högre priser. Man kan ju säga att spararna där får sitta emellan. Men detta är bara ett litet element i hela det stora sammanhanget, och man får se problemet ur de större synpunkterna.

Jag fäste mig vid att även herr Eliasson i Sundborn tog upp dessa frågor när han talade om »luftlönehöjningar». Jag är övertygad om att herr Eliasson skulle bli synnerligen illa behandlad bland sina uppdragsgivare, om han försökte omsätta den yttersta konsekvensen av denna sin synpunkt i praktisk verklighet. Det skulle innebära att varje område, som kan betala mer på grund av de ekonomiska förutsättningarna, skulle göra det. Sedan skulle de andra genom fortgående rationaliseringar försöka följa med så långt de kunde, och kunde de inte följa med fick de helt enkelt bli på efterkälken. Nu har vi i rättvisans intresse bestämt oss för att om löntagarna höjer sina löner, sätter sig Lantbruksförbundet och RLF:s förhandlare tillsammans med jordbruksnämndens fem ledamöter — två bönder, två konsumenter och en opartisk ordförande — ned och räknar ut hur mycket jordbrukspriserna skall höjas för att jordbrukarna inte skall bli alltför mycket på efterkälken. Bakom detta

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

ligger ett rättviseresonemang, som denna kammare och medkammaren har accepterat. Den ofrånkomliga följden blir prisstegringar för konsumenterna.

Vi har samma förhållande inom de statliga verken. Just nu är frågan om posttaxan aktuell.

På vissa områden inom hemmamarknadsindustrin betyder en sådan följsamhet också vissa prishöjningar för den stora allmänheten. Detta gäller på livsmedelsindustriens, handelns och transporterens områden. Vi har accepterat detta, och däri har vi också förklaringen till de prishöjningar på i runt tal 2,5—3 procent, som vi får finna oss i, eftersom vi driver den ambitiösa sysselsättningspolitik med de andra inslag som jag berört.

Om man följer med i den allmänna ekonomiska utvecklingen i världen kan man också konstatera, att Förenta staterna på ett helt överraskande sätt lyckats hålla sina priser stabila. I USA förekommer det inte någon automatisk följsamhet mellan jordbrukspriser och löneinkomster. Man har där över huvud taget inte utvecklat relativitetstanken på det sätt som vi gjort, eftersom fackföreningsrörelsen inte på något stadium är tillnärmelsevis så väl utvecklad som hos oss.

Man tillåter sig också en ganska otäck arbetslöshet, som även under högkonjunktur ligger mellan 4 och 5 procent vilket motsvarar fem till sex miljoner arbetslösa. Denna arbetslöshet är specifikt påtaglig i de yngre åldersgrupperna och i första hand bland negrerna.

Under sådana premisser går det förmodligen att hålla ett stabilare prisläge än hos oss. Men i valet mellan dessa båda vägar tvekar jag inte att ge företräde åt den svenska linjen. Just den omständigheten, att vi för denna ambitiösa sysselsättningspolitik, innebär väl också att vi får en extra poäng i våra strävanden att så snabbt som möjligt höja bruttonationalprodukten. Även på

denna punkt kan man göra jämförelser med det stora landet i väster. Man kan konstatera att bruttonationalproduktens ökning per individ i Sverige under de tre senaste åren varit större än den varit i Amerikas förenta stater.

Jag tror att man har att välja mellan två alternativ. Det ena är att tolerera en viss arbetslöshet och sätta stopp för automatiken i det inkomstmässiga jämförelsetänkandet. Om man väljer denna linje blir prisstegringarna förmodligen något lägre. Om vi som för närvarande, går efter den andra linjen, får vi acceptera något högre prisstegringar men uppnår i stället två positiva fördelar: dels vad jag kallar rättvisesympunktens realiserande, dels en något snabbare ökning av nationalprodukten än vi annars skulle ha.

Även kösamhällets problematik togs upp av herr Ohlin, och detta är icke i och för sig något nytt. Detta har varit folkpartiets slogan under de senaste valrörelserna och kommer väl även att bli det under 1964 års allmänna ekonomiska debatt. Argumenten är på detta område så pass uttjatade som de kan bli. Så länge man inte är beredd att annat än formellt anvisa medel i stället för att ställa ytterligare resurser till samhällets förfogande är folkpartiets tal i denna fråga endast en skrift i vattnet — det blir inget resultat av det.

Jag vet att herr Ohlin i denna fråga kan komma tillbaka och anföra följande: Vi skulle naturligtvis ha tänkt på detta tidigare. Vi skulle ha haft en snabbare utbildning av lärare och av läkare, så hade människorna varit friskare och kunnat arbeta bättre. Vi skulle ha haft en snabbare utbildning av ingenjörer, projektörer, stadsplanerare, murare, snickare o. s. v. Detta är emellertid uppgifter som man få angripa i den takt som är praktiskt möjlig. Man *önskar* inte fram några större resultat på detta område.

I anledning av herr Heckschers in-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

lägg kunde jag inte uraktlåta att göra vissa associationer beträffande förhållandet mellan herr Heckschers och herr Ohlins synpunkter. Herr Heckscher tog upp frågan om den offentliga sektorns ansvällning. Han började sitt inlägg på denna punkt med att tala om riskerna för den produktiva industrien, dess svårigheter från självfinansieringssynpunkt och dess möjligheter att hävda sig på den exportmarknad som är så viktig för oss. För att beskriva hur illa det var ställt gjorde han vissa jämförelser mellan utvecklingstrenden på de olika sektorerna och framhöll, att den offentliga konsumtionen hade tagit för sig förhållandevis så mycket mera, att det inte blivit mycket över för den privata sektorn.

Likaså anförde herr Heckscher procentsiffror över investeringsökningen för de svenska kommunerna. Man fick väl av dessa siffror dra den slutsatsen, att det även från denna synpunkt var risk för att det blev för litet över för den produktiva industrien.

Investeringsfrågorna är som två kommunicerande kärl. En förändring inom de offentliga investeringarna återspeglas i de privata investeringarna, oavsett om det är fråga om en statlig investering på utbildningens eller kraftförsörjningens område eller en kommunal investering för att förbättra förhållandena i den kommun där industrien skall utvecklas.

När det gäller diskussionen, om denna avvägning är riktig eller inte, vill jag säga till herr Heckscher att hans uppfattning rimmar illa med herr Ohlins tankegångar om den offentliga sektorns bristfälligheter. Vad är och vilka behov finns t. ex. inom den offentliga konsumtionen? Jo, det är fråga om flera läkare, sjuksystrar, lärare, skolor, sjukhus o. s. v.

Jag vill emellertid ge herr Heckscher ett erkännande för att han är så logisk, att han betraktar problemet från

den utgångspunkten, att det finns vissa givna resurser som vi har att fördela. Man kan självfallet diskutera om fördelningen är riktigt gjord. Det är på något sätt hederligare och mera logiskt än att — i medvetande om att vi utnyttjar alla våra resurser — föra klagomål till torgs över att vi fortfarande har brister inom den offentliga sektorn.

Människornas ambition att göra allting fullständigt kommer alltid att sträcka sig längre än de reella möjligheterna. Vi må se oss omkring i vilket land som helst i världen, så får vi belägg här för. Det finns inget land som har löst bostadsfrågan perfekt, inte ens det rika Amerika. På senaste tiden har ju Lyndon Johnson — och heder åt honom om han fullföljer programmet — fått upp ögonen för det proletariatet det rika USA dras med: 30 miljoner människor på en standard som kan betecknas som fattighusstANDARD. Och i Amerika har man väl inte hindrats av någon närgången allokering från regeringens sida i fråga om resursernas fördelning, utan den fria marknadens krafter har fått sällsynt fritt utrymme för sitt spel.

Inte heller i något europeiskt land har frågan lösts. Vi kan se oss omkring i vilken storstad som helst — Rom, Berlin, London, Moskva — så finner vi att man står inför samma problem.

Utbildningsfrågorna har heller inte lösts bättre i andra länder än hos oss.

Vad är det som talar för att vi skulle ha så utomordentliga möjligheter att göra allt så bra, att ingenting kan kritiseras, när mänskligheten i övrigt inte gått i land med detta? Man kan hävda uppfattningen, att vi borde ha lyckats, om man drivs av den politiska ambition, som herr Ohlin då och då lägger i dagen, att försöka tala om hur dåligt det är på alla områden. En objektiv redovisning ger ett annat resultat.

Herr Heckscher tog i sitt inlägg upp en synpunkt på beskattningen. Han sä-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

ger att skatterna spelar en väldig roll för om företagen skall ha möjlighet att spara eller inte. Han menade att om finansministern vill skattefinansiera utgifterna så långt det går — även om det gäller kapitalutgifter — så betyder det att finansministern tar av bolagen; herr Heckscher nämnde dem explicit. Finansministern tvingar bolagen att lånefinansiera för att han skall kunna skattefinansiera, menade herr Heckscher. — Om resonemanget överförs på de fysiska personerna skulle man alltså säga, att dessa tvingas lånefinansiera för att finansministern har behov av att skattefinansiera.

Men i den mån lånefinansieringen har mera samhällsekonomisk betydelse tror jag vi skall hålla oss till företagsbeskattningens område. Då kan jag tala om för herr Heckscher att den rena bolagsbeskattningen, som företagen är underkastade, år från år visar en förvånansvärd stabilitet. De fysiska personernas skatteböroda ökar, av skäl som vi alla känner till: vi vill göra mycket, vi har starka transfereringsönskemål. Vi vill ge barnfamiljerna och folkpensionärerna mera pengar. Under gårdagen beslöt riksdagen att ge våra ungdomar en ganska ordentlig slant för att de skall kunna finansiera sina studier, både på gymnasieplanet och på högskoleplanet.

Alla dessa transfereringar, som belöper sig till så utomordentligt stora belopp, skall ju betalas av några. Bland betalarna har de fysiska personerna fått svara för relativt mer av ökningen än bolagen. Bolagens skattebetalningar — jag bortser från den speciella energiskatten som infördes 1957 — har sedan år 1950 varit förvånansvärt konstanta. Jag har emellertid för min del sagt att vi kan acceptera detta. Enkelt talat måste det ju finnas någonting hos bolagen, om löntagarna skall kunna ta ut något i lönehöjningar och med dessa lönehöjningar sedermera kunna be-

tala skatt med de belopp som de som sitter i detta hus anser behövliga.

Det är klart att man kan välja en annan väg — man kan beskatta bolagen hårdare. Då skulle lönerörelserna ge sämre resultat, och de fysiska personerna skulle få mindre över till skattebetalning. Som en följd därav skulle denna kammare och medkammaren i viss mån få underkasta sig en större försiktighet när det gäller transfereeringspolitiken. Jag tror emellertid inte att man kan ta tillräckligt av företagen för att härvidlag nå jämförbara resultat.

Jag har med detta velat säga, herr talman, att det är mera ett tal för publiken, utan så mycket av reell innebörd, om man gör gällande att en annan skattepolitik mot företagen skulle radikalt ändra företagets finansieringsmöjligheter eller påverka deras investeringsambition. Avgörande är faktiskt försäljningsmöjligheterna och möjligheterna att ta ur priser. Under det gångna året har vi — jag tillät mig säga det tidigare i mitt inlägg — kunnat avläsa vissa prisförbättringar på de stora exportvarorna. Jag gör undantag för malmen och för våra skeppsvarvsprodukter. Men inom skogsindustrien, inom järn- och stålindustrien och inom metallbranschen har utan tvivel en viss prisuppdragning skett. Det ger bättre självfinansieringsmöjligheter och ger dessutom ett incitament till en ökad investering. Hur företagarna bedömer sina inkomster på de produkter de säljer och hur de bedömer de framtida möjligheterna att kunna sälja är det helt avgörande för finansieringsproblemet och investeringsproblemet. Skatten spelar i det avseendet en rätt underordnad roll, framför allt därför att vi — i jämförelse med förhållandena i andra länder — visavi företagen intar en utomordentligt favorabel beskattningsattityd. Våra lagervärderingsregler, våra avskrivningsregler och våra konjunkturutmättningsfonder är ting

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

som företagen i andra länder sannernligen har anledning att be sina regeringar om — hittills har de gjort det med relativt dåligt resultat.

Herr Heckscher karakteriserade vidare regeringspartiets kommentarer till högers budgetalternativ som groteska beskrivningar. Men en försämring av budgeten med cirka 600 miljoner kan väl ändå sägas vara en ganska allvarlig försvagning av en finanspolitik, som flera talare på oppositionssidan beskriver som i svagaste laget. Vad som föranledde herr Heckschers värdering »groteska beskrivningar» vet jag inte; han kanske kan tala om det för oss i ett kommande inlägg.

Sedan kom herr Heckscher tillbaka till en diskussion som förekom i den som jag också tyckte vänsälla och angenäma lilla pratstund som herr Ohlin och jag hade i TV för en tid sedan: Kommer finansministern med några förslag om skattehöjningar när valet är över? I år, sadet det, har finansministern inte föreslagit några skattehöjningar, i varje fall inte utöver dem som folkpartiet och centern ansett vara nödvändiga. Men naturligtvis ligger de föreslagna skatterna ändå bortåt 300 miljoner kronor högre än vad herr Heckscher ansåg vara nödvändigt. Men så frågar herrarna: Kommer finansministern tillbaka med skattehöjningar efter valet?

Det låter kanske litet elakt om jag säger att en sådan frågeställning är i hög grad enfaldig. Den förutsätter nämligen att en finansminister skulle finna ett alldeles speciellt personligt behag i att presentera skattehöjningar för medborgarna. Om någon är klagomur när det gäller skattetrycket i detta land — herrarna gör vad ni kan, men ni är inte ensamma om det — så är det naturligtvis finansministern. Något slags behov av att plåga folk kan jag försäkra att jag inte har — någon sadist är jag inte. Men i varje ögonblick måste

en finansminister fråga sig: Hur är finanspolitiken beskaffad, hur balanse-ras den i det aktuella samhällsekonomiska skeendet och vad kostar det om vi vill göra det och det? Det vi vill göra som kostar stora pengar behöver vi inte slåss med herrarna om; i sådana frågor är ni samt och synnerligen ense med regeringen och gör vad ni kan för att öka på litet här och var där det passar — dagens gemensamma omröstningar är ju bl. a. ett dokument härvidlag. Under sådana förhållanden har jag den enkla funktionen att med det ansvar som varje finansminister har försöka sköta skattepolitiken så, att den harmonierar med den ekonomiska utvecklingen och politiken i övrigt och ger möjligheter för oss att betala vad man i det här huset i stor enighet beslutat att vi skall göra.

Vad lönar det sig då att ställa frågan: Blir det några skattehöjningar efter valet eller blir det inte några skattehöjningar? Det är en enfaldig och enkel valpolitisk demagogi, som inte borde förekomma i en ekonomisk debatt i riksdagen. Jag vill inte förmena herrarna att ställa den frågan, om vi träffas på en landsväg eller på ett torg, men här i riksdagen tycker jag nog att den verkar litet ansträngd.

Jag vill också säga till herr Heckscher att det nog är litet för tidigt att fälla ett omdöme om den amerikanska skattesänkningens lyckobringande effekt. Att man i Förenta staterna just nu har en klar konjunkturuppgång är ett faktum, men det är man inte ensam om — i praktiskt taget hela världen går konjunkturerna uppåt. När den stimulans kommer in i bilden, som den amerikanska skattesänkningen är avsedd att ge, blir det väl en ytterligare knuff uppåt för den ekonomiska aktiviteten. Vissa ekonomiska tidskrifter som jag på ämbetets vägnar tvingas titta i litet grand har emellertid redan börjat hissa stoppsignaler och talar om

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. kreditrestriktionernas inverkan på planerad bostadsproduktion

risker för inflation som en följd av Lyndon Johnsons skattesänkingsprogram. Nu tror jag att det finns så många krafter i Amerika som arbetar i känd konservativ riktning, att inflationsriskerna inte är så överhängande. Men det är inte alldeles säkert att man med en allmän skattesänkning kan komma till rätta med slummen i Amerika, med det problem som alla de negrer utgör vilka bor i skjul av korrugerad plåt — skjul som jag själv haft möjlighet att se, med den eftersatta offentliga sektorn, t. ex. den eftersläpning som förekommer inom undervisningen o. s. v. Det är möjligt att det hade varit riktigare att använda pengarna för en selektiv insats där den behövs. Det skulle kanske också ha stimulerat konjunkturerne och ha fått till resultat en förbättring av den sociala standarden för dem som kommit på sladden i det stora och rika landet i väster.

Herr talman! Jag vill slutligen säga ett par ord till herr Eliasson i Sundborn. När han nu i efterhand säger att det är möjligt att man stimulerade bostadsbyggandet i överkant 1962, så ligger det kanhända ett visst mått av berättigad efterklokhet i detta. Vi har korrigerat detta dels genom en viss kreditåstramning, dels genom att bestämna hur många bostäder som får sättas i gång och dels genom försök till en viss selektion av byggobjekten.

Herr Eliasson tog vidare upp frågan om lönehöjningarnas konsekvenser och risken för att lönehöjningarna kommer att ätas upp av prisstegringar. Jag har tidigare berört den frågan och skall självfallet inte uppehålla mig vidare vid den. Men herr Eliasson slutade med att — energisk och framåt som en ung man »in being» bör göra — ta upp en diskussion om det skatteförslag som jag mottog i går, d. v. s. förslaget om den kommunala skatteutjämningen. Jag har tyvärr inte haft tillfälle att läsa det förslaget ännu, men jag försäkrar att

remisstiden kommer att bli så lång som den behöver vara för att remissinstanserna — olika folkrörelser och andra — skall få tillfälle att yttra sig om förslaget. Så småningom skall väl den där frukten också mogna och avsätta sig i ett förslag på riksdagens bord. Men herr Eliasson förklarar redan nu djärvt och oförskräckt, att man i centerpartiet anser att det bör bli en rejäl och radikal lösning och att kommittén inte kunnat lägga fram förslag till en rejäl och radikal lösning på grund av herr Strängs tilläggsdirektiv. Herr Eliasson får ju tillfälle att längre fram presentera den rejäla och radikala lösningen — det har han självfallet all rätt att göra. Jag vill bara i all blygsamhet göra klart för honom, att det i så fall onekligen kommer att se bra ut om herr Eliasson då samtidigt skriver ut räkningen och talar om vem som skall betala den.

Herr NILSSON i Gävle (k) kort gemäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret på min interpellation. Jag uppfattade svaret som mycket positivt, som ett löfte från finansministern och regeringen att målsättningen, 85 000 lägenheter, skall uppnås. Jag är emellertid inte säker på att den optimism, som detta uttalande ger uttryck för, är sakligt grundad; det kanske snarare rör sig om en käck attityd som man önskar inta under det här året. Jag sätter detta frågetecken i kanten av följande skäl.

Interpellationen inlämnades för nära två månader sedan och läget på bygghjälpen och på kreditmarknaden var då litet annorlunda. Jag ber att få erinra finansministern om att man i en ledare i Stockholms-Tidningen den 1 april kunde läsa, att byggare stod utan pengar och att Stockholms stads planeringsnämnd beräknade ungefär 50 procent

Ekonomisk debatt

eftersläpning för första kvartalet; av 900 planerade lägenheter hade endast 450 påbörjats. För HSB kom flertalet av de lägenheter som skulle börja byggas i mars—april inte att påbörjas i rätt tid. Riksbyggen och även privata byggmästare har haft mycket stora besvärigheter. Man kunde då få läsa stora rubriker om väldiga svårigheter: »Bostadssituationen i Borås katastrofal utan bankkredit», etc. Innan sådana rubriker kommer in i tidningarna har byggarna alldeles uppenbart haft en rad problem att försöka skaffa pengar. De har inte kunnat sätta i gång sina byggen och en eftersläpning har uppstått.

Nu är frågan: Har vi de reella resurserna för att under den återstående tiden av detta år kunna bygga ifatt det som släpar efter på grund av den kreditstramning som riksbanken beslutat? Finansministern säger att det inte bara handlar om pengar utan även om reala resurser. Jag vill erinra om att det i dagens tidningar står att byggnadsarbetare som man lyckats locka hit till Stockholm inte fått arbete utan tvingats återvända på grund av att projekteringarna inte är klara. Jag vill tro att det är riktigt, men jag tror å andra sidan också att bristande krediter varit orsaken till att man inte kunnat komma i gång. Jag tror sålunda att det är nödvändigt med ökad takt i igångsättningen, om målsättningen skall kunna uppnås.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansminister Sträng tyckte att det inte var riktigt fint av mig att redogöra för sådana förslag som folkpartiet framlagt vid årets riksdag i fråga om skatterna, eftersom jag är medlem av skatteberedningen. Han menade väl att jag därigenom skulle föregripa skatteberedningens arbete.

Herr Sträng och alla andra vet vad skatteberedningen i detta sammanhang

enligt sina direktiv framför allt haft att ta upp i fråga om den personliga inkomstskatten är ortsavdragen, skatteskallorna, särbeskattningen o. s. v. I inget av detta fall har folkpartiet vid årets riksdag lagt fram några förslag, just för att icke föregripa skatteberedningen. Däremot har vi alla varit överens om att det är nödvändigt och motiverat att under tiden fram till dess beredningens resultat redovisats göra temporära reformer; därvidlag har finansministern själv föregått med exempel. De förslag vi kommit med har varit mogna att genomföra, i många fall framlagda redan innan skatteberedningen börjat med sitt arbete. Anledningen till att de inte genomförts är helt enkelt den att det är litet för många socialdemokrater i denna kammare.

När det sedan gäller budgetbalanseringen hade finansministern tydligen ingenting att invända mot mitt resonemang att varken totalbalanseringsprincipen eller driftbudgetbalanseringsprincipen är några entydiga vägvisare i konjunkturpolitiken.

Så tog finansministern upp Amerika som exempel och sade att det där finns ekonomer som säger att det vore fel att frånga totalbalanseringsprincipen. Men, herr finansminister, det är dock så att det största hindret för president Kennedy att genomföra ett skattesänkingsförslag i avsikt att minska arbetslösheten utgjordes av några republikanska ekonomer och konservativa bankdirektörer, som höll fast vid detta föråldrade sätt att se på saken och ville göra gällande att även när man har arbetslöshet måste man ha en totalbalansering. När man dessutom i vårt land, herr talman, i motsats till Amerika har ett totalbalanseringsbegrepp som inkluderar bostadslånen och enligt vilket man nu skulle ta 800 miljoner från skattebetalarna — pengar som staten lånar ut till bostadsbyggande, lån som sedan kommer tillbaka — framstår det hela som ännu mera orimligt.

Ekonomisk debatt

Till sist sade finansministern att en objektiv redovisning när det gäller kösamhällets avigsidor visar ett annat resultat än oppositionen anser föreliggande. Ja, herr talman, en objektiv redovisning visar att det finns väl befogad anledning till kritik mot regeringens sätt att sköta sitt fögderi. Regeringens stående refräng »Hurra vad vi är bra» skorrar illa i öronen på ungdomen som inte kan få bostad, på gamla som inte kan få vård och på andra som är utsatta för kösamhällets avigsidor.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker inte alls att det är underligt om vi är nyfikna på när statsrådet Sträng närmast tänker komma med ett skattehöjningsförslag. Jag tror nämligen inte alls på att han är ledsn över att behöva höja skatterna. I detta avseende har jag en bestämd känsla av att han konsekvent betraktar skattehöjningarna som ett utmärkt socialiseringsinstrument, som han kan begagna helt enkelt så långt opinionen tål det.

När det gäller frågan om skatternas verkningar på företagens finansieringsmöjligheter är det inte alls så att det bara är bolagsbeskattningen som här spelar någon roll. Också beskattningen av fysiska personer har ju indirekt en högst betydande inverkan på företagens kostnadsnivå. Det är typiskt att statsrådet Sträng nu som vanligt inte alls har lust att diskutera frågan om kostnadsinflationen. En förväntan om skattehöjningar verkar otvivelaktigt i riktning mot ökad löneglidning och därigenom ökade kostnader.

Sedan sade statsrådet Sträng att våra budgetförslag skulle innebära en försämring på 400 eller 600 miljoner kronor. Det är intressant. Herr Brandt har här tidigare talat om 1 000 miljoner kronor. Kanske vore det lämpligt att statsrådet Sträng även approcherade herr Brandt för att korrigera honom när han nu är inne på den stråten,

men jag får väl vänta med en närmare förklaring tills denna intressanta händelse har inträffat. Jag skulle undra om det inte kunde vara favorabelt ifall statsrådet Sträng vore litet mera explicit i fråga om sina 850 miljoner och ville tala om huruvida detta lånebehov är inklusive eller exklusive de 128 miljoner, som han i januari sade att han inte tänkte begagna. Eftersom vi nu skall vara så precisa i våra beräkningar av lånebehovet, vore det värdefullt att få veta om det är 850 eller 720 miljoner kronor som det rör sig om.

När statsrådet Sträng slutligen börjar tala om att man skall se på det hela över flera budgetår, vill jag säga att detta inte bara skall gälla oppositionens förslag. När det gäller regeringens förslag har vi i förväg ingen aning om vad herrskapet kommer med ett kommande budgetår. När vi i våras för ett år sedan förde denna debatt, var statsrådet Sträng inne på samma resonemang, men han talade då inte om för oss — han kunde förmodligen inte — att han i år skulle kräva ett belopp på 389 miljoner kronor för studiefinansiering. Jag tror att det vore praktiskt och rimligt att föra denna debatt för det budgetår det gäller, så att vi har samma möjligheter att överblicka hur framtiden kommer att bli beskaffad, låt vara att också de möjligheterna i herr Strängs regi har visat sig vara ytterligt begränsade.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng talade i sitt långa anförande, som jag senare hoppas att delvis få återkomma till, om att man inte kunde ha ökat bostadsbyggandet mer än som skett. Men förhållandet är ju inte det att de reala resurserna är en gång för alla givna. De har heller inte varit fullt utnyttjade.

Om vi ser tillbaka på vad som skett under en tioårsperiod kan vi konstatera att t. ex. bostadsstyrelsen och andra myndigheter många gånger påtalat att

Ekonomisk debatt

resurserna inom bygnads- och anläggningsverksamhetens område inte effektivt och fullt utnyttjats.

Man kunde vidare ha utbildat folk bättre. Herr Sträng bestrider visserligen att man kunde ha ökat utbildningsresurserna utöver vad som skett, men detta bestridande kan knappast tas på allvar. Man kunde också tidigare ha sökt ordna ett system som gjort det lönande att bygga billigare och bygga i större serier. Det har man inte gjort. Det anförda kan vara nog som exempel på att möjligheter förelegat att producera mer. Detta har även medgivits från socialdemokratiskt håll, till och med i år.

Herr Sträng talar fortfarande om att budgetbalansen bör uttryckas på det sätt som nu sker. Låt mig bara betona konsekvensen härav! Antag att herr Sträng enligt sin terminologi under en tioårsperiod har ett underskott i budgeten på några miljarder kronor. Vid bokslutet finner man att herr Sträng dels investerat en massa pengar i affärsdrivande verk, dels lämnat ut krediter för enskilt bostadsbyggande på låt oss säga 7 å 8 miljarder kronor. Genom de höga skatteuttag som erfordrats här för har, konstaterar alla, staten blivit betydligt rikare. Vad skulle då herr Sträng svara t. ex. en vanlig enkel skattebetalare som ber honom förklara anledningen till att det förekommit ett underskott varje år på budgeten men att staten ändå blivit så mycket rikare?

Frågan om konjunkturpolitiken och konjunkturvariationerna är en helt annan än frågan huruvida man vill ha en *hög* nivå med stort statligt tvångssparande i genomsnitt över en lång period och variationer kring denna eller om man vill ha en lägre nivå med ett lägre genomsnittligt överskott på driftbudgeten och variationer på denna lägre nivå.

Herr Sträng envisas hela tiden med att blanda ihop dessa båda saker. Han borde ändå inse att om man väljer att hålla statens inkomster mycket högt i förhållande till de löpande utgifterna

och att ha ett stort statligt tvångssparande på lång sikt, måste man också ha ett högt statligt skatetryck, även om man i båda fallen har samma variationer i finanspolitiken.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng tycker inte riktigt om att jag nämnde de av OECD gjorde sammanställningarna om skatetrycket i de olika OECD-länderna i förhållande till nationalinkomsten i dessa länder. Jag sade att den direkta skatten i Sverige uppgick till 17,9 procent och att det land som låg närmast Sverige hade en tredjedel lägre skatt. Jag framhöll vidare att de sammanlagda direkta och indirekta skatterna i vårt land uppgick till 30,5 procent mot 27,3 procent i det land som kom närmast Sverige.

Herr Sträng tycker att man borde beakta de sociala avgifterna när man talar om skattens storlek. Ja, det är i och för sig beklagligt att den saken inte finns angiven i dessa sammanställningar. Men de siffror jag lämnat ger i alla fall en viss uppfattning om skatetrycket. 30,5 procent av nationalinkomsten i skatt är ingen liten siffra. Vi har i detta land även avsevärda sociala avgifter. Bland annat är ATP-avgifterna rätt stora. Också de sociala avgifterna har en stigande trend i vårt land, medan de på annat håll visar en annan utveckling.

Jag tror inte att man över huvud taget behöver göra några dylika internationella jämförelser, alldenstund skatetryckets höjd är en sådan realitet för varje svensk medborgare att han mer än väl känner till detsamma.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte diskutera med herr Sträng om mina uppdragsgivares bekymmer. Vi kan lämna det därhän, även om en sådan diskussion kunde vara intressant. Jag skulle emellertid

Ekonomisk debatt

vilja understryka det riktiga i en synpunkt som herr Hedlund förde fram vid årets remissdebatt.

Om vi är överens om att vi inte vill ha en statlig dirigerings av avtalsförhandlingarna utan vill behålla den frihet som råder på arbetsmarknaden, betyder väl inte det att vi måste dra slutsatsen att vi inte nu kan komma längre i fråga om möjligheterna till en samordning mellan den statliga konjunkturpolitiken och de olika parternas krav vid förhandlingarna.

Jag ifrågasätter om vi skall se saken på det sättet. Vi torde inte ha kommit fram till ett kritistreck som vi inte kan passera. Det bör finnas möjligheter till en effektivare samordning än den man för närvarande har. Jag är för min del övertygad om att framtiden kommer att visa att man inte kan undgå att ta upp problemet om denna samordning med större allvar än för närvarande om man skall kunna undvika inflationsproblem och en hel del luft i lönekuverten.

Herr Sträng sade också någonting om att man kanske först borde skriva ut räkningen innan man talar om skatteutjämnings. Ja, jag höll på att säga att den räkningen redan är utskriven. Man har ett visst utrymme att röra sig inom och det är ju inte fråga om att öka de totala kostnaderna, utan frågan gäller hur kostnaderna skall fördelas. Jag är på det klara med att man här har att ta hänsyn till en budgetpolitisk aspekt. Jag behöver inte upplysa herr Sträng om att kommunalskatten och den statliga skatten står upptagna på samma skattsedlar. Vi skall inte, som högern, blunda för att kommunalskatten är den väsentliga för flertalet medborgare. Men herr Strängs tilläggsdirektiv innebar att kommittén, som många ledamöter redan påpekat, saknar möjligheter att på allvar ta upp detta problem till en radikal prövning.

Jag är medveten om att de särskilda statsbidragen ligger utanför kommitténs förslag. Men låt mig ge ett exempel! År

1948 betalade staten 70 procent av skolmåltidskostnaderna. Nu betalar staten 8 procent av dessa. Det är bara 10 procent av städerna och 23 procent av landskommunerna som nu har statsbidrag. Möjligheterna att skapa rättvisa på bostadsområdet för pensionärerna saknas också.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Endast ett par mycket korta repliker!

Först kanske jag skall gratulera herr Heckscher som — om jag hörde rätt — på tre minuter hann använda ungefär dubbelt så många svåra ord som jag behövde en hel timme till. Jag får försöka bättra mig i fortsättningen — och kanske även på det hållet med herr Heckscher bjuda en framgångsrik konkurrens.

Men sedan ställde herr Heckscher en fråga till mig angående dessa 120 miljoner som han anser sig spara i sitt budgetalternativ. Det finns i statsverkspropositionen angivet att 10 procent av kommunikationsverkens investeringar är mera att betrakta såsom en reserv, och för den händelse man har att räkna med arbetslöshet inom verksamhetens område skall den reserven kunna användas.

Det blir ju ingen besparing om man tar bort denna reserv. Om konjunktureren är sådan, att man inte behöver använda reserven, kommer också finansministern att spara pengarna genom att reservationsmedelsbehållningarna rent automatiskt ökar i motsvarande grad, så det där har visst herr Heckscher fått om bakfoten.

Jag lovade att vara föredömligt koncentrerad. Jag vill således svara herr Eliasson i Sundborn när han säger, att nu vill han ha en radikal och rejäl lösning på den kommunala skatteutjämnings, och visst måste en sådan betalas. Ja, det låter lovande, herr Eliasson, och detta uttalande bjuder herr

Ekonomisk debatt

Eliasson, att när den frågan blir aktuell också tala om för finansministern vilken skatt finansministern skall höja för att klara den generösare bidragsgivningen till kommunerna. Jag tar herr Eliassons inlägg såsom ett löfte om att detta förslag kommer.

Man kan dock inte betrakta statens transaktioner och förhållande till kommunerna utifrån den enda bidragsformen skolmåltidsbidraget, utan man får lov att se på de samlade statsbidragen till kommunerna. Det kan vara ett och annat bidrag som har holkats ur och andra och nya bidragsformer som har kommit till under senare år. Ett faktum är emellertid, att på de senaste tio åren har statsbidraget totalt sett ökat icke oväsentligt till Sveriges kommuner. Där man i början på 1950-talet eller i skiftet mellan 1940- och 1950-talen finansierade cirka 12 procent av sina utgifter med statsbidrag, där finansierar man i dag — om jag minns rätt — någonting på mellan 18 och 19 procent med statsbidrag.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först försäkra, att jag av erfarenheterna i denna kammar har blivit så medveten om den vördnad man är skyldig statsråd med lång tjänsteålder, att jag inte vågade mig på att använda ett enda främmande ord som inte var hämtat ur herr Strängs eget anförande. Jag skall försöka beflita mig om att vara lika försiktig också i fortsättningen. Att jag nu begärt ordet beror på att jag vill återkomma till frågan om de här 128 miljoner kronorna. Om statsrådet Sträng hade läst i mina papper som jag gav honom efter mitt förra anförande, hade han sett att i denna beräkning finns dessa 128 miljoner inte upptagna som besparing. De finns alltså inte med i den beräknade balansen.

Däremot ställde jag till herr Sträng en fråga som han uppenbarligen fick om bakfoten, för att i detta samman-

hang använda ett svenskt uttryck som herr Sträng använde, nämligen när han nämnde siffran 850 miljoner, eller 847 miljoner som det beräknade upplåningsbehovet för budgetåret 1964/65 var. Ingår i den siffran, eller ingår *inte* i den siffran de 128 miljoner som han själv säger att han inte skall begagna i ett sådant konjunkturläge som det han förutser? Det är *den* frågan jag har riktat till honom och det är den frågan jag gärna skulle vilja få ett svar på.

Om det nämligen är så, att den siffran ingår i de beräknade 850 miljoner kronorna, är alltså det sannolika upplåningsbehovet för budgetåret icke 850 miljoner utan 720 miljoner. Skillnaden mellan 850 och 720 kanske herr Sträng tycker är obetydlig, men i så fall är den obetydlig också i andra sammanhang.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att herr Sträng känner sig illa berörd, ty han begränsade ju direktiven för kommittén till de 750 miljonerna. Om han erinrar sig siffrorna i sin egen statsverksproposition i år, så utgår ett anslag å 760 miljoner. Det finns alltså ingenting över att festa på, utan det har blivit en väsentlig försämring av kommunernas ekonomi. Om statsbidragen i kronor räknat har ökat, vilket jag inte vill bestrida, har kommunernas kostnader ökat så mycket mer, bl. a. därför att regeringen har föreslagit och riksdagen har beslutat att lägga på kommunerna större uppgifter. Jag menar att vi också bör göra en allmän avvägning av skatteproblemen i samband med den allmänna skatteberedningen. Dessutom kan man innan dess genomföra vissa reformer.

Jag måste verkligen säga att jag är litet chockerad över herr Strängs anförande. Det skulle passa mera in på vad konservativt folk sade i denna riksdag för 40 eller 50 år sedan när man

Ekonomisk debatt

ville genomdriva reformer. Menar herr Sträng verkligen att ett absolut rimligt krav på rättvisa — eller skall vi kalla det jämlikhet och broderskap — är en sak som är bra bara man slipper ta konsekvenserna? Skulle rättvisa vara något som man kan vänta med några årtionden? Om man är överens om att en sak är bra och bör genomföras, så måste man väl försöka successivt genomföra ett sådant program och också göra en avvägning i budgeten samt ta konsekvenserna, förutsatt att man menar något med att människor skall behandlas på ett likvärdigt sätt och ha likvärdiga förmåner för samma kostnader. Annars måste jag säga att svensk socialdemokrati kommit långt bort från principerna för sitt samhälleliga arbete. — Det kanske är så också.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansminister Sträng ville inte medge att han nu för en annan finanspolitik än han gjorde för två år sedan. Får jag konstatera att, om han i år utgått från samma principer som år 1962 skulle han i dag ha kommit till krav på ett väldigt överskott, vilket han avstår från. Det måste slås fast, att om herr Sträng ville föra samma slags finanspolitik i dag som då, skulle han under dagens högre konjunktur inte ha så pass begränsat överskott på driftbudgeten som han har — d. v. s. han skulle höja skatterna med någonting av storleksordningen en miljard. Då skulle det bli principiellt samma hållning som han intog för två år sedan. — Herr Sträng skall f. ö. inte förbise att när vi i TV diskuterade inför svenska folket, förelåg sedan några dagar beräkningar från riksgäldskontoret, som pekade på att inkomsterna skulle bli mycket större än beräknat.

Herr Sträng är en smula defaitistisk när han accepterar en prisstegring på 2,5—3 procent om året. Enligt min mening bör man fatta som en stor sam-

hällsuppgift att förena full sysselsättning med i varje fall en lägre inflationsgrad.

Dessutom offrar herr Sträng spararna, tydligen utan att besväras av några mer allvarliga hämningar. Men, herr finansminister, det är inte nödvändigt att offra spararna, även om det blir en viss inflation, ty man kan ju intressera sig för uppgiften att ge spararna möjligheter till värdesäkra placeringar. Det vore inte bara ett utslag av rättvisa, utan det skulle också underlätta kampen mot inflationen och bekämpandet av kösamhället. Ger man spararna möjlighet till värdesäkra placeringar, kommer detta att uppmuntra till sparande, och större sparvilja betyder större möjligheter både i kampen mot inflation och vid bekämpandet av kösamhället.

Men, herr talman, jag vill slå fast att om finansministern skulle återgå till den principiella finanspolitiska inställning som han hade för två år sedan, hade vi under i övrigt lika omständigheter att vänta en skatthöjning av storleksordningen en miljard. Därför hoppas jag att herr Sträng skall stanna kvar vid den inställning han intagit i år, till vilken jag hälsar honom hjärtligt välkommen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Får herr Heckscher och jag hålla på några omgångar, kanske begreppen klarnar. Jag skall kort och gott säga att i upplåningen på 850 miljoner ingår icke de 128 miljonerna, vilka ligger såsom en reserv för den händelse det blir sämre tider. Med den förklaringen behöver herr Heckscher inte i fortsättningen argumentera som om de skulle ingå i detta lånebehov. Nu är svaret givet.

Till herr Eliasson i Sundborn vill jag säga att i transaktionerna mellan stat och kommun har statsbidragen ökat

Ekonomisk debatt

inte bara i kronor räknat utan också procentuellt och relativt under den gångna tioårsperioden.

Det är klart att jag kanske ger intryck av någon form av överraskning, när jag hör herr Eliasson friskt och djärvt från talarstolen meddela att, när han i framtiden kommer att bjuda mer pengar till kommunerna, kommer han också att tala om för finansministern var finansministern skall ta dessa extra pengar. Det är faktiskt ett nytt drag i centerpartiets allmänna attityd, och det är jag så förvånad över, att jag har anledning att även visa ett förvånat anlete. I vårt parti har vi nämligen fått vara så fasligt ensamma varje gång det behövs nya skatter och nya inkomstförstärkningar. Någon gång har ni följt med, men nu är vi i det läget att när vi kommer fram till nästa år har jag en glädjande överraskning att vänta: herr Eliasson kommer att tala om var de här extra pengarna skall tas.

Allra sist vill jag till herr Ohlin säga att när diskussionen fördes i TV — det var väl någon gång omkring den 20 september 1962 ty det var ju i sista valveckan — fanns det en officiell siffra från riksgälden, och den siffran talade för en statlig upplåning på 700 miljoner kronor för det budgetår som började 1 juli 1962 och slutade den sista juni 1963. Att riksgälden någon månad in på det nya budgetåret så radikalt skulle ha förändrat sina prognoser och sin uppfattning, att det skulle ge bakgrund och täckning för vad herr Ohlin nu i efterhand säger, när han talar om en klar meningsförskjutning på vår sida, det betvivlar jag i allra högsta grad. Herr Ohlin preciserade det på det sättet att det fanns uppgifter från riksgälden, som var ett par dagar gamla och som dementerade uppgiften om en statlig upplåning på 700 miljoner kronor. Det vore naturligtvis rätt intressant att få det ytterligare utvecklat. Vad innebar riksgäldens prognos två dagar före herrar Ohlins och Erlanders debatt,

som så förändrade situationen, att herr Ohlin menar att det finns täckning för hans kritik och hans anmärkningar här i dag?

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! En avgörande fråga just nu på den ekonomiska politikens område är prisutvecklingen. Regeringen bör vara medveten om att det råder en stark oro bland löntagarna för att det synnerligen magra utfallet av avtalsrörelsen helt skall försvinna genom höjningar av priser, taxor och hyror. Oron har inte stillats genom att finansministern här i debatten hänvisar till vissa siffror i nationalbudgeten. Finansminister Sträng räknar med en höjning av konsumtionspriserna på omkring 3 procent under detta år. De 1,3 procent som Landsorganisationens medlemmar får som kontant löneförhöjning förslår inte långt vid en sådan utveckling. Den enda möjlighet som lämnas — och den står inte heller öppen för alla löntagargrupper — är att genom s. k. löneglidning söka hindra att reallönerna direkt försämrats. Men hur uppkommer löneglidning? I många fall genom en ökad arbetsinsats, genom ökad hets i arbetet, alltså genom förändringar som borde ge direkt utdelning i höjd reell förtjänst.

Fackförbund, fackliga centralorganisationer, enskilda fackföreningar och verkstadsklubbar har gett uttryck för medlemmarnas oro inför prisutvecklingen. Jag tycker regeringen tar för lätt på detta problem. Det räcker inte att svara — som herr Sträng gjorde här i kammaren den 21 april — att regeringen och det för prisövervakningen ansvariga organet kommer att fortsätta sin kontinuerliga observation av prisutvecklingen. Vem väntar sig något annat, eftersom pris- och kartellnämnden har just denna uppgift? Det räcker inte heller att tillfoga, som finansministern gjorde, att observation kommer att ske i skärpt form om utvecklingen skulle

Ekonomisk debatt

göra det erforderligt. Observation i skärpt form, vad är nu det för någonting? Är det när man tittar efter en vacker flicka om våren? Utan att vilja fortsätta parallellen måste jag säga att observation inte är tillräcklig. Hur priserna stiger har regeringen och det för prisövervakningen ansvariga organet observerat i många år nu.

Måste man acceptera en prisstegring med minimum 3 procent om året? Regeringen tycks anse, om man får döma av vad herr Sträng sagt, att en sådan prisstegring är något slags livgivande regn för den kapitalistiska ekonomien. I en TV-debatt talade handelsminister Lange, under vars departement prisövervakningen ligger, om den utomordentliga makt samhället numera har att ingripa inom ekonomien. Om företagen inte följer »spelreglerna», så kommer samhället att ingripa, sade herr Lange, och han försäkrade att han kände sig rätt lugn över att samhället har de nödvändiga medlen.

Jag hade tänkt fråga finansministern, därest han inte hade passat på att evakuera kammaren — för att begagna det språk han tycker om att bruka — om det är i överensstämmelse med de »spelregler» regeringen anser vara de riktiga, att företagen och statsmakterna tillsammans ställer till med en prisstegring om minst 3 procent per år? Herr Sträng har redan antytt, att regeringen tydligen anser att en permanent inflation hör till »spelreglerna». Jag skulle gärna vilja höra mera om motiveringen för teorien att en fortsatt inflation är nödvändig om samhällsekonomin skall kunna fungera. Herr Sträng förklarade nyss att prisstegringen om ungefär 3 procent är det pris som vi måste betala för att få en hög sysselsättning. Jag tror att detta är en mycket tvivelaktig för att inte säga direkt felaktig teori. Men det handlar om invecklade sammanhang som det skulle föra för långt att nu fördjupa sig i. Jag vill emellertid anföra ett praktiskt exempel

för att belysa att saken inte är så enkel som finansministern har framställt den.

På ett av prisområdena är regeringens passivitet mer än lovligt stor. Det gäller priserna på importvaror från EFTA-länderna. Också detta problem har tagits upp här i kammaren och handelsministern har svarat att en ny utredning kommer i juni. I fjol publicerades en utredning som visade att företagen i stort sett inte hade låtit tullsänkningarna slå igenom i sänkta priser. Nu är sänkningen av tullarna så stor att det handlar om mycket pengar — 150 till 200 miljoner kronor eller lika mycket som LO:s medlemmar tillsammans får i lönehöjning i år. Det räcker inte med att bara redovisa år efter år att de flesta företag behållit dessa belopp inom rörelsen i stället för att de kommit konsumenterna till godo. Meningen med att avskaffa tullarna gentemot EFTA-länderna var väl inte att importföretagen skulle få det bättre ställt? Det är otillständigt att man inte gjort något för att pressa ned priserna på dessa importvaror. Regeringen har ju maktbefogenheter att ingripa med högstpriser, om den så önskar. Vill den inte eller vilken är orsaken till passiviteten?

Redan i remissdebatten i år tog jag upp frågan om de stora värdestegringsvinsterna på aktier och hemställdes att regeringen skulle låta en expertgrupp snabbt undersöka möjligheterna att skärpa beskattningen av dessa vinster för att dels hejda den inflationsdrivande uppgången på fondbörsen, dels öka inkomsterna till statskassan.

Jag återkom till problemet i den följande skattedebatten. Vid bägge tillfällena uttalade sig finansministern mycket negativt om möjligheterna att vidta några åtgärder.

När jag nu nämner denna fråga igen är det huvudsakligen för att uttala min tillfredsställelse över att finansministern under mellantiden tillsatt tre sakkunniga för en översyn av bestämmelserna om beskattning av värdestegringsvins-

Ekonomisk debatt

ter på aktier m. m. Det visar att finansministern ibland tar vara på uppslag som ges, och däröver har man ju, när det gäller så här goda uppslag, enbart skäl att vara belåten.

På en punkt tror jag emellertid det det varit till fördel om direktiven för de sakkunniga utformats något annorlunda. Det gäller formuleringen, att »en utgångspunkt för utredningen bör vara att icke realiserade värdestegringsvinster i princip ej bör beskattas i andra former än nu är fallet». Visserligen finns möjligheten att skärpa förmögenhetsbeskattningen såsom föreslagits från kommunisterna, men jag tror inte att denna skatteform är tillräcklig. Finansministern har emellertid möjligheten, liksom vi alla här, att komplettera de sakkunnigas kommande förslag i den mån direktiven gör att detta måhända blir ofullständigt.

Den mycket optimistiska bild som finansministern nu — och som det synes på goda skäl — kan måla av den ekonomiska utvecklingen under 1964 bekräftar riktigheten av den kritik som framförts mot en rad av regeringens åtgärder. Den totala produktionen väntas öka med 5½ procent, vilket är en hög siffra. Det är med hänsyn till högkonjunkturläget och den väntade starka produktionsökningen anmärkningsvärt, att regeringens politik i så hög grad präglas av åtgärder som syftar till att begränsa ökningen av konsumtionen. Den privata konsumtionen väntas — om man tar beräkningarna i nationalbudgeten för gott — stiga med 3½ procent eller något långsammare än i fjol, när produktionsökningen var avsevärt lägre än vad nu väntas. Regeringen och riksdagen medverkar direkt till denna begränsning av den möjliga konsumtionsökningen genom olika åtgärder: beslut om skattehöjningar för de vanliga inkomsttagarna, beslut om höjda taxor i olika statens företag, beslut som leder till höjda hyror.

Jag måste fråga: Vad finns det för

anledning att på detta sätt begränsa ökningen av den privata konsumtionen, så att denna blir lägre än 1963? En lämplig avvägning måste alltid ske mellan konsumtion och investeringar, men mig förefaller det som om regeringen här gör en felaktig avvägning. På skattepolitikens område förde vår grupp som bekant redan vid riksdagens början fram förslag som tedde sig mera acceptabla ur löntagarnas synpunkt än den politik som regeringen lyckats trumfa igenom — också mot en opinion i sitt eget parti. Vi ville inte vara med om att ta bort avdragsrätten för folkpensionsavgifterna samtidigt som bolagen fick lindrigare skatt genom bestämmelserna om investeringsavdrag för maskiner. De samma dag av riksdagen fattade beslutet om att höja skatterna för de vanliga inkomsttagarna med 500 miljoner kronor och sänka dem för bolagen med 100 miljoner kronor länder icke socialdemokratien till någon ära.

Den senaste enkäten om investeringarna tyder på en uppjustering, om än blygsam, av industriens investeringsplaner för 1964. Sannolikheten för en mer betydande uppgång för industriinvesteringarna 1965 har av fler skäl blivit större, konstaterar finansministern. Utvecklingen får visa om riksdag och regering fullkomligt i onödan skänkt företagen 100 miljoner kronor.

Vårt förslag till ökning av statsinkomsterna med andra medel än den allmänna skattehöjning, som beslutats under denna riksdag, har redan tidigare avvisats av bevillningsutskottet och riksdagsmajoriteten. Man ville inte vara med om att höja den mycket låga skatten på stora förmögenheter och inte heller omedelbart ta ut något av de väldiga värdestegringsvinsterna på aktier. Däremot hade socialdemokraterna ingenting emot att höja skatterna för de vanliga inkomsttagarna, och folkpartiet ingenting emot nya indirekta skatter. Högern har i sin reservation sagt rent ut vad även socialdemokratien, folkpar-

Ekonomisk debatt

fict och centerpartiet i verkligheten är överens om, nämligen att enligt deras åsikt en större del av statsutgifterna i fortsättningen bör täckas med indirekta skatter. I väntan på att förslagen från allmänna skatteberedningen erkänns som grundvalen för den fortsatta diskussionen är mycket som sagts i denna debatt huvudsakligen led i en skenfäkning.

I kompletteringspropositionen behandlas även frågan om utvecklingen av statens inkomster och utgifter på längre sikt. Det är ett utomordentligt betydelsefullt problem, som skulle förtjäna sin särskilda diskussion. Någon fullständig lösning förefaller det mig inte som om finansministern hade presterat, och det är givetvis också en svår sak. Det bidrag jag vill ge är synpunkten att de nuvarande finansieringskällorna i längden förefaller otillräckliga. Skattepolitiken har dessutom fått en utformning, som gör att medan en majoritet av medborgarna drabbas relativt hårt, finns det mycket betydande källor för skapande av inkomster och förmögenhetsökningar som beskattas i mycket ringa grad.

Det kapitalistiska samhället i sitt nuvarande utvecklingsstadium kännetecknas av en mycket stark egendomstillväxt i olika former. Källan för denna tillväxt av kapitalistisk egendom är utslagning och utplundring av de produktiva arbetande människorna. Aktievärdena ökar enormt, markvärdena ökar enormt, företagens egendom tillväxer mycket snabbt. Dessutom finns en immateriell värdeökning som har sin grund i monopolrättigheter, goodwillvärden o. s. v., vilka i sin tur tas till intäkt för anspråk på andel i produktionsresultatet. Beskattningen av aktiebolagen, av den kapitalistiska företagsamheten i vårt land, är verkligen som herr Sträng sade mycket favorabel. Jag anser att stat och kommun inom en mycket snar framtid måste söka att öka sina inkomster på följande tre vägar,

nämligen för det första: förstatligande eller kommunalisering av vinstgivande företag, varigenom profiterna kan tillfalla samhället och inte som nu en grupp privata kapitalägare, för det andra: indragande av markvärdestegring till samhället och för det tredje: indragande av aktievärdestegring till samhället.

Herr talman! Jag har inte något särskilt yrkande, eftersom våra skatteförslag redan varit under behandling i kammaren, utan jag kan i detta läge yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von SYDOW (h):

Herr talman! Ett av de intressantaste aktstycken som av regeringen sättes i riksdagsledamöternas händer under vårsessionen är otvivelaktigt Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för nästkommande budgetår. Det är därför som vi varje år har denna ekonomiska debatt — en debatt som enligt min mening är bland de allra viktigaste under en riksdagssession. Den tycks också även i år ta större delen av en hel arbetsdag i anspråk. Propositionens rubrik förses regelmässigt med ett »m. m.», under vilket tilllägg döljer sig ett antal bilagor som i sammanhanget inte är av det minsta intresse. För den som vill skaffa sig en bild av nuläget för vår industri och för vårt näringsliv över huvud taget, liksom för den som dessutom vill ta del av de prognoser som kan göras på dessa områden, är en genomgång av proposition nr 150 en fängslande läsning — fängslande därför att vår industri och vårt näringsliv är den »krok», på vilken så oerhört mycket är upphängt av våra möjligheter till fortsatt ekonomiskt framåtskridande med alla de reformer av olika slag som följer i släptåg med en sådan utveckling.

Låt mig börja med att säga att jag gärna ger mina komplimanger för den omsorg och den noggrannhet med vilken författarna till den reviderade fi-

Ekonomisk debatt

nansplanen år 1964 gått till verket. Såvitt jag kunnat finna lämnas här i allt väsentligt en riktig skildring av dagens ekonomiska läge för näringslivet i såväl in- och utlandet. De återgivna prognoserna är inte heller gripna ur luften, då de i stor utsträckning är baserade på näringslivets egna uppgifter, kompletterade med beräkningar hämtade från utvecklingstendenser i våra köparländer. Den goda och gynnsamma bild av den ekonomiska utvecklingen under resten av detta år som vi onekligen får fordrar dock några kommentarer, vilka emellertid inte förändrar huvudintrycket av att år 1964, som finansministern själv en gång sagt, bör bli »ett bra år».

Jag skulle dock en liten smula, till skillnad från vad som förut i dag anförts från denna talarstol, vilja vända mig mot att den reviderade finansplanen i mitt tycke alltför mycket uppdimensionerar dessa gynnsamma utsikter till en klar högkonjunkturs höga nivå. Visst är det sant att produktionen kommer att gå upp och sysselsättningen likaså och att efterfrågan på våra industriprodukter såväl på hemmamarknaden som på exportmarknaden är i stigande. Det är också sant att vi på några håll, särskilt i Mellan- och Sydsverige, börjar lida av en delvis besvärande brist på arbetskraft. Med en verklig högkonjunktur måste väl emellertid menas att industriens försäljningspriser kan hålla takten med de stigande omkostnaderna. Prishöjningar har förekommit och kan på sina håll ännu förväntas — vad finansministern sade därom alldeles nyss är riktigt — men bilden är härvidlag på intet sätt enhetlig. De prishöjningar som förekommit är på de flesta håll otillräckliga, på andra helt obefintliga, i synnerhet inom industribranscher i vilka stor överkapacitet alltjämt trycker marknaden och konkurrensen är särskild hård. Man måste — det vill jag understryka — ta denna delvis mycket ogynnsamma prisutveckling i betrak-

tande innan man är färdig att uttala sig om huruvida år 1964 kommer att bli ett klart högkonjunkturår eller inte. Att det finns anledning till varsamhet i omdömet på denna punkt ådagalägges av det faktum att talrika företag — med vissa undantag, det är sant — visar en krympande vinstmarginal, som inte ens en kraftig omsättningsökning kan neutralisera. I många fall görs nu investeringar mest i syfte att uppnå en rationaliseringseffekt. Lönekostnaderna stiger emellertid så snabbt att denna effekt mer eller mindre omedelbart försvinner igen. Det råder, som en ekonomisk skribent nyligen uttryckt det, »en ödesdiger kapplöpning mellan rationaliseringsinvesteringar och personalkostnaderna».

Får jag ta till en liknelse? Dagens situation inom vår industri påminner om att skjuta mot ett mål som rör sig mycket fort i sidled och som det fordras en mycket god »framförhållning» för att kunna träffa.

Industrien gör själv mycket stora ansträngningar att nå målet: att komma ikapp med de ständigt och kraftigt växande omkostnaderna. Främsta medlet härför har jag redan nämnt: rationalisering i syfte att spara arbetskraft såväl i fabriker som på kontor. Frågan är emellertid om den »framförhållning» som ligger häri på ett positivt sätt underlättas av den statliga ekonomiska politiken. Det är på denna punkt det finns anledning till kritik mot vissa avsnitt i finansplanen.

Det är visserligen sant att en del av kostnadsökningarna kan mötas med vad vi brukar kalla »vardagsrationalisering», som inte kostar så mycket. Kostnadspostens uppgång är emellertid så snabb och omfattande att det inte räcker långt med slika åtgärder. Det är här som de stora investeringarna, framför allt på maskinområdet men också på byggnadsfronten, kommer i blickpunkten.

Finansplanen pekar själv på att industriens investeringar fortfarande är en

Ekonomisk debatt

svag punkt i konjunkturutvecklingen. Även om de beslut som fattas av årets riksdag är ett steg i rätt riktning mot stimulerande av industriinvesteringarna, tror jag att de förhoppningar om ett brytande av investeringsstagnationen under nästa år som uttrycks i finansplanen är alltför vaga. Det behövs ju pengar för investeringar — ett banalt konstaterande. Kan vi förväntas ha dessa pengar till förfogande i tillräcklig omfattning under den tid som nu kan överblickas? Ja, nog finns det i detta avseende tillräckligt med frågetecken, som man kan sätta i kanten av finansplanens marginaler. Jag skulle bara vilja erinra om några sådana frågetecken.

Den för all investering på det enskilda företagsområdet särskilt betydelsefulla självfinansieringen är hårt naggad i kanten. Den inom stora områden av näringslivet fallande lönsamheten är en av orsakerna till detta. En annan orsak är att söka i den felaktiga företagsbeskattning, som tungt drabbar industrien i form av avgifter vilka utgår vare sig vinst eller förlust erhålles av rörelsen. På denna punkt är jag rädd att vi inom industrien definitivt har en annan uppfattning än den finansministern nyss gav uttryck för. Jag syftar, såsom kamraren väl förstår, på omsättningsskatten för investerings- och förbrukningsartiklar samt på energiskatten.

Möjligheten till en ökning av industriinvesteringarna blir emellertid först och främst beroende av om tillräckligt utrymme kan skapas på kreditmarknaden, där vi för närvarande befinner oss långt ifrån en fri konkurrens. En uppbromsning av de offentliga investeringarna är ofrånkomlig. De aviserade åtgärderna i syfte att minska de statliga investeringarnas ökningstakt är därför tillfredsställande och bör med kraft fullföljas. Nödvändigheten av en konjunkturpassning i fråga om de kommunala investeringarna förbigås emellertid, såvitt jag kunnat finna, helt i kompletteringspropositionen, trots att dessa in-

vesteringar under åren 1960—1963 ökat med respektive 6, 10,5 och 16 procent. För år 1964 förutses en ny uppgång med 11 procent eller med 2 procentenheter mer än som beräknades i januari. Finansministern har också i dag omvittnat, hurusom de kommunala investeringarna för närvarande utgör en synnerligen starkt pådrivande kraft inom vår samhällsekonomi.

Mot bakgrund av de efterlysta ökningarna i den privata investeringsverksamheten är det anmärkningsvärt att ökningen av såväl de offentliga investeringarna — särskilt genom den del som faller på den kommunala sektorn — som den offentliga konsumtionen enligt finansplanens kalkyler beräknas bli större än ökningen av bruttonationalprodukten.

Om vi inte kan få industriinvesteringarna att väsentligt vända uppåt igen, är finansplanens prognos om en betydande ökning av produktionen enligt min mening baserad på alltför högt ligande och osäkra antaganden. Medan vi väntar på att igångsätta och kommande investeringar skall fullt slå igenom när det gäller minskad åtgång av arbetskraft per producerad enhet, har vi också att ta hänsyn till en annan, av finansplanen erkänd svag punkt, nämligen bristen på arbetskraft. Flera talare har redan berört den saken och vi har på de yttersta av dessa dagar fått läsa ganska skrämmande siffror i pressen. Med hänsyn till befolkningsutvecklingen i vårt land också på längre sikt är det fråga om, huruvida inte denna brist kan befaras bli bestående och ytterligare växa även utan speciellt högkonjunkturbetonade inslag i vårt ekonomiska liv. En ökning av arbetskraftimporten synes därför högst angelägen. Jag noterar med tillfredsställelse att man på vederbörande myndighetshåll också har detta klart för sig och att tidigare motstånd från svenska arbetstagarorganisationer nu synes tillhöra det förflutna.

Herr talman! När det gäller att rätt

Ekonomisk debatt

bedöma den ekonomiska utvecklingen i vårt land kan man inte komma ifrån att beskattningen av såväl fysiska som juridiska personer utgör en faktor i ekvationen som är av utslagsgivande betydelse. Just nu kan det därför synas en smula onyttigt att syssla med prognoser på det ekonomiska fältet, eftersom vi — såsom vi i dag hört av herr Gustafson i Göteborg — om ett par veckor kommer att ha skatteberedningens förslag i våra händer. Åtskilligt har ju redan sipprat ut om betänkandets innehåll, och så mycket synes vara klart som att förslaget innebär mycket betydande omstöpningar av skattesystemet, omstöpningar som kan få inverknings på prognosbedömandet i fråga om vårt näringslivs närmaste framtid. De prognoser, som nu gjorts i finansplanen och som jag i vissa stycken kommenterat, vilar på det förhållandet att man ännu inte sett vad skatteberedningen kommer att föreslå. Ingen kan vara färdig med ett uttalande om en handling som ännu icke nått offentligheten. Men skulle förhoppningar om en rimligare beskattning, som från många håll knutits till förslaget, visa sig berättigade, är det i hög grad angeläget att dessa förändringar snabbast genomföres.

I avvaktan på det som vi i detta avseende kan få ta ståndpunkt till — såsom jag hoppas senast under nästa vårriksdag — har vi i dag att besluta om bevillningsutskottets förevarande betänkande nr 55.

Den till utskottets utlåtande fogade högerreservationen betyder i pengar en ren obetydlighet i jämförelse med riksstatsens hela omslutning. Någon finansiell inverkan värd att nämna kan ett bifall till reservationen därför inte få. Dess betydelse ligger på det psykologiska planet.

När man under dessa vårdagar har promenerat genom våra parker, har man här och var mötts av plakat som förkunnat »Mot nya djärva mål». Denna devis, som i sin allmänna formulering

har en stark förankring i varje industrimans målsättning för den verksamhet som är hans, har som alla vet till undertecknare »Socialdemokratiska partiet 75 år».

Att det även på det politiska området vid fattande av beslut om nya reformer fordras ett visst mått av djärvhet, ofta förenat med ett betydande risktagande, är jag den siste att bestrida. Vi har många bevis på sådana beslut, om vilkas huvuddrag ingen meningsskiljaktighet förelegat. Att nu på ett närmast slentrianmässigt sätt upprepa förslaget att uttagningsprocenten fortfarande skall vara 100 synes mig stå i dålig samklang med den djärvhet att pröva något nytt som de nyssnämnda plakaten vill förespegla svenska folket att man vill arbeta för.

Skulle det inte nu vara på tiden att i likhet med vad som skett på annat håll våga sig på den blygsamma — jag vågar faktiskt använda ordet blygsam i sammanhanget — sänkning av uttagningsprocenten som föreslagits i reservation I, allra helst som det är svårt att förstå att vi därigenom skulle ikläda oss risk för att staten inte skall kunna göra rätt för sina åtaganden? Det skulle dessutom för vida kretsar av vårt folk såväl inom som utanför näringslivets direkta hank och stör kännas som en välförtjänt uppmuntran att få ett bevis på att vi inte befinner oss i en obrytbar trolleциkel när det gäller skatteuttaget. En sådan psykologisk uppmuntran kan skattebetalarna i nuvarande läge vara förtjänta av.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation I till bevillningsutskottets föreliggande betänkande.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Det hör sedan länge till självklarheterna att samhället bör föra en aktiv konjunkturpolitik. Hotar en överkonjunktur, måste vi försöka dämpa efterfrågan. Går utvecklingen mot en lågkonjunktur, är uppgiften att stimule-

Ekonomisk debatt

ra efterfrågan och verksamheten i näringslivet. Det väsentligaste problemet under senaste tid har väl varit överkonjunkturhotet. Den samhällsekonomiska situationen har ofta präglats av en balans på gränsen mellan högkonjunktur och överkonjunktur. Vi har ofta haft en s. k. hemmagjord inkomst- och kostnadsinflation, som inte kan vara till gagn för utvecklingen i vårt samhälle. I år fa vi hoppas på en bättre balans än under de närmast föregående åren, men läget kan ju snabbt ändras så att vi kommer in i en verklig inflationistisk utveckling.

En aktiv konjunkturpolitik kan kräva olika medel, såväl finanspolitiska som penningpolitiska. Arbetsmarknadspolitiken är också av största betydelse. Mellan finanspolitiken och penningpolitiken kan det ofta vara ett val. Min mening är att man härvid i första hand bör lita på finanspolitiken.

På många håll har man en gammal kärlek till räntepolitiken. Det är, tror jag, en olycklig kärlek — i varje fall kan den ha ogynnsamma verkningar för stora delar av vårt näringsliv. Räntepolitiken är givetvis ett användbart konjunkturpolitiskt vapen, som emellertid träffar ganska ensidigt. Man kan inte träffa andra än dem, som behöver låna pengar för sin verksamhet. Det blir i hög grad de mindre företagen som träffas av räntehöjningarna.

Stora delar av näringslivet har drabbats svårt av räntehöjningar, men den samhällsekonomiska effekten har enligt min bedömning varit jämförelsevis liten. Det borde ha funnits anledning att i större utsträckning lita till finanspolitiken. Är det, som det oftast är, fråga om en s. k. inkomstinflation, förefaller det åtminstone mig naturligt att motmedlet inte bör sökas i en räntehöjning, som minskar vissa sektorerers möjligheter att tillgodose ökad efterfrågan, utan i en finanspolitik, d. v. s. en aktiv konjunkturpolitik, som allmänt kan dämpa efterfrågeöverskottet.

Skall skatteinstrumentet — det gäller ju här uteslutande den indirekta skatten — vara effektivt i konjunkturpolitiskt syfte, måste det givetvis vara smidigt, anpassningsbart efter konjunkturerna. Räntepolitiken kan snabbt ändras efter konjunkturerna, men det är betydligt omständligare med beskattningen. Det är nödvändigt att man får möjligheter till en sådan utformning av beskattningen att åtminstone en viss del av den kan ändras efter konjunktursväxlingar. För närvarande är skattepolitiken alltför ovig för att effektivt kunna tjäna en aktiv konjunkturpolitik.

Denna fråga har ju diskuterats tidigare, inte minst i tidningspressen. Det finns förespråkare för den ståndpunkten, att man helt enkelt skulle flytta över en del av beskattningsmakten till kanslihuset. Då skulle ju finansministern kunna höja eller sänka konjunkturbromsen så som det passar honom. Den lösningen kan i varje fall inte jag vara med om. Svenska folkets urgamla rätt att sig självt beskatta kan man inte gärna behandla på detta sätt. Beskattningsmakten bör som hittills ligga hos riksdagen allena. Men riksdagen kan inte alltid vara samlad när det konjunkturpolitiska läget ändras. Konjunkturväxlingarna kan ju inte rätta sig efter riksdagssessionerna. Det bör alltså finnas ett instrument eller ett organ som i riksdagens ställe snabbt och smidigt kan handha den del av beskattningen som man vill ge en konjunkturpolitisk uppgift. Det är detta problem som är anledningen till vår motion.

Nu har bevillningsutskottets talesman hänvisat till stabiliseringsutredningens betänkande och till att skatteberedningen har att fundera över den roll som beskattningen kan spela i konjunkturpolitiken. Allt detta kan i och för sig vara riktigt. Men jag tror inte att man därmed har kommit i närmare kontakt med det verkliga problemet i detta sammanhang, nämligen att få en smidig konjunkturbeskattning, som kan ligga i riksdagens

Ekonomisk debatt

eller ett riksdagsorgans hand. Jag skall villigt erkänna att det är en mycket känslig fråga som jag här berör. Det är angeläget att man inte gör avkall på den urgamla principen att svenska folket skall sig självt beskatta.

Det är fullt riktigt som herr Brandt har anfört, att stabiliseringspolitiken säkert skulle vinna på en smidigare konjunkturbeskattning. Därför finns det kanske anledning att återkomma. Kan man lösa det konstitutionella problemet, tror jag att man är frågans lösning ganska nära.

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt — den har kanske pågått alldeles för länge — utan jag vill helt enkelt sluta med att yrka bifall till den reservation till bevillningsutskottets betänkande nr 55 som har avgivits av herrar Sundin och Nilsson i Tvärälund och som betecknas med nr II.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Bevillningsutskottet har den bestämda uppfattningen att det vore synnerligen olyckligt om beskattningsrätten överlämnades till något annat organ än riksdagen. Förslagsställarna har inte heller närmare preciserat vilket detta andra organ skulle vara.

Om man skulle använda beskattningspolitiken i konjunkturpolitiskt syfte, på det sätt som herr Börjesson i Falköping här talade om, är jag övertygad om att stora risker skulle föreligga för felaktiga beslut. Det skulle också kunna betyda väsentliga nackdelar för stora delar av svenska folket, inte bara för enskilda människor utan även för näringslivet och kanske alldeles speciellt för de små företagarna, vilka då skulle drabbas hårt. Därför är det ytterligt angeläget att vi på allt sätt slår vakt om riksdagens beskattningsrätt. Den är inte någonting som vi kan överlämna till något annat organ.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är medveten om att detta sannerligen inte är någon lätt fråga, och som jag sade i mitt första anförande skall svenska folket inte släppa ifrån sig denna urgamla rätt att sig självt beskatta.

Men vi bör också fundera över vilka möjligheter vi har att komma till rätta med inflationen. Vi lever nu i en tid av stark expansion, och man kan fråga sig vart utvecklingen kommer att leda hän. För närvarande har vi överhettade konjunkturer, och vi kan därmed få en ytterligare påspädning på inflationsbrasan. Därför bör vi tänka igenom möjligheterna att komma till rätta med inflationen, som sannerligen inte är ett lätt problem att lösa, det vill jag än en gång understryka.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Börjesson anser att man skall ta sig en funderare på frågan hur man skall kunna lösa dessa problem. Jag skulle vilja rekommendera herr Börjesson att läsa stabiliseringsutredningens betänkande. I denna utredning var herr Börjessons partivän herr Hansson i Önnarp en mycket värderad medarbetare. Där använde vi fem år till att diskutera denna fråga, bl. a. mycket ingående det problem som tagits upp i motionen. Vi kom till resultatet att vi inte kunde rekommendera något överflyttande av riksdagens beskattningsrätt på ett organ utanför riksdagen, även om det skulle vara utsett av riksdagen som sådan.

Till herr Börjesson, som såvida jag förstod honom rätt hävdade att motionen bara gällde den indirekta beskattningen, vill jag säga att de som nu framför allt talar om att man skall använda finanspolitiken i konjunkturpolitiskt syfte vill variera företagsbeskattningen och låta företagen — stora som små

Ekonomisk debatt

— drabbas av skattehöjningar för den händelse att konjunkturerna blir bättre. När herr Börjesson får denna upplysning, kanske hans etusiasm för detta egendomliga förslag något svalnar.

Herr HANSSON i Önnarp (cp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Gustafson i Göteborg direkt apostroferade mig i samband med det utredningsarbete vi bedrev i stabiliseringsutredningen, vill jag bara instämma i vad han sade beträffande de slutsatser som vi kom fram till efter en mycket ingående analys.

Jag vill bara bringa detta till kammararens kännedom.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Såväl herr Magnusson som herr Gustafson i Göteborg avvisade reservationen med hänvisning till att utskottet var enigt om att inte överlåta beskattningsrätten till något annat organ än riksdagen. Jag vill liksom herr Hansson i Önnarp göra ett påpekande i detta sammanhang.

I reservationen står det nämligen: »I motionerna har särskilt understrukits att den åsyftade anpassningen av beskattningen givetvis inte får medföra att riksdagen avhänder sig något av sin bestämmanderätt på beskattningens område. Utskottet vill framhålla att detta bör vara en självklar utgångspunkt vid frågans utredning.»

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag har bara begärt ordet för att beröra en detalj i den allmänna debatten om löner och priser. Enär det förmodligen blir så att vi under sommarens lopp allt mer kommer att få höra av denna debatt, anser jag det vara nödvändigt att man pekar på och om möjligt rättar till ett försök att överdriva en detalj, som jag skall beröra.

Finansministern sade i sitt anförande bl. a. att jordbrukets förhandlare och jordbruksnämnden så snart som lönestegringar inträffar börjar beräkna konsekvenserna av detta för jordbruket och den lämpliga kompensation som kan behövas. Detta, sade finansministern, leder till prisstegringar.

Finansministern underströk mycket riktigt, att riksdagen har fattat beslut om en sådan ordning, som vi alla är överens om. Det gäller emellertid att man inte ger denna detalj större proportioner än som motsvarar verkligheten. Det anmärkningsvärda var att finansministern endast lämnade detta exempel på eventuella konsekvensstegringar av ett löneavtal.

Men det var kanhända ganska signifikativt. Lika säkert som amen i kyrkan kan man nämligen numera också räkna med att en viss politisk underrättelse-tjänst efter varje slutad lönerörelse utser lämpliga syndabocker, på vilka man bör lägga skulden därest lönestegringarna skulle komma att utlösa en inflation, d. v. s. penningvärdeförsämring eller varufördyring.

I regel är det då jordbrukets prisavtal, som förs fram såsom den främsta tillskyndaren av en sådan reallönminskning som en inflation utgör. Så har naturligtvis skett i år liksom tidigare år, och i vissa av regeringspartiets pressorgan har man till och med ansett sig kunna ange graden av medverkan i en sådan utveckling mot inflation. Därvid kommer självfallet jordbruket som nummer ett, därefter kommer de internationella prisstegringarna och till sist givetvis de inhemska löneökningarna.

Även från annat håll har emellertid samma tongångar förts fram. Nåja, försöka duger. Jag tror emellertid att man kan utgå från att de som sprider detta slag av upplysningar talar mot bättre vetande. I verkligheten torde snarare rangordningen mellan eventuella inflationsrisker bli helt omvänd.

Ekonomisk debatt

Man fäster sig särskilt vid att vissa förhoppningar ställs på en löneglidning; klara uttalanden görs om sådana förhoppningar. Det är kanske inte möjligt att förhindra en löneglidning — orsakerna är inte lätta att komma åt. Jag tror emellertid det är felaktigt att uttala förhoppningar om en löneglidning, även om uttalandena är avsedda som tröst i en viss situation.

När det gäller de internationella prisstegringarna har jag tidigare givit uttryck åt samma tankegångar som herr Hermansson nu — jag har yppat förvåning över att de sänkta tullarna inte åstadkommit någon som helst prissänkning. Vid en tullhöjning brukar det ganska snabbt räknas ut, vilken belastning för konsumenterna som tullhöjningen kommer att leda till. Jag tycker att en tullsänkning borde verka i motsatt riktning.

Jordbrukets prisavtal har förts fram som en av orsakerna till inflation. Det vore då intressant att få en förklaring till hur det kan komma sig att konsumentprisindex under den tid prisavtalet gällt — 1959—1963 — stigit från 153 till 175 enheter, d. v. s. med 22 enheter, medan samtidigt inkomstefter-släpningen för normjordbruket ökat från 3 600 år 1959 till 7 140 vid senaste kontrollräkningen detta år. Jag för min del får fabeln om vargen och lammet i tankarna, när man söker göra gällande att det är jordbrukspriserna som är skuld till inflationen, samtidigt som jordbrukarna inte alls kunnat följa med i den allmänna prisutvecklingen.

De senaste årens lönerörelser har främst syftat till att förbättra de lägst betalda gruppernas och de kvinnliga arbetarnas lönevillkor. Det är enligt min mening en riktig princip, till vilken jag helt kan ansluta mig. Men samtidigt skall vi ha klart för oss att denna löneutveckling särskilt kraftigt återverkar på livsmedelspriserna. Såväl inom själva livsmedelsproduktionen som inom förädlings- och distributionsledet finner

vi nämligen flera låglönegrupper och också mycken kvinnlig arbetskraft. Anser man att löneskillnaderna skall utjämnas och att de kvinnliga arbetarna skall ha bättre betalt, bör man också bära konsekvenserna härav utan att jämra sig.

Under en nyligen förfluten treårsperiod, då livsmedelspriserna höjdes med 21 procent, erhöll jordbrukarna av höjningen 6 å 7 procent. Resten av prishöjningen hade uppkommit genom prisstegringar inom förädlings- och distributionsledet, där omkostnaderna hade stigit i motsvarande grad. Den utlösning av inkomstregeln som man nu hävdar kan bli inflationsdrivande höjer producentpriserna med 1,88 procent. Det skall då observeras att inkomstregeln inte beaktar löneglidningen förrän ett år i efterhand.

Inga höjningar skall emellertid ske på smör och ägg. Importavgiftshöjningarna för brödsäd, socker, potatis och oljeväxter kommer inte att påverka konsument- eller producentpriserna förrän i slutet av detta år. Den belastning som utlösningen av inkomstregeln åsamkar konsumenterna uppgår på grund härav inte till mer än 18—19 kronor per hushåll eller till 7—8 kronor per konsumtionsenhet.

Det är dessa siffror som skall ställas mot andra gruppers beräknade inkomsthöjningar. Den s. k. inkomstgruppen inom statens jordbruksnämnd har beräknat att medelinkomsten för industriarbetare under år 1963 var 15 674 kronor. Den procentuella inkomsthöjningen enligt senaste avtal för samma grupp har satts till 5,1 procent exklusive ATP-avgifter men med föregående års löneglidning inräknad. Den beräkningen ger på 1963 års medelinkomst en ökning av 799 kronor.

Ställs denna inkomstökning på 799 kronor mot de 18—19 kronor per hushåll som livsmedlen fördyras med på grund av jordbrukets prisavtal torde det vara ganska svårt att göra gällande

Ekonomisk debatt

att det är prisstystemet och utlösningen av inkomstregeln som kan bli orsak till en märkbar kostnadsstegring, till inflation.

Nej, herr talman, när man inför en väntad inflation letar efter syndabocker, så får man försöka finna dem på ett annat område än jordbrukets. Det går inte att härvidlag rikta in sig på jordbrukets prisavtal.

Herr PALM (h):

Herr talman! Jag skall uppehålla mig vid ett enda av de många intressanta inslagen i denna ekonomiska debatt.

Herr Ohlin upprepade sitt krav på att man skall erbjuda spararna värdesäkra placeringar. Detta är inget nytt krav. Herr Ohlin har fört fram det, om jag inte missminner mig, ända sedan början av 1950-talet i motioner och i anföranden här i kammaren. Vad herr Ohlin åsyftar måste gälla andra placementsformer än de som redan nu är värdesäkra. Vi kan väl betrakta exempelvis aktiesparandet som ett förhållandevis värdesäkert sparande, även om det är förknippat med ett visst mått av risktagande. Ett system med värdesäkert sparande skulle alltså innebära att man erbjuder indexbundna lån i vilka pengarna kan placeras med garanti för värdebeständighet. Jag skulle vilja fråga: Hur långt kan man sträcka sig i fråga om värdesäkring, innan negativa verkningar inställer sig? Skall man inskränka sig till statliga obligationslån med indexgaranti eller är det möjligt att låta detta system bli normgivande för hela kreditmarknaden, så att både statliga lån, kommunala lån, försäkringssparande och banksparande blir indexbundna?

Eftersom jag riktar denna fråga direkt till herr Ohlin, som jag nu ser i kammaren, vill jag upprepa att den direkt anknyter till hans krav på ett värdesäkert sparande. Min fråga gäller alltså hur långt man kan driva en sådan värdesäkring. Skall den inskränkas till enstaka statliga indexbundna lån

eller skall den omfatta hela kapitalmarknaden eller större delen av den? Min fråga är också om det över huvud taget vore lyckligt för utvecklingen med dylika indexbundna lån. I detta inlägger jag ingen värdering av samhällets moraliska ansvar för skyddet av spararnas medel och framför allt för pensionärernas sparade slantar.

Utgår man ifrån att även ett värdegarderat sparande skall ge normal avkastning blir följden att kapitalet blir dyrare och därmed också investeringarna. Ett alternativ är att vi får en dubbel kapitalmarknad med olika typer av lån, där de värdesäkra lånen ger en lägre avkastning än den nu vanliga formen av banksparande. Då har man inte givit spararna den kompensation som man anser att de bör ha. De har fått möjlighet att välja mellan olika typer av sparande, men de kan aldrig vara säkra på vilken placering som kommer att ge den bästa utdelningen. Det är alltså inte säkert att spararna i det långa loppet kompenseras på det sätt som skulle vara avsikten med det värdesäkra sparandet.

Låt oss göra tankeexperimentet att vi under de senaste 15 åren hade haft en kreditmarknad med helt värdegarderade lån. Skulle detta haft en bromsande inverkan på investeringarna och framstegstakten? Spararna hade fått större avkastning av sitt kapital, men konsekvensen skulle ha blivit att de fått en mindre höjning av realinkomsten än vad som nu blivit fallet. Spararna och inkomsttagarna är ju oftast samma personer, i varje fall under de aktiva åren av sitt liv. För den inflation som vi haft har många blivit kompenserade. Detta gäller som jag redan nämnt inte pensionärer och försäkringstagare, vilkas inkomster i huvudsak utgörs av avkastningen av kapitalet. Pensionärerna utgör ett speciellt problem i detta sammanhang. De har fått vissa förbättringar i form av folkpensionshöjningar, alltså genom kollektiv trygghetsgarde-ring i stället för genom en värdegarde-

Ekonomisk debatt

ring av det enskilda sparandet. Den värdeminskning som drabbat just pensionärernas sparande är ett problem som måste tas upp till speciell prövning.

Jag menar emellertid att man inte endast bör uppmärksamma inflationens syndaregister utan även försöka analysera problemet från andra utgångspunkter och diskutera i vad mån inflationens negativa verkningar eventuellt uppvägs av positiva. Detta är inget försvarstal för en inflation utan bara ett försök att ställa frågor, som jag förutsätter och hoppas att vi här i kammaren kan få belysta av den nationalekonomiska sakkunskap som vi har för månen att ha inom vår krets.

Professor Tord Palander utvecklade detta tema utförligt för 6, 7 år sedan i en skrift. Där argumenterade han för indexbundna placeringar men understök samtidigt att inflationen är en följd av djupgående och i och för sig eftersträvsvärda förändringar av samhällsstrukturen. Dessa synpunkter har sedan framförts i många sammanhang och även i den utredning som framlades i början av året.

Det är ostridigt att investeringar som finansierats genom lån varit billiga investeringar. Motsatsen skulle varit fallet om kapitalet varit värdegarderat. Man kan invända att sparandet i så fall skulle ha varit större. Med tanke på att efterfrågan på kapital sannolikt då sjunkit, eftersom kapitalet hade blivit dyrare, skulle på grund av lagen om tillgång och efterfrågan kapitalets avkastning ha minskat. Då skulle spararna inte heller ha vunnit något på detta arrangemang.

Eftersom värdesäkringskravet ständigt förs fram — vi är ju alla angelägna om att våra pengars värde inte skall urholkas på grund av inflationen — anser jag att det vore av stort intresse att dessa frågor fick den belysning, som professor Ohlin är mäktig att ge, innan vi har att ta ställning till ett förslag här

i riksdagen. Det betänkande som värdesäkringskommittén i år framlagt ger dålig ledning och har i varje fall inte givit mig någon klarhet i denna fråga. Om jag med detta inlägg medverkat till att professor Ohlin ytterligare belyser problemet och kanske visar sig vara säkrare än utredningen i sitt omdöme om nödvändigheten och önskvärheten av en värdesäkring av sparkapitalet skulle kanske inte bara jag utan flera av kammarens ledamöter vara tacksamma.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag skall bara helt kort göra några erinringar i anledning av denna långa debatt.

Jag vill först säga att jag mer än väl förstår att bönderna indignerat värjer sig mot anklagelserna att de skulle bära ett avgörande ansvar för den fortgående inflationen. Det är förklarligt från deras synpunkt, och jag antar också att det är försvarligt.

Men det är inte försvarligt att de intar den rakt motsatta ståndpunkten och försöker skjuta över skulden på arbetslönerna och ställa dem i skottgluggen. Det är inte arbetslönerna som driver upp prisnivån.

I år måste vi räkna med en verklig standardsänkning för alla löntagare, som inte genom löneglidning, d. v. s. genom en ökad produktion, förmår hålla sig skadeslösa. Finansministern har här vittnat om att han räknar med en prisstegring på 3 procent i år. Då förslår ju inte de kanske 200 miljoner kronor långt som löntagarna detta år har erhållit som förbättring. Det betyder att det detta år blir en inte obetydlig standardsänkning för löntagarna i allmänhet.

Industriförbundet gör varje år en analys av de olika svenska industribolagens resultat. Man brukar begränsa sig till industribolag med minst 50 anställda industriarbetare. Årets analys, som alltså gäller för 1963, visar att de samlade lönerna utgör 24 procent av

Ekonomisk debatt

företagens samtliga kostnader. I dessa 24 procent ingår inte bara lönerna till industriarbetare; däri inräknas också lönerna till tjänstemän och företagschefer och där ingår naturligtvis också tantiem, styrelsearvoden och annat. Men låt gå för 24 procent! Om nu en löneförbättring slår igenom i omkostnaderna, vilket inte alls har visat sig vara någon generell regel, kan ju inte en löneförbättring på en procent åstadkomma en prisstegring på 3 procent. Motsatsen borde vara fallet. Man skulle teoretiskt kunna resonera så, att man med denna trend — den har bekräftats år efter år — kan höja lönerna generellt med 10 procent utan att de — om de skulle tillåtas slår igenom på omkostnaderna — skulle behöva påverka priserna med mer än 2,5 procent och knappt det.

Det visar att om man skall söka reda på busen bakom denna tröstlösa inflationsutveckling så måste man söka sig till andra områden och inte skylla på arbetslönerna. Allmänt sett är ju höjningen av arbetslönerna inte något annat än en reaktion mot en ständigt pågående prisstegring i samhället. Den standardökning som skett är ju ett resultat av en oerhört ökad produktion.

Jag vill erinra om Industrias undersökning av utvecklingen på göteborgsvarven. Man säger i Industrias artikel att i Sverige pågår ännu icke automation men man automatiserar, och Industria nämner att om göteborgsvarven hade stått kvar på 1950 års produktivetsnivå, så skulle man i dag med nuvarande produktion ha behövt sysselsätta 60 000 arbetare, medan man i verkligheten bara sysselsätter 20 000 arbetare. Produktiviteten vid dessa varv har alltså tredubblats, och detsamma gäller för näringslivet i allmänhet. Det visar alltså att man lämnar en falsk framställning av orsak och verkan, när man säger att det är lönerna som är busen bakom inflationen.

Jag antar att regeringen i dag känner

sig som en triumfator; samtliga borgerliga partier har deklarerat sin enighet med regeringen i dess inkomstberäkningar och utgiftsförslag, ja, de har till och med höjt utgifterna på smärre punkter. Skillnaden mellan högerns bud och regeringens är 90 miljoner kronor d. v. s. $\frac{1}{250}$ av hela den budget som vi om en liten stund skall godkänna.

Hela den kampanj i skattefrågorna som fördes under alla åren efter andra världskrigets slut har dött. Jag förstår att regeringen känner sig lycklig över detta, eftersom den väl har bedömt den tidigare kampanjen som framgångsrik. Den ledde till att de borgerliga partierna år 1956 för första gången på 20 år erövrade majoriteten i denna kammar. Allt detta är nu förflyktigt, och här framträder nu regeringspartiet inklusive de tre borgerliga partierna helt förväntansfulla inför den nu arbetande skatteutredningens kommande förslag.

Inom parentes vill jag säga att regeringens triumf är av tvelaktigt slag, eftersom den beror på att de borgerliga i sak har uppgivit sina positioner. Den är föranledd dels av den utveckling av skattepolitiken som har skett — övervältring på folket i allt högre grad av indirekta skatter och de lättnader som genomförts för bolag och förmögenheter.

Detta är sakens ena sida. Den andra är väl att man räknar med att denna tendens ytterligare starkt skall markeras när skatteutredningen någon gång under nästa månad framlägger sitt förslag.

Jag känner inte helt till innehållet i det förslag som kommer att framläggas annat än på grundval av de uppgifter som sipprat ut och behandlats i tidningarna. Det är därför naturligt för mig att ännu inte avge något definitivt omdöme.

Av de uppgifter som kommit fram att döma vågar jag i alla fall antyda den slutsatsen, att de arbetande människorna i vårt land inte har mycket gott

Ekonomisk debatt

att vänta av förslaget. Om socialförsäkringsavgifterna helt övervältras på företagen, vilka kommer att bli kompenserade, kan detta förstås sägas motsvara de krav som vi hela tiden har företrätt? Ur den synpunkten skulle även vi kunna glädjas, och om, som man säger, ortsavdraget och barnbidraget kommer att höjas — det har talats om en toppsiffra på 1 200 kronor per barn någon gång frammot 1970 — skulle även detta vara en kompensation.

Men man måste ha klart för sig att om denna linje genomföres, kommer den att leda till en omedelbar och våldsam prisstegring. Jag tror inte att jag överdriver om jag uppskattar den till 10 procent. Denna prisstegring går inte att kompensera genom en avlastning av socialutgifterna, i all synnerhet om man inte kan höja barnbidragen med mer än 100 kronor per år fram till 1970 och eftersom avtalen är bundna ytterligare ett år framåt. Även om man omedelbart skulle kunna höja barnbidragen till den slutsumma som det har talats om, nämligen 1 200 kronor per år, skulle det överväldigande antalet hushåll här i landet få en försämrad standard genom detta förslag. Man har i varje fall kunnat bilda sig den meningen om det kommande skatteförslaget på grundval av de kommentarer som gjorts i pressen.

Det finns en kategori som kommer att vinna på den reform som uttalats, men den kategorien kommer inte att vara det arbetande svenska folket. Så mycket är säkert!

Herr talman! Naturligtvis kan man i detta läge inte komma med några färdiga kommentarer, men med vad jag nyss sagt har jag dock velat uttrycka min misstro mot det förslag, som så många knyter så stora förväntningar till, därest det i sak kommer att motsvara den bild som hittills har givits av tidningarna.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Palm ställde till

mig några väl genomtänkta frågor som rör ett viktigt samhällsproblem, nämligen värdesäkra placeringar och värdesäkert sparande.

Jag är mycket glad att få kommentera hans frågor, men jag hoppas samtidigt att både han och kammarens övriga ledamöter ursäktar om jag med hänsyn till den knappa tiden fattar mig mycket kort. Det kan kanske redan under höstriksdagen bli tillfälle att mera ingående ta upp detta viktiga spörsmål.

Herr Palms första fråga gällde om man i arbetet på att åstadkomma möjligheter till värdesäkra placeringar skulle börja med enstaka lån eller om man kunde tänka sig en snabb förändring av hela kreditmarknaden till en värdesäkringsbas.

På detta vill jag svara att det väl är naturligt att man börjar med lån av inte alltför ringa omfattning, även om de bör utgöra en avgjort mindre del av kapitalmarknaden. Så länge skattelagstiftningen utgår från fiktionen att en krona är en krona, möter man en del mycket allvarliga skatteproblem. Värdesäkringskommittén har påvisat detta, och man måste erkänna att det här finns betydande svårigheter.

Slutsatsen bör bli, när det gäller första stadiet, att offentliga institutioner, stat, kommun och kanske även några andra myndigheter erbjuder värdesäkra lån och att man samlar erfarenhet från denna verksamhet. Lånen bör, som jag förut sade, utges i icke ringa omfattning; det måste röra sig om lån på åtskilliga hundratals miljoner kronor under en försöksperiod.

På andra stadiet bör man enligt min mening ta upp frågan om en sådan revision av skattelagstiftningen att staten erkänner att kronans värde förändras. Vi har ont om skatteexperter så länge skatteberedningens arbete inte avslutats. Men vi hoppas att skatteberedningen skall bli färdig med sitt arbete under nästa år. Den frigjorda skattetekniska expertisen bör då sättas in på att lösa

Ekonomisk debatt

det svåra problemet hur staten skall kunna erkänna den verklighet som består i att kronans värde ändras. Så länge man upprätthåller fiktionen att en krona är en krona kommer man till allehanda egendomliga resultat.

Inom parentes sagt, herr talman, kommer vi kanske att få möta problemet med kronans förändrade värde redan dessförinnan, nämligen när finansminister Sträng, som han förutskickat, i en någorlunda nära framtid kommer att lägga fram förslag om nya regler för beskattning av värdestegringsvinster. Skall man nämligen inte ha kvar nuvarande skattefrihet för värdestegring på aktier, obligationer och dylikt efter fem år och på fast egendom efter tio år utan beskatta värdestegringen även för föremål som innehafts under längre period, torde det vara absolut nödvändigt att ta hänsyn till en eventuell förändring av kronans värde. Meningen kan väl inte vara att en aktieägare eller en fastighetsägare skall erlägga skatt till staten för en värdestegring som inte föreligger. Jag tänker på ett fall, där en aktie eller en fastighet stigit i värde med 50 procent samtidigt som prisnivån stigit lika mycket så att realvärdet är oförändrat.

Redan här möter problemet att en krona icke är en krona. Det är min fasta övertygelse att staten i det långa loppet inte kan sticka huvudet i busken och säga att detta problem är så svårt att lösa att det gör vi ingenting åt. När man lyckats finna åtminstone någon mer eller mindre partiell lösning på detta skattejuridiska problem, kan man kanske få större möjligheter för kredittransaktioner på värdesäkringsbas så att en betydande del av kredit- och kapitalmarknaden kommer att innefatta sådana transaktioner.

Varken staten eller någon annan bör tvinga dessa nya avtalsformer på den som inte vill ha dem utan parterna bör givetvis ha möjligheter att själva sluta sådana avtal att icke en inflation skall drabba den ena parten och gynna den

andra. Man skall inte i ett rättssamhälle ha en sådan lagstiftning att vi från samhällets sida de facto säger att vi mer eller mindre omöjliggör eller i varje fall genom skattelagstiftningens konstruktion starkt försvårar avtal som parterna skulle vilja avsluta för att hindra att inflationen överför väldiga belopp från långgivaren till låntagaren, d. v. s. från spararen. Som jag ser det är det ett verkligt centralt krav på ett rättssamhälle att inte vara partiskt på ett sätt som drabbar spararna.

Herr Palm påpekar med all rätt att om man på kapitalmarknaden skulle ha både vanliga lån, nominella lån, och värdesäkra lån, s. k. reallån, kom de senare lånen att ge en lägre ränta eftersom de ger skydd mot inflationen. Stiger priserna, kommer lånens nominella belopp att stiga. Ja, det är klart att den som emitterar sådana reallåneobligationer inte kommer att vilja betala en lika hög ränta som den han kan betala när han räknar med att tjäna på inflationen. Men jag vill som en kommentar tillfoga att spararna i Sverige under efterkrigstiden fram till en tidpunkt för några år sedan — jag har inte alldeles färska siffror — uppnådde en negativ realränta. De förlorade mer på att deras fordringar sjönk i värde än vad de fick behålla av ränta sedan denna beskattats. Föga egendomligt att spararna reagerade mot ett system som gav dem en negativ realränta, så att de kanske efter 15 år — även om de inte hade konsumerat ett enda öre av sparandets avkastning — ändå hade mindre kvar av kapital än från början!

Men naturligtvis har herr Palm rätt: man får räkna med en lägre ränta på de värdesäkra placeringarna. Detta har dock inom parentes sagt den fördelen, att det skulle underlätta en lösning av problemet att inte hyrorna blir alltför höga i nybyggda hyresfastigheter. Den frågan är emellertid alltför omfattande, herr talman, för att jag skulle kunna ge mig in på den här.

Det erbjuder i alla fall för båda par-

Ekonomisk debatt

ter på kapitalmarknaden, tycker jag, en fördel om man får en viss riskfördelning. Dessutom är det väl troligt att det finns en hel del sparare för vilka trygghetskänslan är så väsentligt att medvetandet om att de inte förlorar på inflationen uppväger att de får en låg ränta. Denna känsla av trygghet och vetskapen om att de dock får en ränta är så väsentlig, att de av denna anledning kan vara villiga att öka sitt sparande.

En tredje fördel är att det nuvarande systemet med fortsatt och förutsedd inflation tenderar att framkalla felinvesteringar. Det har börjat bli vanligt att man hör — något som man inte hörde förr i tiden med den låga inflation man hade före andra världskriget — folk säga: Ja, det är naturligtvis en riskabel placering, men jag lånar ju pengarna och jag vet att mitt lån kommer att sjunka i värde. — Vetskapen om att lånets värde inte ändras med värdemätarens bör minska risken för felinvesteringar.

Om man har sådana värdesäkra lån, kommer vidare de parter på arbetsmarknaden som för närvarande förtjänar på inflationen att bli mindre benägna att acceptera inflationen och mera energiska i sin kamp mot den. Till dem som förtjänar på inflation hör staten, kommunerna och åtskilliga andra som lånar pengar. Inför man ett system där det för en del av lånen inte blir någon förtjänst, blir kanske flera intresserade av att bekämpa inflationen. Det påstås ofta att det är defaitism att införa värdesäkra placeringar, d. v. s. man erkänner att det inte går att hindra inflationen från att breda ut sig och att det skulle försämra möjligheterna att bekämpa den. Men sanningen ligger — såvitt jag förstår — tvärtom i det förhållandet, att om man inför ett blandat system, så kommer detta att öka viljan att bekämpa inflationstendenserna hos rätt stora grupper i samhället som har stort inflytande på dessa ting.

Herr talman! Med dessa ord anser

jag mig ha kommenterat herr Palms frågor — vi kanske kan återkomma till dem någon annan gång.

Medan jag ändå har ordet skulle jag till svar på finansministerns uppmaning vilja lämna ett par siffror ur det material från riksgäldskontoret som förelåg i god tid före TV-debatten vid valet 1962.

Om man jämför beräkningen rörande utfallet av budgeten — lånebehovet — under finansåret från och med juli 1961 till och med juni 1962, med den beräkning som riksgäldskontoret gjorde för en tolv månadersperiod som sträcker sig två månader längre fram i tiden — alltså till och med augusti 1962 — finner man att det på dessa två månader hade inträffat så stora förändringar, att överskottet på driftbudgeten uppskattades bli 200 miljoner kronor större. Dessa förändringar inträffade under så kort tid som två månader! Det pekade alldeles tydligt på att de tidigare uppskattningarna rörande statens inkomster och budgetutfallet varit för låga. I stället för den upplåning på cirka 700 miljoner kronor, som finansministern räknat med under vårriksdagen, kunde man alltså räkna med att det skulle bli en avgjort lägre upplåning. Om därtill konjunkturerna skulle förbättras första halvåret 1963, skulle man även av det skälet kunna räkna med en lägre upplåning. När därför finansministern vid den debatt som fördes vid detta tillfälle sade, att man måste utgå från ett lånebehov på 700 miljoner kronor, var detta enligt min mening inte riktigt.

Hur gick det då under året 1962/63? Det blev inget lånebehov alls. Trots att konjunkturen ingalunda var särskilt hög var skattetrycket och inkomsterna så höga, att det inte blev någon upplåning. Tvärtom, det blev överskott på några hundra miljoner kronor på totalbudgeten. De siffror som var tillgängliga i september 1962 pekade klart i denna riktning även om man inte kunde veta att det skulle gå så snabbt. Där-

Ekonomisk debatt

för kan man alltså slå fast att om regeringen hade räknat med en konjunktursituation sådan som den vi har nu, skulle det talesätt regeringen företrädde i september 1962 ha lett till en mycket högre uppskattning av budgetöverskottet. Vad de där hävdade, det var en politik som i goda konjunkturer faktiskt inte skulle leda till något nämnvärt lånebehov alls — alltså i stort sett vad herr Sträng har kallat totalbalansering. I nuvarande läge, när konjunkturerna faktiskt är mycket goda — har herr Sträng emellertid frångått detta.

Att detta innebär en kursförändring är ju alldeles uppenbart. Men, herr talman, därom har vi ju redan diskuterat. Jag har nu bara efterkommit finansministerns önskan att ange vilka siffror det var som jag åberopade.

Herr PALM (h):

Herr talman! Jag skall passa på och tacka herr Ohlin för att han ville svara på mina enkla frågor. Jag skall inte i detalj gå in på svaret men tackar för löftet att få dessa problem ytterligare penetrerade till hösten. Jag uppmärksammade att herr Ohlins önskemål var att man skulle samla erfarenheter genom att på ett begränsat område tillämpa denna värdegardering. Det är synpunkter som värdesäkringskommittén uttalat sig om när den skriver så här: »Argumenten för indexlån är å andra sidan av det slaget att de i en rad fall inte kan kontrolleras annat än i samband med faktiska erfarenheter av indexlåns sätt att fungera i praktiken. Andra åter, t. ex. indexlåns effekt på sparande och investeringsvilja, torde inte ens i efterhand kunna med säkerhet fastställas.»

Detta uttalande av kommittén har gjort att jag känt mig osäker och velat ha det fasta stöd, som jag trodde fanns att hämta hos herr Ohlin och som jag är övertygad om att jag kommer att få till hösten.

Beträffande resonemanget om den

dubbla kreditmarknaden och att det skulle vara bra med valfrihet, så kan jag förstå att en sådan kan vara bra. Jag skall akta mig för att nu ställa ytterligare frågor. Men jag kanske får uttrycka mig så, att risk väl kan föreligga för att detta kan höja ränteläget på den vanliga marknaden för att man skall få den spännvidd mellan låneformerna som kanske inte tillgodoses inom den vanliga ramen. Det skulle kunna bli en effekt av denna dubbla kreditmarknad.

En annan sak är risken för felinvesteringar därför att lånade pengar är billiga. Man kan frestas att göra investeringar i saker och ting som man annars kanske skulle underlåta menar hr Ohlin. Men har inte i detta legat ett risktagande som också varit stimulerande och positivt. Genom att billigt kapital stått till förfogande har man vågat sig på investeringar som inte varit garanterat riskfria. Just ett sådant risktagande kan vara en positiv faktor. Detta brukar inte minst framhållas när det gäller att ställa kapital till förfogande för projekt som kanske är osäkra, men som dock tillsammans tagna ger oss ökning av produktiviteten och förbättring av standarden i stort.

Jag är medveten om att detta är invecklade och besvärliga problem. Själva kärnfrågan som jag egentligen ville åt är: Har investerings- och framstegstakten gynnats av att vi haft en successiv inflation eller skulle det ha varit bättre om vi inte haft inflation alls? Givetvis hade detta hållit penningvärdet stabilt och hindrat förlust för sparat, men skulle det inte ha minskat produktionsutvecklingen och investeringstakten?

Det är kärnfrågan. Jag hoppas att vi till hösten kan fortsätta den debatten.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten A

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reser-

vationen I); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten A) i utskottets betänkande nr 55, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 177 ja och 37 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna B 1 och B 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten B 3

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II) av herrar Sundin och Nilsson i Tvärålund; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna B 4 och C

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9

Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 38, över väckt motion i anledning av Kungl. Maj:ts förslag rörande Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden.

I en inom andra kammaren väckt, till bankoutskottet hänvisad motion, nr 702 av herr *Gustafsson* i Skellefteå, hade hemställts att riksdagen vid fastställande av riksstat för budgetåret 1964/65 måtte under Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden upptaga en inkomst av 150 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att motionen II: 702 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Schmidt, Gustaf Henry Hansson, Åkerlund, Mattsson, Berglund, Nordgren, Börjesson* i Falköping och *Gustafson* i Göteborg, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionen II: 702, måtte vid fastställande av riksstat för budgetåret 1964/65 under Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden upptaga ett belopp av 150 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Det är en lång och trötande men nog så intressant ekonomisk debatt som ligger bakom oss. Kanske behandlingen av bankoutskottets utlåtande nr 38 skulle kunna bli en slutvinjett till dagens ekonomiska debatt. Till grund för bankoutskottets utlåtande ligger nämligen en motion väckt av herr *Gustafsson* i Skellefteå, vari begärs att riksdagen vid fastställande av riksstat för budgetåret 1964/65 måtte under Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden uppta en inkomst av 150 miljoner kronor.

Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden

Motiveringen för motionsyrkandet är att mot bakgrunden av de under de senaste åren redovisade inkomsterna och på längre sikt uppbyggd reservation detta bör vara möjligt. Av riksbankens förvaltningsberättelse framgår nämligen att för åren 1960, 1961 och 1962 riksbankens redovisade vinst efter nedskrivningar av statspapper och obligationer uppgått till respektive 195, 230 och 227 miljoner kronor. För år 1963 redovisas en vinst av 133 miljoner kronor under enahanda förhållanden. Vinst- och för-lusträkningen har dessutom belastats med transaktioner avseende AB Tumba bruk. Det gällde nämligen betalningen av den del av aktiekapitalet som riksbanken skulle utge med ett nettobelopp av 24 miljoner kronor.

Då nu riksbanken redovisar en för varje år ökad omsättning bör, om man även tar hänsyn till nedskrivningarna på längre sikt, en högre inbetalning av vinsten till statsverket kunna ske. Den har föreslagits till 150 miljoner kronor. Man bör väl vid beräkningen av statens inkomster också ta hänsyn till vinsterna från statens affärsdrivande verk, till vilka vi också räknar riksbanken.

Riksbanksfullmäktige har haft motionen på remiss men har inte kunnat biträda den. Fullmäktige har dock inte varit eniga i sitt beslut, utan en av ledamöterna har reserverat sig för bifall till motionen. Det vill jag ta till intäkt för att det finns vissa möjligheter för riksbanken att av sin vinst avsätta det åskade beloppet i den kommande budgeten.

Vid behandlingen av frågan i utskottet har alla tre oppositionspartierna förenat sig om en gemensam reservation till förmån för motionsyrkandet. Där- emot har inte utskottets majoritet kunnat biträda detta yrkande.

Jag skulle förmoda, herr talman, att jag inte behöver ytterligare motivera vår framställning, utan jag ber att få

yrka bifall till reservationen vid banko- utskottets utlåtande nr 38.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden och de många återstående ärendena på dagens före- dragningslista skall jag inskränka mig till att instämma i vad herr Berglund sagt och yrka bifall till reservationen.

Herr **HAGNELL** (s):

Herr talman! Det är inte lätt att instämma i reservationen. Den innebär ett misstroendevotum från de olika partiernas sida gentemot sina represen- tanter i bankofullmäktige. Reservanter- na vill tydligen att man skall följa en annan linje än de män gått in för som de själva valt att företräda dem. Det är emellertid en sak som de får klara upp sinsemellan.

Riksbankens verksamhet är inte jäm- förbar med vare sig statlig affärsverk- samhet eller annan affärsverksamhet. Riksbankens verksamhet och riksban- kens vinst bestäms av andra faktorer än marknaden. Riksbanken kan genom egna beslut bestämma sin egen verk- samhet och sin egen vinst — eller sin egen förlust, om den så önskar — med hänsyn till den marknadspolitik, kre- ditpolitik och räntepolitik som den önskar föra. Det är därför inte riktigt att betrakta riksbankens vinst såsom jämställd med övriga vinster som kan uppstå i den statliga affärsverksamhe- ten.

Reservanternas förslag att ytterligare 50 miljoner kronor skall levereras in till statskassan innebär icke att det finns 50 miljoner kronor mera i reella resurser skapade genom riksbankens verksamhet och som kan ställas till folk- hushållets förfogande. Det finns inte täckning för att föra över dessa pengar

Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden

till statsbudgeten och där jämställa dem med skattepengar och därför fordra en skattesänkning med motsvarande belopp. Det förslag som reservanterna lägger fram innebär med andra ord en ren påfyllnad av inflationen med 50 miljoner kronor.

Förvaltningskostnaderna för riksbankens verksamhet utgör 17—18 miljoner kronor. De kostnaderna kan jämföras med inkomster på ungefär 19 miljoner kronor, i huvudsak i form av räntor på hypotekslån och dylikt. Dessa inkomster täcker alltså ungefär kostnaderna. Därutöver har riksbanken två stora inkomster den ena på 100 miljoner kronor från utrikesrörelsen. Det beloppet kan jämföras med vad som räknats såsom inlevererbart till statsverket, 100 miljoner kronor.

Därutöver har riksbanken ränteinkomster på sådana statsobligationer som statsmakterna har släppt ut. Det innebär att statsmakterna lånar i riksbanken och skall betala ränta till riksbanken. Vad reservanterna nu föreslår är att den ränta, som statsmakterna sålunda betalar på sina lån i riksbanken, skall betalas tillbaka från riksbanken till statsmakterna. Detta är inte heller principiellt tillfredsställande.

Det är en riktig linje att man skall plöja ned så mycket som möjligt av de vinster som uppstår inom en centralbank. Med detta som principiell bakgrund har utskottet ansett att det inte finns någon anledning att ytterligare höja det redan relativt höga belopp på 100 miljoner kronor som nu levereras till statskassan. Det skulle vara ren påspädning på inflationen att följa reservanternas förslag.

Herr BERGLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Riksbankens redovisade vinst står ju i relation till de nedskrivningar eller avskrivningar på värdepapper som riksbanken gör. Man kan inom ett företag visa den vinst man

vill ha om man har avskrivningsmöjligheter.

I debatten har tidigare framhållits nödvändigheten av att se till inkomstsidan om de stegrade utgifter vi får framöver skall kunna täckas. Den framställning som här har gjorts skulle, om den bifölls, kunna hjälpa finansministern att öka inkomsterna med 50 miljoner kronor — låt vara att detta belopp kan synas vara en droppe i havet. Det har också tidigare i debatten framhållits att staten på olika sätt gör sig rikare. Detta kan också sägas i detta sammanhang. Genom de nedskrivningar eller avskrivningar på värdepapper som riksbanken gör konsoliderar den sig och skapar en dold reserv som kan tillgripas vid olika behov. Statsverkspropositionen upptar t. ex. en beräknad inkomst på 45 miljoner kronor från postverket. Det är en ungefärlig beräkning. På samma sätt kan man också här göra en ungefärlig beräkning av riksbankens inlevererande av vinst till staten.

Herr Hagnell sade att förslaget innebär ett misstroendevotum mot bankofullmäktiges ledamöter. Det är inte fallet. Jag framhöll i mitt anförande att bankofullmäktiges ledamöter ser litet olika på denna fråga, och jag poängterade att en av ledamöterna, herr Kollberg, reserverat sig för motionen. Jag har mycket stort förtroende för herr Kollbergs kunnande i detta avseende, och att han reserverat sig styrker mig ytterligare i min uppfattning att man kan gå fram på denna väg.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ett principiellt felaktigt betraktelsesätt att jämföra en centralbank med ett postverk i ett land. Det är också principiellt fel att, som herr Berglund gjorde, tala om att man kan jämföra detta med de nedskrivningar och konsolideringar som sker inom vilket annat företag som helst.

Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden

Det är vidare principiellt fel att säga att ett genomförande av förslaget skulle ge finansministern en hjälp att bekämpa inflationen. Att föra över dessa 50 miljoner kronor är ingen hjälp för honom i det avseendet. Oppositionens förslag skapar inga reella resurser i form av mera arbetskraft och mera material. Det innebär ren inflationspåfyllnad.

Herr BERGLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet att herr Hagnell och jag inte kan komma överens i dessa frågor. Men jag tror att mina propåer är minst lika riktiga som herr Hagnells, kanske ännu riktigare.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Det är väl ändå litet besvärande för reservanterna att de föreslår en vinstutdelning från riksbanken till staten som är 17 miljoner kronor högre än den senast redovisade vinsten. Reservanterna säger att med den ökade omslutningen följer en ökad vinst, och jag vill inte bestrida att det på lång sikt och i genomsnitt förhåller sig så att riksbankens vinst stiger med omslutningen.

Herr Hagnell har också rätt i att det på ett sätt är riksbanken själv som bestämmer, om det skall bli vinst eller förlust på verksamheten. Riksbankens penningpolitik måste ju anpassas efter konjunkturerna. Reservanterna kan väl aldrig mena att de vinsttoppar som omnämnes i reservationen, 195, 230 och 227 miljoner kronor, är resultatet av en ökad omslutning. Under det senaste verksamhetsåret har ju omslutningen varit ännu högre.

Nej, eftersom riksbanken måste föra en politik som motverkar konjunktursteppringarna och deras försämrande inverkan på penningvärdet, blir riksbankens vinster med naturnödvändighet höga, därest det finns inflationstendenser i landet, och låga vid nedåtgående konjukturer. Det är därför omöjligt att

säga att riksbankens vinster bokföringsmässigt kommer att stiga med ökad omslutning. De höga vinsttopparna i riksbankens rörelse är inte uttryck för något annat än en inflationistisk utveckling, som gjort det nödvändigt för riksbanken att driva en kreditpolitik som tillfört riksbanken stora vinster. Såsom herr Hagnell antydde utgör dessa vinsttoppar inflationspengar och ingenting annat. Och sådana pengar bör inte lämpligen användas för att betala statens löpande utgifter. Därigenom skulle man självklart spåda på en utveckling mot inflation.

Reservanternas förslag utgör sålunda bara en förtidsdiskontering av en blivande inflationskonjunktur, och man kan med skäl säga att den politik som reservanterna förordar inte är någon sund konjunkturpolitik.

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Herr Sköld framhåller att en nedåtgående konjunktur liksom även en uppåtgående konjunktur inverkar på riksbankens vinst. Av finansministern själv har vi i dag fått höra att vi för närvarande befinner oss i en uppåtgående konjunktur. Detta stärker mig ytterligare i antagandet att det finns möjlighet att på det sätt reservanterna föreslår avsätta 150 miljoner kronor i budgeten.

Vidare skulle jag vilja fråga herr Sköld: Varför har riksbanken för åren 1960 och 1961 redovisat så höga vinster och för år 1963 en så låg vinst? Jag kan inte se att det under mellantiden har förekommit någon lågkonjunktur som kunde motivera denna skillnad i vinstredovisning. Förklaringen är väl närmast den att man har gjort större avskrivningar på riksbankens innehav av obligationer och statspapper det senare året.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp något resonemang med herr Berglund

Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden

om konjunkturväxlingarna. Alla är väl på det klara med att när det finns tendenser till konjunkturstebring tvingas riksbanken att föra en så hårt åtstramande politik att riksbankens räntevinster stiger mycket snabbt liksom även vinsterna på de operationer i marknaden som riksbanken nödgas genomföra.

Det gör säkert ingen nytta, om herr Berglund och jag fortsätter diskutera denna fråga. Jag vill bara än en gång understryka att de höga riksbanksvinsterna är inflationspengar och att dessa pengar lämpligen bör användas för avskrivningar i syfte att bevara värdet av riksbankens tillgångar, precis som herr Berglund säkert gör i sitt eget företag.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Bara en kort replik.

Enligt herr Berglunds förslag skulle staten tillföras ytterligare 50 miljoner kronor från riksbanken. Riksbanken har erhållit dessa pengar såsom ränta på lån vilka staten har upptagit i riksbanken. Herr Berglunds förslag innebär således att staten skulle få låna räntefritt i riksbanken ett kapital som motsvarar ytterligare 50 miljoner kronors räntekostnader.

Detta kan inte stå i överensstämmelse med de principer som tillämpas inom andra företag, och den liknelse som herr Berglund gjort är felaktig.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag är så förvånad över vad herr Hagnell sagt att jag måste göra en kort kommentar.

Skall verkligen riksbanken undersöka vem den lånar pengar till för att sedan kunna säga: »De här pengarna har vi tjänat på staten och därför får vi inte lov att utdela vinsten på dessa lån till staten såsom andel av vår vinst?» Det som riksbanken tjänar på statliga lån skulle alltså av någon anledning behållas

hos banken. Skall dessa vinster samlas på hög i riksbanken? Hur länge skall de ligga kvar där? Eller när skall man eventuellt få överlämna dem till finansministern?

Herr Hagnell har verkligen kommit med en ny motivering för den politik som riksbanken sedan länge fört på grund av en, jag vill säga utomordentlig försiktighet. Man har ju under en lång period till statskassan utdelat mycket mindre belopp än de verkliga vinsterna. Först när riksbankens kassakistor bildligt talat blev så fulla av pengar att de hotade att sprängas, slussade man utanför budgeten över en del pengar till statskassan, jag vill minnas 500 miljoner kronor. Vidare gjorde riksbanken en donation för forskningsändamål, i och för sig mycket välkommen. Men det kan ju tänkas även andra former för sådana donationer från statens sida än att riksbanken skall innehålla vinster som sedan användes för detta ändamål.

Vore det inte riktigare om man toge ett steg i den riktning som föreslagits från vårt håll och sökte närma det belopp som statskassan räknar med i riksbanksvinst till vad som kan väntas vara en genomsnittlig vinst under en längre tidsperiod? Att det förslag som föreligger härvidlag är mycket blygsamt och ingalunda innebär en överskattning av vad som kan antas vara en genomsnittlig vinst framöver är väl ganska klart.

Herr Sköld tycks nu ha en teori om att man på något sätt skall variera dessa belopp i efterhand. Jag hoppas att herr Sköld inte lämnar riksbanksfullmäktige innan han hinner lägga fram ett förslag, enligt vilket riksbanken till statskassan överlämnar i efterhand justerade belopp som någorlunda motsvarar vinsterna. Det skall jag med intresse avvakta. Hittills har vi inte sett något sådant förslag, men om det genomföres kommer statskassan att få mycket mer pengar än till och med enligt det förslag som framlagts från vårt håll.

Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Av herr Ohlins yttrande framgick att det inte finns någon anledning att försöka diskutera med national-ekonomen Ohlin; det är partiledaren som här har talat. Herr Ohlin bör vara fullständigt på det klara med att riksbankens konjunkturvinster är inflationspengar och att dessa pengar, om de används till att öka statens utgifter, blir inflationsdrivande.

Herr Ohlin säger nu att riksbanken har samlat upp sina vinstmedel till mycket stora belopp under den gångna tiden och lämnat över dem på ett bräde dels med 500 miljoner kronor genom överlämnande till riksgäldskontoret av statsobligationer, dels med 250 miljoner kronor till en fond.

Ja, ärade kammarledamöter, genom att de uppsamlade medlen disponeras på detta sätt binds de och kan icke användas till löpande utgifter. Det är alltså avkastningen av medlen som kommer att kunnat nyttjas därtill. Detta är alltså ett sätt att binda dessa medel så att de icke skapar inflation.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Detta blir verkligen trevligare och trevligare! Herr Sköld påstår att riksbanksvinsterna är inflationsvinster. Det är nu en sanning med mycket stor modifikation. Jag tror att vem som helst av oss i denna kammare som finge lov att trycka sedlar för 8 000 miljoner kronor och låna ut dessa pengar skulle kunna räkna med en del vinster — till och med stora vinster — även om det inte vore inflation.

Om det råder en inflationsperiod kan det hända att vinsterna stiger. Det beror förstås bl. a. på om räntestegringen föranleder riksbanken att skriva ned sitt innehav av obligationer. Därför beror det också på hur stort riksbankens obligationsinnehav är, på hur mycket långa obligationer den har och på hur mycket obligationerna skrivs ned. Jag

skall emellertid inte ingå på sådana saker.

Det väsentliga i detta sammanhang är att riksbanken har en vinst. Frågan är om riksbanken skall gömma undan den eller i huvudsak redovisa den till statskassan. Herr Sköld undrar då: »Men vad sker om staten använder pengarna?» — Vem har talat om det? Det är fråga om att ha en någorlunda riktig bokföring av statens inkomster. Att staten nödvändigtvis skulle öka sina utgifter därför att riksbanken överlämnar ett belopp som står i närmare överensstämmelse med dess vinster är alls inte klart. Har vi inte en finansminister? Finns det något innehåll i herr Skölds tankegång, skulle det vara att regeringen med finansministern i spetsen och riksdagen med f. d. finansministrar i spetsen har så svag karaktär att de, om de får ett belopp från riksbanken, bums kommer att ge ut dessa pengar.

Herr Sköld går så långt i sitt försvar av fördelen med en vilseledande bokföring att han tycker att det är bra att dessa 500 miljoner kronor inte överfördes från riksbanken till statskassan utan på omväg bokföringsmässigt överfördes till budgetutjämningsfonden. »Man överförde beloppet på ett sådant sätt att pengarna bands», säger herr Sköld. Det är precis samma tankegång! Man måste ha fina bokföringsknep när det gäller riksbanksvinsterna för att inte regeringen och riksdagen skall frestas att använda pengarna. Men, herr Sköld, vi har haft stora överskott på driftbudgeten utan att använda pengarna. Om vi får en riktigare redovisning av statens affärer, behöver vi inte för den sakens skull öka utgifterna. Därmed faller såvitt jag kan förstå herr Skölds resonemang.

Herr talman! Jag har märkt att det förekommer vissa situationer när talarerna övergår från att argumentera till att tala om motståndarens person. Själv erbjuder jag tydligen ett gott tillfälle i detta avseende. Närhelst mina motstån-

Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden

dare inte är riktigt säkra på hur de skall argumentera säger de: »Nu är det inte nationalekonomen utan partiledaren som talar.» Jag vet inte vem det var som talade när Per Edvin Sköld hade ordet. Det kan vara många olika, men jag skall inte ingå på det. Jag brukar inte använda den tekniken. Men jag hävdar att det resonemang jag här fört överensstämmer både med ekonomisk teori och med den praktiska budgetpolitik som svenska staten har fört såväl när herr Sköld var finansminister som senare.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Herr Ohlin var förvånad och säger att vi skall undersöka varifrån pengarna kommer och sedan diskutera hur de skall betalas tillbaka. Men det är inte sådana detaljer det här gäller. Riksbankens löpande utgifter skall täckas av löpande inkomster på i huvudsak hypoteks- och avbetalningslån. De posterna ligger båda strax under 20 miljoner kronor. Därutöver har riksbanken inkomster, som kan resultera i nettovinster, om man vill bokföra dem så. Den ena stora posten där är inkomster på utrikesrörelsen, ungefär 100 miljoner kronor. De pengarna motsvarar vad som levereras in till statskassan enligt bankoutskottets förslag. Vidare har riksbanken ränteinkomster på statsobligationer, d. v. s. på pengar som staten har lånat upp i riksbanken. De inkomsterna uppgår till cirka 200 miljoner kronor, och pengarna kan lämnas över till statskassan och bokföras som ytterligare inkomster utöver de 100 miljonerna.

Det är inte fråga om dålig moral eller försämrad motståndskraft. Men när det under 1950- och 1960-talen har funnits överskott i statsbudgeten har krav oftast rests att de skulle användas till skattesänkningar. Så kan vara riktigt att resonera när det gäller inkomster från ett vanligt affärsdrivande verk, men en centralbank är inte jämförbar med

ett sådant verk. I banken skapas inte några sådana reala resurser när riksbanken får räntan från statsverkets upplåning i riksbanken.

De 200 miljoner kronorna — eller 50 miljoner kronor ytterligare, vilket belopp som nu är aktuellt — bör därför inte ingå i statsbudgeten.

Herr Ohlin har tydligen anslutit sig till tanken att regeringen skall kunna låna i riksbanken som hittills — och dessutom räntefritt — genom att man skall få tillbaka av de räntor på cirka 200 miljoner kronor som går till riksbanken. Här är nu föreslaget 50 miljoner kronor, och med det principiella resonemang som reservanterna för och som herr Ohlin instämmer i kan man föra över hela beloppet till statskassan. Men därmed har man icke skapat reella resurser i samhället för 200 miljoner kronor. Och då kommer man över till den enda fråga som återstår huruvida pengarna skall steriliseras i riksbanken eller i finansdepartementet.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Det är riktigt att jag i min replik till herr Ohlin fann mig nödsakad påminna om att han har ett nationalekonomiskt förflutet, och det hade ju också sin verkan. Det medförde att herr Ohlin i sitt senaste anförande sade att mitt påstående att vinsterna blir inflationsvinster bara gäller med en viss modifikation. Tack så mycket för det erkännandet, herr Ohlin! Det finns alltså inflationspengar i riksbankens vinster.

Varje företag har en bokföringsmässig nettovinst, och av riksbankens nettovinst på 133 miljoner vid senaste bokslutet har fullmäktige betraktat 100 miljoner kronor som verklig vinst, återstoden, 33 miljoner kronor, har använts till nedskrivning. Vem är det alltså som vill använda inflationspengar? Fullmäktiges majoritet vill det inte, och regeringen och utskottsmajoriteten har accepterat de hundra miljonerna som

Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden

verklig vinst. Vem är det då som har svag karaktär, herr Ohlin?

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Kammaren ursäktar nog att jag inte ger mig in på någon närmare kommentar till herr Skölds senaste anförande. Hans sätt att liksom göra en distinktion mellan inflationspengar och andra pengar är mycket märkligt. Får jag bara göra ett enda påpekande.

Den svenska staten erhåller under inflationstider liksom många företag och liksom förmodligen riksbanken något ökade inkomster. Detta motiverar att staten då för en i vissa avseenden försiktig utgiftspolitik och har ett större budgetöverskott. Inte någon i den svenska riksdagen och inte heller regeringen behöver — jag smickrar den med det — något pekfinger från riksbanken om att den får lov att hålla in en del pengar, ty annars ger regering och riksdag ut alla pengar trots högkonjunktur och prisstegring. Vi har ju i alla fall i stor utsträckning problemet att vi inte bör ge ut alla pengar utan ha budgetöverskott under sådana tider.

Om bokföringen för staten blir någorlunda rättvisande — i stället för vilseledande på det sätt som herr Sköld i sin pedagogiska iver önskar — kommer detta att underlätta en klok finanspolitik. Det enda som i längden kan vara riktigt är att man redovisar situationen som den är och sedan begär av myndigheterna att de skall ta hänsyn till konjunkturen, precis som herr Sträng i dag under allmänt instämmande principiellt påstått att vi måste göra. Vi behöver inte något pekfinger genom att vissa pengar plockas undan av herr Sköld.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Menar då herr Ohlin, att riksbanksfullmäktige skulle överlåta på riksdagen att föreslå avskrivningar av vinsten?

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Vi har en riksbank med en betydande självständighet, och från vår sida har man alltid slagit vakt om denna självständighet. Det är riksbanken som skall bestämma hur den ser problemet. Men när vi här diskuterar riktlinjerna för en riktig politik, gör vi det bl. a. därför att riksbanken är ett riksdagens verk. — Vad herr Sköld här försvarar är en politik som jag för min del anser vara oriktig, eftersom den bygger på en icke rättvisande bokföring, motiverad av misstro mot regering och riksdag, av farhågor att alla pengar annars skulle användas. Det är väl alldeles uppenbart att vi i riksdagen har full rätt att här diskutera vad som är en riktig politik i detta avseende.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Berglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutsiktets hemställan i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Schmidt m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Berglund begärde emellertid rösträkning, varför votering

medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 103 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Statsbidrag till de fria konstskolorna

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till de fria konstskolorna.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru **NETTELBRANDT** (fp):

Herr talman! Det skulle kunna ordas mycket om de många skäl som talar för ett bidrag till de fria konstskolorna, men jag skall av flera orsaker avstå från detta. Jag har tagit fasta på den positiva

skrivningen i utskottets utlåtande, och jag vill endast här säga att jag tolkar utskottets skrivning på det sättet, att ett uttalande från riksdagen i enlighet med denna skrivning är förpliktande i den handläggning av statsbidragsärenden som är apostroferad i utlåtandet.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.58.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 27 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Anslag till vidareutbildning av präster m. fl.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 129, i anledning av väckta motioner om anslag till vidareutbildning av präster m. fl.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr **HEDIN** (h):

Herr talman! I den fyrpartimotion som ligger till grund för statsutskottets

utlåtande nr 129 yrkar motionärerna på ett statsanslag om 20 000 kronor, som skulle användas för en av diakonistyrelsen planerad kurs för vidareutbildning av präster och andra själavårdare som är verksamma inom den andliga vården vid sjukhusen.

Jag skall inte närmare gå in på de starka skäl, som talar för att det är angeläget att denna kurs kommer till stånd. Den skulle i så fall bli den andra i ordningen. Det är numera allmänt erkänt, att en effektivt organiserad andlig vård vid sjukhusen är av utomordentligt stor betydelse. Dels ger den sjukes allmänna situation ofta upphov till önskemål om kontakt med någon själavårdare, dels kan själavården i många fall och i hög grad positivt in-

Statsbidrag till fritidsverksamhet för pensionärer

verka på en läkningsprocess hos en patient genom att påverka patientens sinness tillstånd.

Utskottet har liksom förra året, då samma fråga var uppe till behandling, avvisat motionsyrkandet och hänvisat till att det i första hand bör få ankomma på Kungl. Maj:t att pröva, om bidrag av statsmedel skall utgå. Då denna fråga förra året behandlades förelåg en stark reservation till utskottets utlåtande. I år finns enbart en blank reservation av herr Staxäng. Jag har under hand fått reda på att det torde finnas möjligheter — och större nu än tidigare — att få erforderliga medel efter framställning direkt hos Kungl. Maj:t. Detta torde vara bakgrunden till att man i utskottet inte i år har följt upp motionens yrkande.

I utskottsutlåtandet framhålles att någon framställning om bidrag inte har gjorts sedan 1961. Då fick diakonistyrelsen 10 000 kronor i anslag för detta ändamål. Detta är riktigt och det beror på att man inom diakonistyrelsen haft den föreställningen, att 1961 års anslag var av engångsnatur och att det inte skulle löna sig att komma tillbaka med förnyad ansökan.

Då det har visat sig att denna uppfattning i varje fall rent formellt varit felaktig, torde diakonistyrelsen nu komma att begära detta anslag direkt hos Kungl. Maj:t och jag hoppas att den då får de erforderliga 20 000 kronorna. Självfallet är det inte avgörande på vilket sätt man får pengar utan det väsentliga är att man får de medel som behövs.

I förhoppning om att Kungl. Maj:t kommer att bevilja diakonistyrelsens kommande framställning skall jag, herr talman, avstå från att yrka bifall till motionen.

I detta anförande instämde herrar *Staxäng* (h), *Mattsson* (cp), *Börjesson* i Falköping (cp) och *Magnusson* i Borås (h).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till Målsmännens riksförbund.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3

Statsbidrag till fritidsverksamhet för pensionärer

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 131, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till fritidsverksamhet för pensionärer.

Utskottet hade till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 476) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 583), i vilka hemställts att riksdagen måtte 1. besluta att fritidsverksamhet försöksvis finge bedrivas bland pensionärer och äldre i enlighet med i motionerna angivna grunder och riktlinjer, 2. till Bidrag till försöksvis bedriven fritidsverksamhet bland pensionärer och äldre för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kr., samt 3. beakta vad i motionerna i övrigt anförts;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Axel Svensson m. fl.* (I: 500) och den andra inom andra kammaren av herr *Adamsson m. fl.* (II: 564), i vilka hemställts 1. att riksdagen måtte besluta anvisa medel till pensionärernas fritidsverksamhet i form av bidrag till fritidsgrupperna med 6 kr. per timme, beräknat med 4: 50 kr. per medlem för handledning och materiel och 2 kr. per medlem för lokalkostnad och därmed jämförbar utgift, vilket bidrag

Statsbidrag till fritidsverksamhet för pensionärer

borde utgå till alla, som inträtt i pension av något slag, 2. att anslag till riksorganisationers centrala ledning måtte beviljas efter en beräkning med 10 000 kr. för varje 10 000-tal medlemmar inom riksorganisation, som uppnått minst 50 000 medlemmar, vilka uppbure pension, samt 3. att anslag måtte ställas till sådana riksorganisationers förfogande för deras lokalföringars verksamhet.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 476 och II: 583 samt I: 500 och II: 564 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Johansson, Bengtson, Harry Carlsson, Ståhl* och *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén* samt herr *Eliasson* i Sundborn, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas i anledning av motionerna I: 476 och II: 583 samt I: 500 och II: 564 anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! I föreliggande utlåtande från statsutskottet behandlas motioner rörande stöd till fritidsverksamhet bland pensionärer. Motionärerna har framhållit att behov härav föreligger och har anvisat vissa riktlinjer i huvudsaklig överensstämmelse med fritidsgruppsverksamheten bland ungdom.

Det kan knappast råda något tvivel om att inträdet i pensionsåldern i åtskilliga fall medför problem. Man har inte längre det dagliga arbetet att ägna sig åt och kontakten med arbetsplats och arbetskamrater bryts. Man försätts i en ny situation som det inte alltid är så lätt att anpassa sig till. Dessa omställningsproblem har uppmärksamats inom åldersforskningen, och man tycks på sakkunnigt håll vara ense om att de kan medföra menliga verkningar ur både fysisk och psykisk synpunkt.

Jag noterar att även utskottsmajoriteten delar motionärernas uppfattning om angelägenheten av att pensionärerna beredes tillfälle till sysselsättning och kontakter. Men det är också allt. Föresättningsvis framhåller utskottet, att det inte är övertygat om att en verksamhet med sådant syfte medför några kostnader. Jag delar inte denna uppfattning. Skall verksamheten bli meningsfull och kunna fylla sin uppgift, måste den kunna tillgodose vissa kvalitativa krav och även kunna anpassas till intresseinriktningarna hos deltagarna o. s. v. Under sådana förhållanden blir kostnader oundvikliga.

Från vårt håll har vi tidigare motionsledes tagit upp dessa spørsmål men inte lyckats vinna stöd. Måhända har det berott på att yrkandet inte varit tillräckligt konkret till sitt innehåll. Denna gång föreligger emellertid ett konkret yrkande om försöksverksamhet. Att vi reservanter inte hemställt om bifall till detta yrkande beror på att det visat sig finnas förutsättningar för viss anslutning till ett yrkande med begäran om närmare prövning i skrivelse till Kungl. Maj:t. Även om detta yrkande inte samlat utskottets majoritet har jag ansett det vara en framkomlig väg, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den enligt min mening synnerligen moderata reservationen.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Utskottsmajoriteten har, som reservanternas talesman nyss sade, uttalat sin förståelse för värdet av att pensionärerna bereds tillfälle till sysselsättning och kontakter. Initiativ till en sådan verksamhet — vi kan kanske kalla den fritidsverksamhet — har också i stor utsträckning tagits av framför allt de ideella organisationerna. Utskottsmajoriteten har också visat hän på att pensionärerna i viss utsträckning har möjlighet att delta i de olika studieförbundens verksamhet och på så

Statsbidrag till fritidsverksamhet för pensionärer

sätt komma i åtnjutande av det stöd som ges åt denna verksamhet.

Jag delar inte herr Svenssons i Stenkyrka uppfattning — jag är inte övertygad om att ett statsbidrag i någon form är absolut rätta sättet att stimulera pensionärerna till en fritidsverksamhet. Jag tror att pensionärerna erfar betydligt större tillfredsställelse, om de har känslan att det är de själva som åstadkommer något för att fylla ut sin fritid.

Herr talman! De skäl jag nu anfört liksom förvisningen att även andra vägar ger pensionärerna möjligheter till stimulerande fritidsverksamhet och stöd i olika former har gjort att statsutskottets majoritet inte ansett sig kunna biträda reservanternas yrkande. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården talade om andra vägar på detta område men angav inte vilka. Flera motioner föreligger dock — bl. a. en av herr Adamsson m. fl., i vilken en viss utväg angivits.

Men vad reservanterna syftar till är en närmare utredning. Genom en sådan utredning skulle kanske även herr Nilsson i Göingegården kunna komma till klarhet om vilka möjligheter som kan skapas.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Ett statsbidrag är alltid förknippat med vissa villkor för användningen, och en viss redovisning krävs. Jag tror att det lyckligaste är om pensionärerna själva, med hjälp av de ideella organisationer som redan tidigare visat sitt stora intresse för dem, får söka sig fram till vägar som leder till en sådan utveckling av fritidsverksamheten som motionärerna torde avse.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag vill i likhet med

herr Svensson i Stenkyrka framhålla att detta är en utomordentligt viktig fråga.

Exempelvis har de olika fritidscentra för pensionärer som växer fram många gånger inte satts i gång av pensionärerna själva. Pensionärerna sitter ofta isolerade, och det gäller att locka dem ut från deras isolering till aktivitet. Det är olika organisationer och ideella föreningar som sätter i gång verksamheten, och jag tror att det för dem är utomordentligt värdefullt att kunna få statsbidrag härför. Genom att ge sådant statsbidrag stimulerar man också organisationerna och föreningarna och riktar in dem på detta viktiga område.

Jag har själv sett vad verksamheten betyder. Jag upprepar, att vad man måste göra är att få ut pensionärerna i aktiv verksamhet, i stimulerande arbete, i hobbyverksamhet, i gemenskap — eljest blir de så lätt isolerade.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Nelander* (fp).

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Stenkyrka begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Ivar Johansson m. fl.

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Stenkyrka begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 65 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under fjärde huvudtiteln (punkt 94) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1964/65 beräkna ett reservationsanslag av 945 000 000 kr., hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 136, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 20 mars 1964, föreslagit riksdagen att dels godkänna vad i förenämnda statsrådsprotokoll föreslagits beträffande kostnadsram för anskaffning av flygmateriel m. m. under budgetåren 1964/71, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å flygmateriel m. m. inom en kostnadsram av 1 140 000 000 kr., dels ock till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 945 500 000 kr.

Vidare hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* (I: 393) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (II: 473), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att förevarande anslag måtte minskas till 700 milj. kr.,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Spångberg* väckt motion (II: 978), vari hemställts att riksdagen måtte avslå av Kungl. Maj:t begärt bemyndigande om fortsatt utvecklingsarbete på flygplan 37.

Under försvarsdepartementet, § 5, hade riksdagens revisorer i sin år 1963 avgivna berättelse angående verkställd granskning av statsverket lämnat en redogörelse för vissa byggnadsföretag i Vidsele (del I, s. 40—45).

Utskottet

I. hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 393 och II: 473, såvitt nu var i fråga, samt II: 978,

a) godkänna vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 20 mars 1964 föreslagits beträffande kostnadsram för anskaffning av flygmateriel m. m. under budgetåren 1964/71;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å flygmateriel m. m. inom en kostnadsram av 1 140 000 000 kr.;

c) till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 945 500 000 kr.;

II. anmälde för riksdagen vad utskottet anfört i anledning av den i § 5 i riksdagens år 1963 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket lämnade redogörelsen.

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.

Utskottets hemställan och anmälan föredrogs; och anförde därvid:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Detta förslag från ett enhälligt statsutskott och den regeringsproposition, som ligger till grund för utlåtan det innebär en anskaffning för vårt försvar och speciellt för flygvapnet av på lång sikt och för våra förhållanden enorm och hittills enastående omfattning. Under perioden beräknas det nya flygplanssystemet 37, populärt även kallat Viggen, ta i anspråk inte mindre än 7,2 miljarder av 1964—1971 års kostnadsram, ett beställningsbemyndigande nu på över 1 140 miljoner och ett betalningsanslag för 1964/65 på inemot miljarden eller 945 miljoner kronor. Beställningen riktar sig i allt väsentligt till svenska industriföretag med allt vad detta betyder för vårt näringsliv och dess anställda. Nykonstruktionerna är också till väsentliga delar utförda av svenska experter. Det har på industriellt håll uttalats, att system 37 utgör det sannolikt största och tekniskt mest exklusiva projekt som i ett sammanhang någonsin utlagts inom svensk industri.

Både inom statsutskottets första avdelning och 1962 års försvarskommitté, där detta projekt gjordes till föremål för ingående överväganden, har givetvis ansvaret känts allvarligt inför en anskaffning av denna räckvidd. Gjorda jämförelser med vad vi tidigare i denna väg har anskaffat liksom med vad det direkt och indirekt skulle kosta att utlägga motsvarande order till utländsk industri har emellertid talat ett otvetydigt språk till förmån för det förslag som nu föreligger. Det har likaledes stått klart, att robotvapnet ännu inte hunnit till ett sådant utvecklingsstadium, att det för vår del vare sig tekniskt eller ekonomiskt kan ersätta det bemannade flygplanet, i varje fall sedan detta utformats enligt de idéer om en enhetsplattform för olika strids-

uppgifter som ligger till grund för system 37.

Vidare vill jag påpeka att medan flygplanssystem 35 — föregångaren till system 37 — tog i anspråk 35 procent av då tillgängliga medel inom kostnadsramen, kräver system 37 30 procent, vilket dock i och för sig ju är ytterst betydande.

I få ord har jag här antytt varför utskottet varit enhälligt i sitt tillstyrkande av regeringsförslaget.

Som framgått av de öppna redogörelserna för det Wennerströmska storspionaget har detta självfallet varit inställt även på det nya system 37. För att få en bild av riskerna och eventuella skador har utskottet hört militär expertis som avdelats för att klarlägga just spionskadorna. Experterna har förklarat, och jag är angelägen understryka det, att risker i denna del icke föreligger beträffande system 37. Det finns naturligtvis inte anledning att ifrågasätta den lämnade uppgiften från militärt experthåll. Icke dess mindre synes det mig framstå som för många i denna kammar och för många flera utanför kammaren nödvändigt att det inför ett beslut av sådan räckvidd och i en fråga som är så vital för svensk frihet och säkerhet som denna ges besked inför både riksdagen och allmänheten direkt av regeringen, lämpligen statsministern, om att några som helst risker för spionverknings genom Wennerströmaffären på flygsystem 37 icke föreligger. Ett sådant uttalande skulle innebära en garanti för att systemet, då det skall övergå från projekt- till tillverkningsstadiet, inte från början eller i fortsättningen är behäftat med skador som kan ha våldats genom det wennerströmska spionaget. Det synes mig böra vara angeläget även för regeringen att en sådan förklaring avges, så att vi i alla delar kan känna trygghet då vi fattar detta betydelsefulla beslut.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Det är naturligtvis all-

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.

deles riktigt som herr Ståhl säger, att det är ett enormt förslag som här föreligger. Det gäller beställningar till så stora belopp, att vi inom svenskt näringsliv knappast haft maken. Men det är just detta som är betänkligt, herr Ståhl, att man lägger ned så ofantliga summor på experiment som inte är klara förrän om flera år och inom ett vapenslag som egentligen är på avskrivning hos stormakterna. Det är väl inte obekant för någon av kammarens ledamöter, att de nyaste vapenbärarna som används i utlandet har en hastighet av 50 mil i minuten. Det är aldeles klart att de motvapen vi kan sätta in, om ett krig skulle bryta ut, inte kan skydda oss mot sådana stridsmedel.

Detta förslag har mötts av en mycket stark kritik i pressen. Bland annat har Stockholms-Tidningen starkt kritiserat det i stort uppslagna artiklar. Även i tidskriften Tiden har projektet kraftigt kritiserats, just därför att man satsar så enorma belopp på ett enda vapenslag, om vars värde det för övrigt råder mycket starkt tvivel.

Jag har i motion II: 978 yrkat avslag på framställningen.

Vad beträffar flygplanen är flygförvaltningens egenrådighet inte ny. Det har pågått ett ständigt experimenterande på detta område utan att riksdagen haft någon kännedom om vad som verkligen har försiggått. Tidigare har vi haft representanter i utskottet som sagt ifrån på detta område och som påtalat hur litet man i statsutskottet och i riksdagen i övrigt känner till om sådana här projekt som man satsar så enormt stora belopp på. Det sker här ett slöseri som tidigare påtalats många gånger i riksdagen.

Rent politiskt är detta ett led i den kapprustning som pågår, där man ideligen framställer nya vapen. Vi vet att vi även här i landet håller på med experiment som tar ungefär hälften av det anslag som beviljas för försvarsändamål. Kunde staterna komma överens

om att man skulle nöja sig med de vapen man har och inte längre hålla på med kapprustningar, så skulle man i samtliga länder kunna använda mycket stora summor av det som nu slösas på försvarsanslagen till förnuftigare ändamål. Förnuftiga ändamål när det gäller relationerna mellan de olika staterna skulle vara att begagna dessa summor för uppbyggnaden av utvecklingsländerna. På så sätt skulle man kanske så småningom kunna komma åt orsakerna till de motsättningar som kan utlösa krig.

Det är betecknande att Viggenplanet ingalunda är färdigt och inte beräknas vara fullt utexperimenterat förrän om cirka fem år. Det är därför klart som herr Ståhl också framhöll att överste Wennerström i detta fall inte har kunnat lämna några uppgifter som har kunnat skada vårt försvar. Men planet befinner sig fortfarande på experimentstadiet, och när fem år har gått har åtskilligt hunnit hända i tekniskt avseende. Eftersom man även ute i världen fortsätter med flygplansexperiment, kan man anta, att detta plan då det lämnar fabriken är ännu mer föråldrat än dess föregångare varit vid sin tillblivelse.

Nu kan man säga att det egentligen inte spelar så stor roll hur vi rustar, experimenterar och gör av med pengar i detta land. Ute i världen litar man säkerligen på vår neutralitet, som skall skapa en garanti för vår fred. Huvudsaken är att varje främmande makt tror att våra vapen inte är riktade just emot den utan att de ingår som en del i vårt neutralitetsförsvar.

Men för oss spelar det stor roll. Det är vi som får betala fiolerna. Vi måste betala hälften av vår inkomstskatt till militärväsendet. Detta omtalas nästan aldrig när vi diskuterar skattefrågorna. Det berördes inte heller då vi tidigare talade om att det fattades omkring 800 miljoner kronor, vilka skulle lånas upp. En del talare ansåg att vi inte skulle göra det, andra att vi skulle låna upp

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.

dessa pengar för att kunna behålla den standard vi har. Men här kastar vi bort halva inkomstskatten för ändamål som inte ger något av värde.

Herr Ståhl säger, att svenskt näringsliv kommer att få många arbetstillfällen och att stora löner kommer att utgå. Javisst, men det är fråga om kostnader för improduktiva ting, eftersom vi inte får ut något av detta. De ger inte mat och kläder till folk utan tar bara bort arbetskraften från det näringsliv som skulle kunna framställa nyttiga ting.

Det skulle vara intressant att veta vad allt detta experimenterande med flygplanstyper kostat vårt land. Det skulle nog bli fråga om åtskilliga miljarder. I fråga om människomaterialet känner vi till vad flyget har kostat. Ungefär 200 flygare har dödats vid flygövningar med nya plantyper som blivit föråldrade och ersatts med nya plan som tagit nya liv och blivit föråldrade o. s. v. När man om fem år får Viggen-planet är det naturligtvis ännu flera flygare som kommer att omkomma vid de haverier, som också propositionen räknar med kommer att inträffa.

Härtill kommer ytterligare en sak, som jag nog tycker att riksdagen borde reagera en aning emot. Försvarsministern uppger i propositionen att flygledningen har gjort beställningar som den inte har haft bemyndigande till utan att anmäla detta ens till Kungl. Maj:t. Man har skrivit kontrakt som givit stora inkomster åt leverantörerna av de motorer, för vilka de haft licens, för den händelse att vi inte kommer att fullfölja projektet. Använder vi inte denna licens måste vi ändå betala många miljoner. Detta har skett utan att vare sig riksdag eller regering har underrättats.

Är det verkligen möjligt att riksdagen kan godkänna ett sådant tillvägagångssätt? Det är inte första gången en sådan sak händer. Det har nu gått några år sedan flygförvaltningen senast satt i skottgluggen, men den klarade sig på det sätt som militärer i regel gör. Men

nog finns det anledning att nu protestera emot detta.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min motion II: 978.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! I de av oss föreslagna nedprutningarna av vissa anslag för det nya budgetåret under fjärde huvudtiteln ingår förslaget i vår motion II: 473 om att minska anslaget för anskaffning av flygmateriel m. m. till 700 miljoner kronor. Då principerna redan tidigare behandlats och avgjorts av riksdagen, varvid vi utvecklat våra åsikter i sammanhanget, nöjer jag mig med att yrka bifall till motion nr 473 i denna kammare.

Den besparing av kostnaderna på denna punkt med 245 miljoner kronor som vi förordat uttrycker samtidigt vår skepsis mot den dominerande roll flyget tilldelats bland vapenslagen och våra tvivel på att denna linje kan och kommer att fullföljas. Det innebär att vi bland annat inte övertygats om att planerna för det nya flygplanet Viggen är vettiga ens från den utgångspunkt regeringen haft. Då denna fråga sammanförts med den som beröres i vår motion, vill jag ägna den några kommentarer.

Projektet Viggen har uppmärksamats på olika sätt. Tidskriften Tiden har jämfört detta projekt med andra internationellt uppmärksammade sådana, som av olika skäl måst avskrivas efter dyrbara experiment och felsegna förhoppningar. Enligt framställningen i den nämnda tidskriften kommer maskinen att belasta militärbudgeten med i runt tal 15 miljarder kronor. Framställningskostnaderna fram till 1971 uppgår enligt proposition nr 136 till 8,2 miljarder kronor. Lägges därtill kostnaderna för 800 flygplan à 8 miljoner kronor per styck får man räkna med ytterligare kostnader på 6,4 miljarder kronor. Men detta avser 1963 års prisläge. Räknar man blygsamt med en prisökning om 2 procent per år, uppkommer fram till 1990 en genomsnittlig prisstegring på

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.

40 procent. Under dessa förhållanden drivs flygets andel av militärutgifterna upp från 1,4 miljard kronor till minst 3,4 miljarder kronor i början av 1990-talet. Det reser fantastiska perspektiv.

Det nya flygplanet skall vid en fast prisnivå bli dyrare än Lansen och Draken sammantagna. Det har redan uppstått en fördyring med 10 plus 4 procent jämfört med de kostnader som angavs vid föredragningen inför försvarskommittén 1962.

Till detta säger nu försvarsministern att om kostnaderna blir höga, får man reducera antalet flygplan respektive flygorganisationen. I stället för 800 flygplan blir det kanske fråga om halva detta antal. Det skulle innebära en helt annan militär organisation och kanske även helt andra militära målsättningar.

Viggen skall framställas som en enhetsplattform, d. v. s. brukas både som attack-, jakt- och spaningsplan. Vi skall alltså inte ha snabbare jaktmaskiner än bombmaskiner. Nackdelarna härav, säger man, skall motverkas av vissa teoretiska fördelar: lägre typ- och underhållskostnader, billigare utbildning av markpersonal, mindre markutrustning och billigare basorganisation. Till detta vill jag bara säga att den som lever får se.

Flygplanet Viggen inordnas i en militär målsättning där invasionsförsvaret skall vara krigsmaktens viktigaste uppgift. Denna uppgift har inte någon stormakt kunnat lösa. Ingenting talar för att svensk krigsmakt skulle kunna klara vad alla stormakter misslyckats med under andra världskriget. Denna uppgift är verklighetsfrämmande, hur många »viggar» man än lyckas slå hos det svenska folket. Om förslaget rörande Viggen skall bedömas, såsom utskottet säger, från den militära målsättningen, är det bortkastade pengar och bortkastad energi att söka förverkliga detsamma.

Bland nackdelarna med förslaget noterar jag bland annat, att man måste

pruta ned prestandakraven. Ja, i verkligheten var man väl redan då konstruktionsarbetet påbörjades för sex år sedan klar över att det handlade om en maskin som redan då var underlägsen jämförliga stormaktsmodeller.

Nu meddelas att de båda flygplanen Lansen och Draken måste hållas i tjänst i femton år och att Viggens livslängd bör uppskattas till minst tolv år. Den tidigare målsättningen inom flygvapnet var en ny modell efter det att en tidigare modell varit i tjänst sju år. Flygvapnet ansåg redan då att sju år var i högsta laget; stormakterna räknade vid samma tidpunkt med bara sex år för varje modell.

När Viggen kan börja levereras 1969 eller 1970 har den alltså legat på ritbord och utexperimenterats under ett dussin år. Man kan härav dra den slutsatsen, att när Viggen är färdig för krigstjänst har stormakterna modeller som kanske ligger tre flygplansgenerationer före. Med nuvarande snabba tekniska utveckling innebär detta att Viggen inte på något område, vare sig i fråga om fart, bestyckning eller apparatur, är överlägsen de plan som den skulle bekämpa. Det är, herr talman, ett fruktansvärt perspektiv för vår flygande ungdom och för flygledningen.

Som jag redan sagt, skall flygplanet Viggen ha attackplanet Viggens fart. Det kan följaktligen naturligtvis inte nå en enda raket. Med attackplanens nya taktik att flyga mycket lågt mot anfällsmålet, sätts både radar, luftvärn och jaktförsvaret ur funktion. Därtill måste man troligen utgå ifrån att en angripande stormakts attackplan, som kanske är tre seriemodeller före Viggen, inte har någon svårighet att dra ifrån en förföljande Vigg.

Man kan mellan raderna utläsa försvarsministerns bekymmer över det dilemma som drabbat småstatsflyget. Han värjer sig dock mot tanken att Sverige liksom övriga neutrala stater skall försöka köpa flygplan i stället för att själva

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.

tillverka desamma. Det blir dyrbarare, säger han. Det är i så fall egendomligt, att Sverige inte kan sälja sina flygplan till andra neutrala stater och därigenom kunna tillverka större serier och snabba byta flygplansmodeller.

Försvarsministern nämner som en fördel med nuvarande system, att Sverige kan hålla sig med en egen flygplansindustri och utveckla sin egen teknik. Men kostnaderna därför växer fantastiskt. De är redan 80 gånger högre per flygplan än under kriget. Det är beaktande att dessa snabbt växande kostnader tvingat England och Frankrike att slå sig ihop vid bygget av ett nytt trafikplan, som trots detta inte kan uppnå topp-prestanda.

Inför det äventyrliga perspektiv som öppnas, föreslår nu försvarsministern dels att en särskild beredning skall skapas inom försvarsdepartementet för att fortlöpande följa framställningen av Vigen med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna, dels också att ett system skall utformas för kontroll av monopolens åtgärder och prissättningar. Om dessa regeringsförslag vill jag bara säga, att de är i högsta grad prisvärda.

Regeringen har inte kunnat underlåta att rikta en anmärkning mot flygförvaltningen för dess egenmäktighet. Man har i strid mot direktiv av amerikanerna köpt en tillverkningslicens för en flygmotormodell. Regeringens anmärkning är fullt befogad, så mycket mer som skattebetalarna löper risk att få punga ut med 80 miljoner kronor i skadestånd. Det är med hänsyn härtill, herr talman, rena ynkedomer att utskottet i stället för att understödja anmärkningen förklarar att den brännmärkta åtgärden är motiverad.

Vi tror alltså inte på projektet Vigen. Vi är oroliga över de ekonomiska konsekvenserna, över det bristfälliga material som skall åstadkommas, över att detta engagemang för långa tider kan bestämma utformningen av stora delar av den svenska försvarsmakten

och för lång tid, såsom herr Ståhl riktigt anmärkt, binda industriella och produktiva resurser.

Då nu herr Spångberg väckt en motion i denna fråga, vilket vi av vissa anledningar inte själva gjort, skall jag i alla fall säga att vi kommer att stödja denna motion.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon militärstrategisk diskussion med den siste ärade talaren. Jag är uppkallad av att herr Ståhl till mig har riktat en fråga angående det omdiskuterade flygplanets användbarhet ur en alldeles speciell synpunkt. Jag kan, herr talman, svara på hans fråga, att regeringen självfallet bedömer planets effektivitet och användbarhet för det svenska försvaret även ur de synpunkter, som herr Ståhl drog upp, på exakt samma sätt som den svenska militärledningen. Skulle detta inte vara fallet, skulle vi självfallet aldrig ha lagt fram ett så kostnadskrävande förslag som det här ifrågavarande. Jag föreställer mig att detta är ett fullt tillräckligt och uttömmande svar till herr Ståhl.

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Det vore väl inte så dumt om regeringen någon gång använde sitt eget förstånd och inte bara litade på militärledningen. Vi har ändå våra kryssare som exempel på vart det går när man bara litar på den militära sakkunskapen. På den tid, då det socialdemokratiska partiet inte var i regeringsställning, kände man av egen erfarenhet mycket väl farorna av att blint lita på den militära sakkunskapen.

Vad nu regeringen än har sagt, kommer vi inte ifrån det enkla faktum, att vi har kommit in i en återvändsgränd. När två stormakter måste slå sig samman för att göra ett flygplan, så vittnar det om en allvarlig realitet även för vårt land. Om det kostar 80 gånger så

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.

mycket nu att bygga en vanlig jaktmaskin som det kostade under kriget, borde regeringen lära någonting av detta också.

Det var en tävlan mellan vår Draken och den franska Mirage. Schweizarna är också en neutral nation, och de har en ännu äldre neutralitetstradition än vi har. De bygger inte själva stridsmaskiner. De var tvungna att köpa, och i valet mellan Draken och Mirage köpte de den senare, för den är naturligtvis överlägsen. Nu meddelas det i detta material, att Draken och Lansens skall man hålla i 15 år, medan stormakterna håller sina plan i 6 år. Det nya planet skall man hålla åtminstone 12 år — d. v. s. detta är på papperet; men hur kommer det att se ut i verkligheten? Det är märkliga perspektiv som öppnar sig här. Detta vet vi lite om, så det kan vi inte snacka om nu. Men jag tror det vore nyttigt att regeringen tänkte över dessa frågor ännu en gång. Det ges kanske en möjlighet ännu att finna en förnuftig lösning på denna sak.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:**

Herr talman! Herr Ståhl hade riktat en fråga till mig om flygplanets ställning i ett alldeles bestämt avseende. Det var på den frågan jag svarade.

Jag kan försäkra herr Hagberg, att vi använder vårt eget förstånd, men den omständigheten, att vår bedömning i detta fall sammanfaller med militärledningens, skall väl inte komma oss att frånga en slutsats som vi själva har dragit.

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Det är med mycket stor tillfredsställelse som jag har tagit del av statsministerns svar på min fråga. Jag tolkar svaret som en förklaring från regeringen, att man kan utgå från såsom regeringens bedömning, att när detta stora projekt igångsättes inga sådana spionskador skall komma att åvila det

som kan medföra något framtida men. Jag tror att vi är många här i kammaren — och ännu flera utanför denna kammare — som håller statsministerns räkning för det svar som han nu har lämnat. Jag vill betyga min tillfredsställelse över detta svar, helt oreserverat!

Jag vill till sist, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HAGBERG** (k) kort genmäle:

Herr talman! Efter detta bifall av herr Ståhl är det väl alldeles onödigt att börja diskutera om hur regeringen har använt sitt förstånd i det här fallet. — Den som lever får se!

Herr **ELIASSON** i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag vill i likhet med herr Ståhl uttrycka min tillfredsställelse över den förklaring som statsministern gav. Tidigare har man kanske känt en viss oro för detta projekt från vissa sekretessynpunkter.

Jag skulle, herr talman, vilja säga något om flygplan 37, eftersom jag har råkat vara med i de två senaste försvarsutredningarna.

Det är uppenbart att den vapentekniska utvecklingen allt starkare aktualiserar avvägningen mellan kvantitet och kvalitet inom försvaret, och detta gäller i särskilt hög grad på luftförsvarets område. Jag har inom detta utredningsarbete vid åtskilliga tillfällen tagit upp problemet — och även andra ledamöter har gjort det — om denna avvägning. Den senaste försvarskommittén underströk betydelsen av att man på ansvarigt håll följde avvägningsproblemet med största uppmärksamhet.

Kostnaderna för flygplan 37 — jag tänker härvid både på typkostnaderna och på de beräknade seriekostnaderna — är ju så betydande, att de kommer att ta i anspråk en mycket väsentlig del av våra totala försvarsanslag framöver. Därför är det oerhört viktigt — vilket

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.

ju utskottet också har varit inne på — att man noga bedömer det stridsekonomiska värdet av de krav på prestanda som man från flygvapnets sida vill uppställa på detta nya plan.

Jag säger detta därför att vi inte får komma i den situationen, att vi så att säga lägger alla äggen i en korg. Jag säger det också därför att man inte får skapa ett så tekniskt avancerat plan, att det inte är möjligt att inom en rimlig försvarskostnadsram kunna få en ur *produktionsekonomiska* synpunkter godtagbar storlek på antalet levererade plan per månad. Har man så stora kostnader per plan, att man inte inom en rimlig försvarskostnadsplan får rum med beställning av så många plan per månad, att man kan få ner produktionskostnaderna till en hygglig nivå, utan måste på grund av underkapacitet i fråga om beställningar jämfört med produktionskapacitet nödgas betala extrakostnader, är ju detta en synpunkt som man måste tillmäta mycket stor betydelse. För mig är den — det vill jag säga, herr talman — synnerligen väsentlig. Det är av denna anledning jag anser att det är nödvändigt att man, inte minst från regeringens sida, ägnar denna fråga uppmärksamhet även i fortsättningen, så att vi inte en dag ställs inför obehagliga överraskningar.

Jag är helt på det klara med värdet av att vi har en mycket högtstående flygindustri inom landet. Mina farhågor riktar sig närmast mot att man kanske inom flygvapnet vill ställa kraven på planens tekniska prestanda så högt, att man kan riskera att kostnadsutvecklingen blir sådan att det blir svårt att klara avvägningen mellan försvarsgrenarna i fortsättningen. Det är därför jag menar att man bör så att säga stämma i bäcken och se till att man har prognoser och kalkyler klara, så att man inte möts av obehagliga överraskningar om ett eller annat år.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SPÅNGBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte låta en så optimistisk tanke som att vi inte skulle stå inför obehagliga överraskningar, när Viggen en gång är färdigt, vara slutvinjett på denna debatt. Jag är övertygad om att det kan bli obehagliga överraskningar. Man har hållit på i fem år och experimenterat med detta plan, och det ligger ännu på experimentstadiet och man är inte färdig förrän om ytterligare fem år. Utvecklingen på det vapentekniska området ute i världen leder ovillkorligen till att detta plan är föråldrat långt innan det lämnar verkstaden, och då kan vi stå inför obehagliga överraskningar. Det är med hänsyn härtill som jag i dag vill uttala en bestämd varning mot det beslut man i dag för detta ändamål är beredd att fatta, beslut, som kommer att kräva 15 miljarder.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Spångbergs första inlägg. Herr Spångberg borde liksom vi alla vara medveten om att vi har ett försvar i första hand för att det skall ha en fredsbevarande effekt. Dess uppgift är ju att möjliggöra för oss att föra en alliansfri politik. Försvaret måste därför vara så starkt att det kan avhålla en potentiell angripare från att angripa oss och, om det ändå blir ett anfall, så vitt möjligt slå tillbaka anfallet.

I de vapensystem som ingår som komponenter i vårt försvar är naturligtvis flyget en viktig beståndsdel, flyg för spaning, för attack och för jakt. Det är klart att militären liksom andra ställer sig den fråga, vilken herr Ståhl var inne på i sitt anförande, om det är möjligt att nu ersätta flyg med robotar. Men alla — vi här i Sverige liksom stormakterna — har kommit fram till att tiden ännu inte är mogen för att använda robotar i stället för flyg. Vi är alltså övertygade om att vi i varje fall fram

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.

till 1980-talet inte kan ersätta flygplan. Det är således efter moget övervägande som vi i statsutskottet har kommit till det resultatet att vi måste ha ett s. k. konventionellt flygvapen.

Vad beträffar flygplan 37 har i varje fall statsutskottet blivit övertygat om att det är en utomordentligt kvalificerad och förstklassig konstruktion, som redan har tillvunnit sig berättigat erkännande utomlands.

Herr Hagberg gjorde jämförelser mellan Mirage och Draken och värderade ner Draken och sade att schweizarna därför valt Mirage. Jag skall inte gå in på herr Hagbergs anförande i övrigt, men jag vill säga att jag inte är övertygad om att schweizarna i dag är lika lyckliga över valet som de kanske var när de gjorde det.

Herr Spångberg kan inte ha blivit överraskad av det projekt som presenteras i propositionen. Det lades fram första gången av överbefälhavaren i ÖB 62, behandlades mycket ingående av 1962 års försvarskommitté och av förra årets riksdag och kommer nu igen i propositionen. De synpunkter man tidigare lagt på frågan och de beräkningar man gjort har fortfarande visat sig vara fullt hållbara. Det är visserligen ett mycket dyrt projekt, men det ligger inom den kostnadsram som de fyra demokratiska partierna kommit överens om i fråga om försvaret. Så länge det ligger inom den ramen och det inte går ut över andra vapensystem bör man kunna acceptera det.

Herr Ståhl och herr Eliasson i Sundborn uttryckte sin tillfredsställelse över den deklaration statsministern gjort. Jag skall gärna erkänna att jag personligen utgått ifrån att regeringen inte lägger fram en proposition sådan som den förevarande, om inte regeringen är övertygad om att värdet av flygplan 37 inte blivit mindre för det svenska försvaret genom det spioneri som förekommit. Statsutskottet har av de föredragningar som utskottet fått motta bli-

vit övertygat om att det inte är någon risk att acceptera flygplan 37.

Herr Spångberg riktade slutligen hård kritik mot flyget och flygförvaltningen för tillvägagångssättet då avtalet träffades om licenstillverkningen av Viggens motorer. Det är klart att flygförvaltningen borde ha begärt medgivande att träffa ett sådant avtal. Vi har vid föredragningarna i utskottet fått ett otvetydigt erkännande från flygets sida att fel blivit begånget. Men vi har samtidigt fått klart för oss att man, när man träffade avtalet, befann sig i tidsnöd och att man kunde spara pengar genom att träffa ett avtal så konstruerat som det nu föreliggande och genom att träffa det så snabbt som man gjorde. I sak har man inte förlorat något, även om man formellt begått ett fel, vilket man alltså oförbehållsamt erkänt.

Det är inte rätt att säga att när man har arbetat fem år med flygplan 37 kommer det att vara föråldrat när det tages i bruk. Om herr Spångberg kände till hur länge man arbetar med så komplicerade vapensystem skulle han inte framställa en sådan anmärkning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SPÅNGBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast påpeka att detta plan troligen redan är föråldrat. Sedan det påbörjades 1958 har vi fått en vapenteknisk utveckling i världen som vi inte ens tänkte oss då. Vi har fått veta att man nu har vapenbärare som går 50 mil i minuten. Det är alltså ganska nya ting som kommit till. Men vi arbetar fortfarande på 1958 års projekt och skall fortsätta i ytterligare fem år och inbilla svenska folket att detta projekt då befinner sig på toppen av modern utrustning.

Vi har naturligtvis kommit in i ett läge där talet om effektivt försvar för ett land, det må vara litet eller stort, borde försvinna ur den allmänna debatten. Inget land, hur stort det än är, kan

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.

längre försvara sig. Inget land, inte ens en stormakt av Sovjetunionens, Amerikas eller Kinas karaktär och storlek, kan försvara sig. Vi skulle inte kunna försvara detta land om vi så hade halva världens vapenarsenal lagrad här. Man skulle med en enda stor bomb klatscha ned hela landet. Det skulle säkerligen vara ganska farligt att gå ännu ett stycke längre och ha alltför moderna vapen. Kanske Kuba har något att lära oss. Vi vet att fredens bevarande på Kuba kunde åstadkommas genom att man där tog bort vapenbärarna och i stället använde sig av svagare vapen, som amerikanska inte fruktade skulle kunna komma till användning mot dem. Hade man inte gjort det är det tydligt att ett krig hade utbrutit i Amerika, vars utveckling man i dag inte har någon möjlighet att bedöma.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Jag tänker alls inte delta i diskussionen om den tvistefråga som här föreligger. Jag skall inte heller ge mig in på något bedömande av den stora strategi som herr Spångberg utvecklade.

Jag begärde ordet endast på grund av ett yttrande av herr Hagberg. Han anförde som exempel på hur illa det går, när man låter den militära sakkunskapen råda, det s. k. kryssarbygget. Herr Hagbergs framställning är en historieförvanskning. Det förhöll sig inte så att det fanns någon enhetlig mening inom sakkunskapen om hur vi skulle förstärka den svenska flottan just då. Jag tar på mig ansvaret för att det var jag som lekman som träffade valet mellan de olika förslag som förelåg, och jag anser inte att det var något misslyckat ödslande med pengar. Dessa kryssare hade ett stort värde. De medverkade till att det i Östersjön under det känsliga övergångsårtiondet efter andra världskriget fanns en maktfaktor vid sidan om den ryska flottan. Det stärkte vårt

lands ställning som alliansfri och neutral nation.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Hur de kryssarbyggena kunde stärka Sveriges ställning som alliansfri och neutral nation övergår mitt förstånd, eftersom de inte var färdiga förrän kriget var slut. Först 1946 eller 1947 gick Göta Lejon av stapeln. Jag missunnar inte herr Sköld hans, skall jag säga fadersglädje som den huvudansvarige för dessa kryssare, men jag tycker den är dåligt grundad. Kryssarna hade egentligen ingen betydelse. Det väsentliga är dock inte om de byggdes och var färdiga under kriget, utan det väsentliga är hur man bedömer dem. Tre Kronor är för länge sedan avvecklad och Göta Lejon har man mest i malpåse. För tillfället är den visst ute. Såvitt jag vet är emellertid alla militära sakkunniga överens om att sådana saker är ingenting att komma med i vår tid. Herr Sköld tar emellertid sitt ansvar, och det kan man väl göra när man har ett stort parti bakom sig som tillåter vilka dumheter som helst. Det är väl ingen konst då. Men det har egentligen inte så mycket med saken att göra.

Herr Bohman menade att schweizarna kanske egentligen ångrar att de köpte Mirage i stället för Draken. Därom vet jag ingenting och antagligen vet inte heller herr Bohman någonting om saken. Är det kanske fråga om en sådan där åsnekindbåga som man tillgriper i nödens stund för att stärka sin något svaga position i ämnet?

Jag utgår emellertid ifrån att när schweizarna valde flygplanstypen Mirage i stället för Draken hade de sina goda skäl. De såg på prestanda och det var detta som avgjorde deras köp. Vi måste också se på prestanda och vi kan inte komma ifrån att när vår nya flygplanstyp är färdig och kan börja serietillverkas, ligger den kanske i fråga om konstruktion och erfarenhet femton

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.

år efter det stormaktsflyg mot vilket den skall värna oss.

Vi är alla överens om att denna flygplanstyp inte är någonting att ställa upp mot raketer. Och hur pass effektiv är den med tanke på den nya tekniken, som innebär att man angriper med lågflygande attackplan? Vår jaktmaskin ligger kanske, när den slutligen är färdig, en ljudhastighet under de attackmaskiner som då används. Är det något vidare fördelaktigt för oss ur ekonomiska, tekniska och militärpolitiska synpunkter att satsa på en sådan flygplanstyp?

Nu tycker man kanske att vi kommunister kan säga sådana saker; vi sitter ju inte med i de förberedande instanserna och känner oss inte ansvariga för vad som föreslås. Men jag satt själv med i försvarskommittén efter kriget, och inom parentes sagt utformade jag där som reservant en del idéer beträffande flyget som man senare har tagit upp. Det skulle emellertid aldrig ha fallit mig in att utforma en sådan idé som det här gäller. Uppriktigt sagt tror jag att detta från det svenska försvarets synpunkt är en dålig affär, en ren felspekulation. Därmed vill jag inte kritisera statsutskottet. Det består av allvarliga och och samvetsgranna människor som säkert noga prövar alla frågor. Ibland är de kanske litet för auktoritetsbundna, men det är min personliga åsikt. Från min tid i försvarskommittén minns jag att en del av dessa ledamöter såg på experterna med stort allvar, medan jag inte tog dem så allvarligt. Jag respekterade dem, ty många av dem var bra människor, men jag såg också bristerna i deras betraktelsesätt. Det tror jag inte att statsutskottet gör.

Nej, herr Bohman, här handlar det inte om en modell som skulle vara fem år gammal när den är färdig, utan det rör sig — utifrån det resonemang som herr Bohman själv utvecklade — om en maskin som kanske ligger femton år efter jämförliga maskiner. Som jag förstått tidskriften Tiden är det väl så-

dana skäl som har varit avgörande för dess misstro mot hela detta projekt. Inte minst väsentliga i sammanhanget har de internationella erfarenheterna varit, vilka visar att mycket noggrant genomtänkta projekt, på vilka man har offrat miljarder kronor, har fått skrinläggas därför att utvecklingen sprungit ifrån dem.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Trots den stora sakkunskap som herr Hagberg nyss utvecklat måste jag säga att det i hans replik till mig bara fanns en värdefull sak, nämligen när han sade att situationen översteg hans förstånd.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Det i motionen II: 978 framställda yrkandet att riksdagen måtte avslå av Kungl. Maj:t begärt bemyndigande om fortsatt utvecklingsarbete på flygplan 37

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 978; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Spångberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 132, såvitt avser motionen II: 978, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda motion.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appres-

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

ning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 199 ja och 7 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Fru NETTELBRANDT (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag röstade fel.

Vidare lämnades ordet på begäran till

Herr CARLSSON i Göteborg (s), som yttrade:

Herr talman! Jag ber likaledes att få anmäla att jag röstade fel.

Utskottets hemställan under mom. I) i övrigt

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionerna I: 393 och II: 473; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. II

Utskottets anmälan lades till handlingarna.

§ 5

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel för svensk medverkan i FN:s fredsstyrka på Cypern; och

bevillningsutskottets memorial nr 56, angående uppskov med behandlingen av

vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och memorial hemställt.

§ 6

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 februari 1964 dagtecknad proposition, nr 115, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden, föreslagit riksdagen att

a) godkänna av föredragande departementschefen förordnade ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen och därmed sammanhängande statsbidrag,

b) till Bidrag till erkända arbetslöshetskassor för budgetåret 1964/65 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 62 000 000 kr. samt

c) medgiva, att återstående medel av det å riksstaten för budgetåret 1960/61 senast uppförda reservationsanslaget till Särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor finge disponeras jämväl under budgetåret 1964/65.

Propositionen hade hänvisats till statsutskottet såvitt avsåge anvisande av anslag och i övrigt till lagutskott. I sistnämnda del hade propositionen behandlats av andra lagutskottet.

Genom en den 3 april 1964 dagtecknad proposition, nr 116, vilken i sin

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

helhet hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll,

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1. förordning angående ändring i förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor och

2. förordning angående ändring i förordningen den 14 december 1956 (nr 630) om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor,

dels, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

3. lag angående ändring i lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar och

4. lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1961 (nr 262) om försäkringsdomstol.

Beträffande propositionernas huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I *propositionen nr 115* föreslås att den nuvarande frivilliga arbetslöshetsförsäkringen skall reformeras i skilda hänseenden och grunderna för dessa reformer anges i propositionen. Sålunda anpassas försäkringen till femdagarsveckan. Arbetslöshetskassorna får möjlighet att höja dagersättningen från nuvarande maximum 20 kr. till 40 kr.

Alderspensionärernas rätt till ersättning från arbetslöshetskassorna avvecklas successivt genom att kassaersättningen minskas med viss del av pensionen.

Ersättningstiden förlängs med fyra veckor. Kassorna får ökad frihet att upphäva förekommande säsongbegränsningsbestämmelser.

Endast en karenperiod, om fem dagar, behöver fullgöras varje försäkringsår. Det nuvarande förbudet mot ersättning för enstaka arbetslös dag kvarstår som huvudprincip.

Grundstatsbidrag föreslås utgå med

fallande skala från 50 procent vid lägsta till 35 procent vid högsta dagersättning. Ett särskilt grundstatsbidrag med avgiftsutjämnande verkan tillkommer.

Propositionen nr 116 innehåller förslag dels till de författningsändringar, som föranleds av de i prop. 1964:115 angivna grunderna för en reformering av arbetslöshetsförsäkringen, dels till ytterligare detaljändringar i författningarna om arbetslöshetsförsäkring.

Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 september 1964.

I samband med propositionerna hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

A. vid riksdagens början väckta motioner:

1) de likalydande motionerna nr 37 i första kammaren av herr *Adolfsson* och nr 51 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* om obligatorisk arbetslöshetsförsäkring;

2) de likalydande motionerna nr 596 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 724 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* om ett nytt system för arbetslöshetsförsäkring;

B. i anledning av propositionen nr 115 väckta motioner:

3) de likalydande motionerna nr 722 i första kammaren av herrar *Arne Geijer* och *Knut Johansson* samt nr 881 i andra kammaren av fru *Ekendahl m. fl.*;

4) de likalydande motionerna nr 739 i första kammaren av herrar *Holmberg* och *Wallmark* samt nr 908 i andra kammaren av herr *Turesson* och fru *Gunne*;

5) de likalydande motionerna nr 753 i första kammaren av herrar *Lager* och *Adolfsson* samt nr 920 i andra kammaren av fru *Ryding m. fl.*;

6) de likalydande motionerna nr 777 i första kammaren av herr *Jonasson* och nr 956 i andra kammaren av herr *Fälldin m. fl.*;

7) motionen nr 957 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*;

Andrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

C. i anledning av propositionen nr 116 väckta motioner:

8) de likalydande motionerna nr 778 i första kammaren av herr *Jonasson* och nr 958 i andra kammaren av herr *Fälldin m. fl.*:

9) de likalydande motionerna nr 787 i första kammaren av herr *Lennart Geijer m. fl.* och nr 971 i andra kammaren av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*:

10) de likalydande motionerna nr 788 i första kammaren av herrar *Knut Johansson* och *Arne Geijer* samt nr 970 i andra kammaren av fru *Ekendahl m. fl.*:

11) de likalydande motionerna nr 789 i första kammaren av herrar *Lager* och *Adolfsson* samt nr 972 i andra kammaren av fru *Ryding m. fl.*:

D. i anledning av båda propositionerna väckta motioner:

12) de likalydande motionerna nr 740 i första kammaren av herrar *Arne Geijer* och *Knut Johansson* samt nr 970 i andra kammaren av fru *Ekendahl m. fl.*

I *motionerna I: 37* och *II: 51* hade yrkats »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan komplettering av hittills verkställda utredningar om arbetslöshetsförsäkring att förslag om allmän sådan försäkring kan föreläggas 1965 års riksdag».

I *motionerna I: 596* och *II: 724* hade yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning av frågan om införande av ett nytt arbetslöshetsförsäkringssystem — omfattande allmän grundförsäkring, gällande alla medborgare i lika mån, och därutöver frivillig arbetslöshetsförsäkring av nuvarande slag — i enlighet med de allmänna riktlinjer som anförts i motionerna.

I *motionerna I: 739* och *II: 908* hade yrkats »att riksdagen måtte hemställa till Kungl. Maj:t att Kungl. Maj:t måtte låta allsidigt och förutsättningslöst ut-

reda frågan om arbetslöshetsförsäkringens framtida omfattning och organisation».

I *motionen II: 957* hade yrkats »att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 115 måtte

1) anhålla om en förutsättningslös utredning angående en allmän arbetslöshetsförsäkring,

2) anhålla om förslag till nästa års riksdag om höjning, utöver vad i proposition nr 115 föreslagits, av tillägget till grundstatsbidraget i syfte att åstadkomma en längre gående utjämning av egenbidraget till olika frivilliga arbetslöshetskassor».

I *motionerna I: 722* och *II: 881* hade bl. a. yrkats att riksdagen måtte besluta att ersättning för enstaka arbetslös dag skulle utgå i enlighet med vad 1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning hade föreslagit; och

att ramtiden för fullgörande av karenstid utökades till att omfatta 5 kalenderveckor.

I *motionerna I: 789* och *II: 972* hade yrkats

»att riksdagen måtte besluta sådan ändring i förslag till förordning angående ändring i förordningen den 14 december 1954 om erkända arbetslöshetskassor' att arbetslöshetsdagar under vilka permitteringslön utgår betraktas som karensdagar inom arbetslöshetsförsäkringen oberoende av när permitteringsdagarna infaller under försäkringsåret, samt

att utskottet vidtar de erforderliga ändringarna i förordningens text».

I *motionerna I: 740* och *II: 907* hade yrkats att riksdagen måtte besluta

»att arbetslöshetskasseförordningen utformas så, att permitteringslön och avgångsbidrag kan utgå från arbetsgivaren samtidigt som försäkringstagare får fullgöra karenstid,

att bestämmelserna utformas så, att permitteringslön och avgångsbidrag icke är att uppfatta som sådant fort-

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

löpande understöd från arbetsgivaren varom talas i § 30 mom. 2 i nämnda förordning, samt

att bestämmelserna i Kungl. Maj:ts proposition 144 år 1956 undanröjes så att rätten till ersättning och rätten att fullgöra karenstid icke påverkas av utgiven semesterersättning i samband med att anställning upphör».

I *motionerna I: 787 och II: 971* hade bl. a. yrkats att bestämmelserna i Kungl. Maj:ts proposition 144 år 1956 kompletterades så att rätten till ersättning och rätten att fullgöra karenstid icke påverkades av utgiven semesterersättning i samband med att anställningen upphörde.

I *motionerna I: 788 och II: 970* hade yrkats »att riksdagen vid behandling av proposition nr 116 måtte besluta

att arbetslöshetskasseförordningen utformas så att den i kollektivavtal för visst yrkesområde angivna lönen i princip skall gälla som lägsta skäligen lön

att för yrkesområde där kollektivavtal saknas den på orten förekommande lönen för sådant arbete skall anses som skäligen lön».

I *motionerna I: 777 och II: 956* hade yrkats att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 115 måtte i skrivelse

till Kungl. Maj:ten hemställa att grundstatsbidraget till arbetslöshetsförsäkring måtte förhöjas i enlighet med vad i motionerna anförts.

I *motionerna I: 778 och II: 958* hade yrkats att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 116 måtte för sin del besluta att 2 § förordningen den 14 december 1956 (nr 630) om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor måtte erhålla i motionerna angiven lydelse, innebärande att det särskilda grundstatsbidraget skulle utgå i stigande skala från 10 till 70 procent i förhållande till hur mycket genomsnittliga antalet ersättningsdagar per medlem överskridit genomsnittet de sist förflutna tio åren.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med bifall till *motionerna I: 722 och II: 881*, i vad de gällde ersättning för enstaka arbetslösa dagar och utsträckning av ramtiden, måtte med avslag å förevarande propositioner, nr 115 och nr 116, i motsvarande delar samt med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i förslaget till ändringar i 28, 32 och 33 §§ i förordningen om erkända arbetslöshetskassor för sin del antaga paragraferna i följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

28 §.

1 m o m. Dagpenning må icke utgå till medlem, förrän han under en sammanhängande tid av högst fyra eller, om tillsynsmyndigheten lämnat medgivande som avses i 32 § tredje stycket, fem kalenderveckor varit arbetslös fem dagar (karenstid) och för dessa dagar företett intyg som sägs i 22 §.

Omfattar kassas — — — — — motsvarande omfattning.

I karenstid — — — — — i karenstiden.

I karenstid — — — — — stycket 2).

Förekommer inom — — — — — i karenstiden.

2 m o m. Karenstid — — — — — i 22 §.

3 m o m. Fullgjord — — — — — augusti månad.

Har medlem — — — — — åtnjuter dagpenning.

(Utskottets förslag)

1 m o m. Dagpenning må icke utgå till medlem, förrän han under en sammanhängande tid av högst fem kalenderveckor varit arbetslös fem dagar (karenstid) och för dessa dagar företett intyg som sägs i 22 §.

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

32 §.

Dagpenning må ————— den dagen.

Dagpenning må ————— fyra timmar.

Har medlem under en kalendervecka i fyra dagar utfört arbete i sådan utsträckning, att hel dagpenning ej kunnat utgå för någon av dagarna, må dagpenning för den femte dagen utgå endast om denna är första eller sista dagen i en sammanhängande arbetslöshetsperiod, vilken omfattar mer än en kalendervecka. Tillsynsmyndigheten äger medgiva att dagpenning för sådan dag må utgå även i annat fall, om särskilda skäl föranleda det.

Om särskilda skäl föranleda därtill, äger kassa föreskriva att medlem, som under en kalendervecka i fyra dagar utfört arbete i sådan utsträckning, att hel dagpenning ej kunnat utgå för någon av dagarna, ej heller skall ha rätt till dagpenning för den femte dagen. Tillsynsmyndigheten äger, om särskilda skäl föreligga, meddela enahanda föreskrift beträffande kassas medlemmar eller viss grupp av dem.

33 §.

Har medlem vid det företag, där han fortlöpande är anställd, arbete mindre än fyra dagar i veckan, äger tillsynsmyndigheten, då särskilda skäl äro därtill, föreskriva, att det antal dagar under varje vecka, för vilka medlemmen eljest är berättigad till dagpenning, minskas med en.

Tillsynsmyndigheten äger — — — — — per vecka.

Har medlem vid det företag, där han fortlöpande är anställd, arbete mindre än fem dagar i veckan, äger tillsynsmyndigheten, då särskilda skäl äro därtill, föreskriva, att det antal dagar under varje vecka, för vilka medlemmen eljest är berättigad till dagpenning, minskas med en.

B. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 787 och II: 971, i vad de gällde skälig lön, samt med bifall till motionerna I: 788 och II: 970, måtte med avslag å propositionen nr 116 i motsvarande del samt med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i förslaget till ändring i 36 § förordningen om erkända arbetslöshetskassor, för sin del antaga nämnda paragraf i den lydelse, som angivits i utskottets hemställan;

C. att riksdagen, med avslag å följande motioner, i vad de gällde statsbidraget till erkända arbetslöshetskassor, nämligen

1) motionerna I: 722 och II: 881,

2) motionerna I: 753 och II: 920 samt

3) motionerna I: 778 och II: 958,

måtte bifalla propositionerna i motsvarande delar;

D. att riksdagen, med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 740 och II: 907,

2) motionerna I: 787 och II: 971, i vad de gällde semesterersättning, samt

3) motionerna I: 789 och II: 972, måtte bifalla propositionerna i de delar som icke omfattades av vad utskottet ovan hemställt, såvitt gällde propositionen nr 115 dock endast i vad den hänvisats till lagutskott;

E. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 740 och II: 907, i vad de gällde permitteringslön och avgångsbidrag, samt

2) motionerna I: 789 och II: 972, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande permitteringslön och avgångsbidrag;

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

F. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 37 och II: 51,
- 2) motionerna I: 596 och II: 724,
- 3) motionerna I: 739 och II: 908 samt
- 4) motionen II: 957, såvitt anginge yrkandet under 1),

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående behovet av utredning i fråga om en allmän arbetslöshetsförsäkring;

G. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 740 och II: 907, såvitt de gällde semesterersättning, samt
- 2) motionerna I: 787 och II: 971, i motsvarande del,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående behovet av utredning av de ifrågavarande problemen;

H. att följande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 37 och II: 51,
- 2) motionerna I: 596 och II: 724,
- 3) motionerna I: 739 och II: 908 samt
- 4) motionen II: 957, såvitt anginge yrkandet under 1),

i den mån de icke besvarats genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

J. att följande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 777 och II: 956 samt
- 2) motionen II: 957, såvitt anginge yrkandet under 2),

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av herrar *Hübinette* och *Ringaby*, vilka ansett att utskottet under A. bort hemställa,

att riksdagen, med avslag å motionerna I: 722 och II: 881, i vad de gällde ersättning för enstaka arbetslös dag och utsträckning av ramtiden, måtte bifalla förevarande propositioner, nr 115 och nr 116, i vad de avsågo 28, 32 och 33 §§ förordningen om erkända arbetslöshetskassor;

II. av herrar *Edström*, *Nyman*, *Axel Kristiansson*, *Anderson* i Sundsvall, *Carlsson* i Huskvarna och *Gomé*r, vilka ansett att utskottet under J. bort hemställa,

dels att riksdagen med bifall till motionen II: 957, såvitt anginge yrkandet under 2), samt i anledning av följande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 777 och II: 956 ävensom

- 2) motionerna I: 778 och II: 958,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag om ytterligare förhöjning av grundstatsbidraget i enlighet med vad reservanterna anfört,

dels att motionerna I: 777 och II: 956, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! De förslag till ändringar i den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, som framläggs i propositionerna nr 115 och 116 och som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande, innebär inte någon djupgående reform. Snarare är det fråga om en anpassning till de ändrade förhållanden som inträtt under senare år bl. a. på arbetsmarknaden och inom sociallagstiftningen.

Jag ämnar inte ägna mig åt någon utförlig redogörelse för de ändringar som föreslås. Låt mig bara i korta satser ange de väsentligaste ändringarna, vilka alltså innebär att arbetslöshetsförsäkringen anpassas till femdagarsveckan, att arbetslöshetskassorna får möjlighet att höja daghjälpn — i fortsättningen benämnd dagpenning — från nuvarande maximum 20 kronor till 40 kronor, att ersättningstiden förlängs från nuvarande 26 veckor till 30 veckor, att endast en karenstid om fem dagar behöver fullgöras varje försäkringsår,

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

att förbudet mot ersättning för enstaka arbetslös dag — enligt utskottets förslag — upphäves samt att grundstatsbidraget föreslås utgå i form av procentuellt bidrag, varierande mellan 35 och 50 procent, vilket betyder en förbättring i jämförelse med nuvarande former för statsbidrag.

Även om denna reform av försäkringen inte är djupgående får den inte anses betydelslös. Den ökade kostnaden för ett normalår beräknas uppgå till 40 miljoner kronor. Hela försäkringskostnaden kommer alltså att öka från 140 miljoner kronor till 180 miljoner kronor per år.

Vår nuvarande arbetslöshetsförsäkring har — inte ens sedan de nu föreslagna förbättringarna trätt i kraft — en helt tillfredsställande utformning. Lagstiftningen kännetecknas tvärtom alltfjämt av stora brister.

Av uppgifter i utredningsbetänkandet, återgivna i proposition nr 115, framgår att enligt 1960 års folkräkning uppgick antalet anställda sagda år till cirka 2 800 000, av vilka något mer än 1 300 000 eller mindre än 50 procent var försäkrade i arbetslöshetskassa. Visserligen redovisar 1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning i sitt betänkande resultatet av en enkät, enligt vilken antalet försäkrade fram till 1963 skulle ha stigit till cirka 1 500 000, men det skulle i alla fall innebära att cirka 1 300 000 eller omkring 52 procent av de anställda alltfjämt inte omfattas av någon arbetslöshetsförsäkring.

Även om detta sistnämnda antal inrymmer grupper, som icke bedömes ha någon arbetslöshetsrisk som medför behov av en arbetslöshetsförsäkring, så visar utredningsmaterialet också på grupper, där ett sådant försäkringsbehov otvivelaktigt föreligger. Det är klart otillfredsställande att mindre än 30 procent av de inom jordbruk och skogsbruk anställda tillhör arbetslöshetskassa. Mer än 70 procent står sålunda utanför dylik försäkring. Lika otillfreds-

ställande är det att endast en tredjedel av de inom handeln anställda är försäkrade mot arbetslöshet. Det bör bli en angelägen uppgift inom den närmaste framtiden att ytterligare förbättra arbetslöshetsförsäkringen, så att den bättre än nu kan bereda trygghet för människor, som blir utan arbetsinkomst.

Dessa problem har tagits upp i en rad motioner av kommunister, högermän, centerpartister och folkpartister i samband med de propositioner som jag här berört. Motionärerna föreslår att en ny utredning med inriktning mot en allmän eller obligatorisk arbetslöshetsförsäkring tillsättes. Även departementschefen understryker i propositionerna att alla som blir arbetslösa bör få sin försörjning tryggad på ett tillfredsställande sätt.

Departementschefen framhåller i sammanhanget att 1960 års arbetsmarknadsutredning har till uppgift att uppmärksamma avvägningen mellan rörlighetsfrämjande åtgärder, sysselsättningskapande insatser och kontanta ersättningar i olika former åt arbetslösa. Flera av de problem som arbetsmarknadsutredningen har att utreda är av den beskaffenheten att de kan påverka utformningen av en allmän arbetslöshetsförsäkring. Särskilt det sistnämnda, alltså utformningen av kontanta ersättningar i olika former, berör frågan om arbetslöshetsförsäkringens framtida utformning.

Det har uppgivits att arbetsmarknadsutredningen skall bli färdig med sitt arbete redan innevarande år. Under denna förutsättning har vi inom utskottet enat oss om att avvakta arbetsmarknadsutredningens betänkande, innan en ny utredning med sikte på en allmän eller obligatorisk arbetslöshetsförsäkring tillsättes. Utskottet understryker angelägenheten av att en sådan utredning kommer till stånd sedan arbetsmarknadsutredningen lagt fram sitt betänkande.

Inom utskottet har det rått delade

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

meningar om huruvida dagpenning från arbetslöshetskassa bör utgå för enstaka arbetslös dag eller inte. Utredningen hade föreslagit att dagpenning skall utgå för enstaka dag. Departementschefen har emellertid inte följt utredningen i det avseendet utan föreslagit bibehållande av förbudet mot utgivande av ersättning för sådan enstaka dag. Som skäl för förbudets bibehållande anför departementschefen att en sådan ordning kunde öka tillfälliga dagpermitteringar och bidra till att öka benägenheten att anordna korttidsarbete även i sådana fall där detta inte är motiverat. Utskottet har i det avseendet inte följt propositionerna utan anslutit sig till utredningens förslag och förordar alltså att endagsersättning skall kunna utgå. Utskottet anser att man inte skall överdriva farhågorna för missbruk.

Man bör observera, att innan någon ersättning kan utgå från arbetslöshetskassorna skall karenstiden om fem arbetslösa dagar vara fullgjord. Dessutom skulle i en försäkring som anknyter till femdagarsveckan, de arbetstagare, som arbetar sex dagar i veckan, komma i en försämrad situation, om förbudet mot endagsersättning bibehålles. Detta sistnämnda anser jag vara ett mycket starkt skäl för att följa utredningens förslag.

För att begränsa riskerna för eventuellt missbruk har utskottet föreslagit en spärregel som tagits in i 32 § i författningen. Denna ger kassorna och tillsynsmyndigheten möjlighet att förbjuda att ersättning utges för enstaka arbetslös dag, därest skäl för sådant förbud uppkommer, detta bland annat för att om det anses angeläget, förhindra missbruk i det berörda avseendet.

I detta sammanhang har också diskuterats sambandet med den föreslagna permitteringslönen, varom överenskommelse träffats mellan arbetsmarknadens parter. Här har man i avtalsförhandlingarna förutsatt, att de ändringar som riksdagen nu gör beträffande arbetslöshetslagstiftningen skulle överensstäm-

ma med utredningens förslag. Vi har vid utskottsbehandlingen haft detta med i bilden, även om det inte har varit ett avgörande skäl, när vi tagit ståndpunkt. Som en följd av att ersättning för enstaka arbetslös dag skall kunna utgå, har den tid under vilken femdagarskassans skall kunna förvärvas, den s. k. ramtiden, utsträckt till fem veckor i stället för fyra veckor, som föreslagits i propositionen. På denna punkt, alltså beträffande endagsersättningen och ramtiden, har högerns representanter i utskottet anfört reservation. De följer departementschefens förslag om förbud mot ersättning för enstaka arbetslös dag och föreslår dessutom i konsekvens därmed fyra veckors ramtid.

Herr talman! Jag ber att på denna punkt få avstyrka bifall till reservation I av herrar Hübinette och Ringaby och yrkar alltså här bifall till utskottets förslag.

Däremot ber jag att få yrka bifall till reservation II, som avgivits av herr Edström m. fl.

I denna reservation, som avser arbetslöshetskassornas finansiering, alltså närmast statsbidraget till kassorna, och som folkpartiets och centerns ledamöter i utskottet svarar för, anknyter vi till en tankegång som framförts i arbetslöshetsförsäkringsutredningen av herr Fälldin och som upptagits i motioner av honom och herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl.

I propositionen föreslås, att kassor som är hårt ansträngda på grund av stor arbetslöshet inom det yrkesområde inom vilket kassan har sin verksamhet, skall i utjämnande syfte kunna få ett tillägg till grundstatsbidraget. Jag skall inte gå in på detaljerna. Under vissa förutsättningar skall tillägget kunna utgå med 10 procent. För kassor med ännu större utbetalningar, ännu större påfrestningar, skulle tillägget kunna utgå med 25 procent, allt i utjämnande syfte. Det anges i propositionerna vissa villkor, som skall uppfyllas av kassorna,

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

innan de kan komma i åtnjutande av dessa förhöjda statsbidrag.

I motionerna och reservationen har vi föreslagit, att man skulle bygga vidare på skalan, så att detta utjämnande statsbidrag, som föreslås utgå med endast 10 eller 25 procent, skulle kunna till de sämst ställda kassorna utgå med upp till 70 procent på grundstatsbidraget. Självfallet skulle en sådan påbyggnad av statsbidraget få stor betydelse för de kassor som har stor belastning. Det gäller främst de kassor, som nu måste avkräva sina medlemmar högre avgifter, i vissa fall ända upp till 10 gånger så höga avgifter som de bättre lottade kassorna tar ut.

Det kan kanske också finnas andra vägar när det gäller en statsbidragsgivning med utjämnande effekt. Vi har föreslagit, att denna fråga skall prövas av Kungl. Maj:t och att vi till nästa års riksdag får ett förslag i ärendet.

Det är endast på dessa två punkter som utskottet inte kunnat avge ett enhälligt betänkande. Det gäller alltså endagsersättningen, där högerns representanter reserverat sig, och vidare gäller det förslaget om en bättre statsbidragsgivning, där reservationen företrädes av folkpartiets och centerpartiets representanter.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservation II av herr Edström m. fl.

I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Carlsson* i Huskvarna (fp).

Herr **GOMÉR** (cp):

Herr talman! Det ärende rörande arbetslöshetsförsäkring och arbetslöshetskassor som behandlas i andra lagutskottets utlåtande nr 48 är sannerligen inte något enkelt ärende. Jag är närmast böjd att tala om »detta tekniska verk». Vi har emellertid försökt tränga

in i begreppet arbetslöshet. Det begreppet känner vi till, och vi vet för hur många människor arbetslösheten har varit ett fruktansvärt plågoris. Numera ingår det emellertid i de mänskliga rättigheterna att var och en skall ha tillgång till arbete. Detta hälsar vi alla med tillfredsställelse.

Den proposition herr Anderson i Sundsvall nyss redogjort för har vället utskottet mycket huvudbry. Jag tror att det förslag vi kommit fram till — utskottet är enigt utom på två punkter, där reservationer avgivits — kan innebära en stor förbättring.

Förbättringarna innebär bl. a. — vi har nyss lyssnat till en redogörelse för saken — att ersättningstiden förlängs med fyra veckor och att endast en karenperiod om fem dagar behöver fullgöras varje försäkringsår. Kassorna får möjlighet att höja dagersättningen från nuvarande högst 20 till högst 40 kronor per dag. De får ökade möjligheter att upphäva säsongbegränsningar. Statsbidragsreglerna omkonstrueras. Grundstatsbidrag skall utgå efter en fallande skala, som är beroende av dagersättningsnivån, med högst 50 och lägst 35 procent. Härutöver utgår särskilt grundstatsbidrag med avgiftsutjämnande verkan.

Syftet är att ge bättre förutsättningar för arbetslöshetskassor med hög arbetslöshetsfrekvens. Härvidlag föreligger emellertid — såsom framhållits — en brist.

Kungl. Maj:ts förslag till bestämmelser för det särskilda grundstatsbidraget, som godtagits av utskottsmajoriteten, innebär bättre villkor för kassor där den genomsnittliga arbetslöshetsfrekvensen överskrider med 150 procent. Någon ytterligare förbättring blir det emellertid inte för kassor som har ännu högre arbetslöshetsfrekvens. Det är, menar vi reservanter, en stor brist, eftersom denna högre arbetslöshetsfrekvens 1962/63 gällde inemot 200 000 försäkringstagare. Då dessa kassor har så hög ar-

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

betslöshetsrisk och regelmässigt har opropotionellt höga avgifter, låga ersättningar och snäva säsongbegränsningar samt dessutom en svag ekonomi, borde man ytterligare höja det särskilda grundstatsbidraget, när arbetslöshetsfrekvensen överstiger tioårsgenomsnittet med mer än 150 procent.

Ifrågavarande kassor måste sålunda utgå från gällande statsbidragsregler. De har ingen fast grund att stå på när det gäller stöd av de särskilda medlen. Detta är anledningen till att vi från vårt håll varit så angelägna att bygga på det särskilda grundstatsbidraget ytterligare. Tankegången har fullföljts i en reservation, vari hemställts att Kungl. Maj:t framlägger förslag till nästa års riksdag.

Om det jag här berört får betecknas som en brist, finns det dock en ännu större brist i resultatet av den utredning rörande arbetslöshetsförsäkringen som tillsattes år 1960. Ett mycket stort antal av de arbetande i vårt land kommer att stå utanför arbetslöshetsförsäkringen, därför att det nuvarande systemet är så konstruerat, att de inte kan vinna anslutning. Det finns nu i runt tal en och en halv miljon arbetslöshetsförsäkrade. Antalet kan kanske ökas något, men en fullständig anslutning kan det inte bli. En och en halv miljon är heller ingen överväldigande siffra, om man beaktar att det av arbetskraftsundersökningarna framgått att inemot fyra miljoner tillhör arbetsmarknaden under loppet av ett år. En del av dessa arbetar endast sporadiskt — de arbetar, som det heter i propositionen, på korttid. Orsaken kan vara sjukdom, studier, värnplikstjänstgöring och hemarbete. Men sannolikt är bland dessa s. k. sporadiskt arbetande den s. k. dolda arbetslösheten eller undersysselsättningen särskilt vanlig. Dessa — och många andra — har inte möjlighet att bli arbetslöshetsförsäkrade. De har inte fått det fäste i ett fack som erfordras, de kan inte fullgöra kvalifikationen 52 avgiftsveckor el-

ler de är verksamma på ett område av arbetsmarknaden där arbetslöshetskassa inte finns.

När man konstaterar denna stora brist ligger det nära till hands att fråga varför utredningen, som ju arbetat i tre år, inte kunnat komma till ett bättre resultat. Förklaringen tycks vara att man inte kan nå en tillfredsställande lösning inom ramen för det nuvarande systemet för arbetslöshetsförsäkring. Så gott som alla torde vara eniga om att något annat måste skapas — en allmän försäkring. Den frågan har emellertid utredningen funnit sig förhindrad att utreda på grund av de direktiv som utfärdats. Därför är detta inte möjligt att rätta till inom någon kortare tid.

Vi har allmänna barnbidrag, allmän sjukförsäkring och allmän pensionering. Avsikten med dessa förmåner är att vi skall kunna ge trygghet för människor som i olika situationer inte har möjlighet att försörja sig. Åtgärderna beträffande arbetslösheten faller utan vidare in inom denna ram. Vi som är något äldre har erfarenheter av arbetslösheten, vilka är rent av skräckinjagande. Vi som fick vara med om arbetslösheten när den var som värst upplevde den på detta sätt.

Det har till utredningens betänkande fogats en reservation vilken under remissbehandlingen vunnit positivt gensvar hos många. I denna reservation yrkas att man först skall undersöka orsakerna till arbetslösheten.

Jag vill för det första framhålla, att vi, om detta alltid hade varit den allmänna inställningen i vårt land, uppenbarligen skulle ha saknat även den nuvarande arbetslöshetsförsäkringen.

För det andra vill jag framhålla att en allmän arbetslöshetsförsäkring torde vara ett synnerligen effektivt instrument för att kartlägga arbetslösheten — således också den nuvarande dolda arbetslösheten och undersysselsättningen.

Jag vill framhålla, att det givetvis ligger ett värde i den ekonomiska trygg-

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

het som en allmän arbetslöshetsförsäkring kan ge. Men jag vill särskilt betona det värde som ligger i att den skulle skapa en bättre grundval för konsekventa sysselsättningspolitiska åtgärder med syfte att häva och förebygga arbetslöshet.

Från vårt håll väcktes vid riksdagens början en partimotion med begäran om skyndsamt utredning av frågan om en allmän arbetslöshetsförsäkring. Motionen har behandlats i anslutning till föreliggande proposition. I utskottet har gjorts en sammanskrivning, som jag — det vill jag betona — anslutit mig till.

Utskottet ger till känna att frågan om en allmän arbetslöshetsförsäkring bör bli föremål för särskild utredning. Någon tvekan om att så skall ske föreligger inte. Jag tror inte att man kan reda upp denna fråga på annat sätt, och därför har vi gått med på denna utredning. På denna punkt har utskottet varit enigt. Utskottet framhåller emellertid att utredningen icke lämpligen skall tillsättas nu. Detta var de skäl som föranledde vårt ställningstagande och som nyss anförts av herr Anderson i Sundsvall. Den skrivning som utskottet enat sig om tillgodoser alltså praktiskt taget de verkliga kraven på detta område.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i de punkter jag angivit i mitt anförande. I övrigt yrkar jag bifall till reservation II.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Jag kan ansluta mig till herr Gomér's uttalande att det är ett ganska komplicerat problem som vi nu diskuterar. Våra allmänna och frivilliga arbetslöshetskassor är kringgärdade av ett mycket stort antal lagar och förordningar, som gör hela fältet mycket svåröverskådligt för den oinvigde och fåkunnige — och till dessa får väl jag räkna mig. Så måste det emellertid vara för att man i görligaste mån skall kunna

förhindra missbruk inom detta känsliga område.

Vissa klara grundsatsar kan man emellertid nysta fram ur denna härva, och jag skall i korthet beröra några av dessa och i anslutning därtill även den reservation, vilken vi från högerhåll kommit fram till som ett naturligt uttryck för vårt ställningstagande i denna fråga.

Det nya förslaget om ändrade grunder för de frivilliga arbetslöshetskassorna, vilket nu presenteras, innebär såsom herr Anderson i Sundsvall redan sagt en anpassning till femdagarsveckan och en höjning i vissa fall av dagersättningen från 20 till 40 kronor.

Vi skall under nästa punkt på dagens föredragningslista besluta om ett anslag på 62 miljoner kronor, vilket är avsett att täcka kostnaderna för denna höjning. Med anledning av de ganska stora pengar som staten nu satsar på arbetslöshetskassorna har vi i likhet med andra motionärer ansett att det borde vara en större anslutning till kassorna än de nuvarande 48 procenten representerar. Men utskottet har skrivit så välvilligt att vi har nöjt oss med detta. Som karenstid skall det enligt det nya förslaget räcka med fem dagars arbetslöshet under fem veckor och ersättning ur kassorna skall i princip ges även för enstaka arbetslösdagar sedan karenstiden utgått.

Det är på denna punkt som utskotts-majoriteten har gjort en i mitt tycke omotiverad ändring i departementschefens förslag. Dennes förslag innebar att de fem karensdagarna skulle intjänas på fyra veckor och att principen som nu gäller om förbud mot ersättning för enstaka arbetslösdag skulle bibehållas.

Departementschefen har mycket starka skäl för sin ståndpunkt som bl. a. innebär större garantier mot missbruk av kassornas medel än vad utskotts-majoritetens förslag gör.

Vare sig man tillskapar ett förbud mot ersättning för enstaka arbetslösdag

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkring, m. m.

eller tillåter sådan ersättning kan man emellertid göra detta generellt. I båda fallen måste tillsynsmyndigheten erhålla befogenheter att göra undantag.

Även utskottsmajoriteten är tydlig medveten om att deras förslag kan få icke önskvärda konsekvenser. För att begränsa riskerna för missbruk — man erkänner alltså att det finns sådana risker — föreslår man att tillsynsmyndigheten i vissa fall skall kunna förbjuda ersättning för enstaka arbetslösdag.

Vi reserverar tycker att departementschefens förslag är bättre: i stället för att förbjuda ersättning i vissa fall för enstaka arbetslösdag skall man tillåta sådan i vissa fall. Den regeln ger otvivelaktigt bättre garanti mot missbruk.

För mig ter det sig också en smula egendomligt att tillskapa en förordning om ersättning från arbetslöshetskassor som i vissa fall kräver ett förbud mot att sådan ersättning utbetalas. En omvänd ordning förefaller mig mera vanlig i sådana sammanhang.

I proposition nr 115, som ligger till grund för utlåtandet, får man klara belägg för olägenheterna av att tillåta ersättning för enstaka arbetslösdag. Till och med den utredning, som ligger till grund för propositionen och som har det tunga namnet »1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning» vars majoritet tillstyrkte endagsersättning, medger att det kan bli olägenheter genom detta förfarande. Det kan bli ökad arbetsbörda för arbetslöshetskassorna. Man påpekar också att arbetsbelastningen på arbetsförmedlingspersonalen kan öka. Men så gör man en tvärvändning och säger att man kan förutsätta att åtskilliga medlemmar inte kommer att göra anspråk på ersättning för en arbetslösdag eftersom detta förutsätter att vederbörande måste anskaffa och förete arbetsgivarintyg och anmäla sig som sökande på den offentliga arbetsförmedlingen. Det krävs som bekant ofta per-

sonligt besök på förmedlingsexpeditionen. Trots dessa reservationer föreslår man alltså ändå en lagstiftning om ersättning för enstaka arbetslösdag. Man säger också att vetskaper om en sådan ersättning kan animera arbetsgivare och anställda att göra överenskommelser om permitteringar under enstaka dagar eller införa korttidsarbete, och det kan inte vara lämpligt från arbetsmarknadspolitisk synpunkt. Trots detta föreslår alltså utskottet att man skall få ge sådana ersättningar.

Inte ens utredningen har varit enig om ersättning för enstaka arbetslösdag. Dess expert, Gunnar Andersson, har motsatt sig det förslaget och vill ha det nuvarande systemet. Med honom följde två ledamöter i utredningen.

Remissyttrandena in frågan är intressanta. 26 instanser har yttrat sig. Av dem har bara två tillstyrkt ersättning. Fyra har med yttersta tveksamhet anslutit sig till den linjen men påpekar den uppenbara faran för missbruk. Bland de 20 instanser som vänt sig till förslaget är kommerskollegium, de fem hörda länsstyrelserna, fyra länsarbetsnämnder, arbetslöshetsnämnden i Malmö, sex handelskammare, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Handelsn arbetsgivareorganisation och Sveriges hantverks- och industriorganisation. Ett betydande antal kvalificerade remissinstanser har alltså ställt sig skeptiska till förslaget.

För centerpartiet borde det vara ett särskilt observandum att — som länsarbetsnämnden i Västerbottens län påpekar — denna ersättning för enstaka arbetslösdag i hög grad gynnar tätorternas befolkning och missgynnar glesbygderna.

Departementschefen har helt naturligt tagit intryck av dessa remissinstanser och anför att det finns starka skäl att anta att det kan bli missbruk men han tillägger att regeln om förbud mot endagsersättningar inte kan tillämpas

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

alltför rigoröst utan att man måste göra undantag.

Till slut, herr talman, vill jag göra ett principiellt uttalande i denna fråga. Ett skydd mot arbetslöshet kan naturligtvis inte skapas enbart försäkringsvägen. Även företagspolitiken och arbetsmarknadspolitiken kommer in i bilden liksom även den ekonomiska politiken och skattepolitiken. Där går såvitt jag förstår den första försvarslinjen mot arbetslösheten. Men arbetslöshetsförsäkringen har givetvis också en betydande uppgift att fylla. Försäkringen bör väl dock i första hand vara ett långtidskydd mot de verkligt stora ekonomiska problem som uppstår vid långtidsarbetslöshet. En dags arbetslöshet i vårt omskrutna välfärdssamhälle borde väl inte bli något större problem. Det är litet synd att plöttra bort kassornas medel och skapa onödigt krångel med endagsersättningar i stället för att koncentrera pengarna där de verkligen behövs.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag vill först uttala min glädje över att utskottet kunnat enas i så stor utsträckning i denna fråga. Det är ju bara två reservationer som fogats till utlåtandet, och detta vittnar om att man har lyckats jämka samman ståndpunkterna på ett glädjande sätt.

Det bör ytterligare en gång påpekas att utskottet i ett par avseenden justerat regeringspropositionen. I huvudsak beror dessa justeringar på Landsorganisationens och Svenska arbetsgivareföreningens överenskommelse om permitteringslön och avgångsvederlag. Man bör naturligtvis sträva efter att utforma bestämmelserna i olika socialförsäkringar så, att de stimulerar parterna på arbetsmarknaden att träffa överenskommelse om kompletteringar i olika hänseenden. Socialförsäkringarna ger sällan hundra procentig skydd. I varje

fall bör socialförsäkringarna inte vara utformade så de försvårar överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter. Innan jag diskuterar reservationerna vill jag med ett par ord beröra frågan om en allmän arbetslöshetsförsäkring.

I flera motioner har den frågan aktualiserats. När nu utskottet har kunnat enas på denna viktiga punkt, finns det ju ingen anledning att ta upp någon debatt om frågan om en allmän försäkring. Utskottet har alltså enhälligt förklarat att denna fråga bör utredas så snart 1960 års arbetsmarknadsutredning framlagt sitt förslag och gör heller ingen avvikelse från departementschefens förslag som också innehåller ett uttalande av samma innebörd.

Vi får alltså i sinom tid en utredning om allmän arbetslöshetsförsäkring och då finns det ingen anledning att nu ytterligare resonera om den saken.

Jag skall så säga några ord om reservationerna.

Den reservationen som herr Ringaby talade för yrkar på förbud mot ersättning för enstaka arbetslöshetsdag. Motiveringen skulle i huvudsak vara att man befarar missbruk av försäkringsförmånerna. När 1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning på sin tid föreslog ersättning för enstaka arbetslös dag skedde detta efter moget övervägande. Förslaget får delvis ses som en följd av förslaget om engångskarens under försäkringsåret. Nu kunde det inte redovisas någon statistik över endagsarbetslösheten och man kan alltså inte med bestämdhet säga vad ersättningen härför kommer att kosta. Men utredningen fick uppgifter från byggnadsarbetarnas kassa, och dessa uppgifter tyder på att missbruksrisken är tämligen ringa. Inom denna stora kassa tillämpar man femdagarsersättning, och därför får medlem i denna kassa ersättning för enstaka arbetslös dag på samma sätt som nu föreslås för alla kassor.

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkring, m. m.

Om man skulle införa ett förbud för ersättning för enstaka dag, måste det förbudet, som också herr Ringaby mycket riktigt påpekade, omges av en hel del reservationer. Man måste t. ex. utge ersättning för enstaka arbetslös dag i en vecka, om den avslutar eller inleder arbetslöshetsperioden. När man bedömer denna fråga, skall man inte glömma bort att de arbetslöshetsförsäkrade inte utan vidare kan få ersättning för en enstaka arbetslös dag. Förutsättningen är att man har varit arbetslös i fem dagar under försäkringsåret — att man har intjänat föreskriven karenstid. Man måste dessutom kunna styrka arbetslöshet med intyg från arbetsgivare, och man måste också söka arbete på den offentliga arbetsförmedlingen.

Sedan utredningen och departementschefen framlade sina förslag har denna fråga faktiskt kommit i ett något annat läge. Nu är det arbetsgivaren som normalt får betala den anställda de fem karensdagarna. Det har alltså tillkommit ett ytterligare återhållande moment, som gör att arbetsgivarna och de anställda knappast kan komma överens om att den anställda skall vara arbetslös en enstaka dag för att få ersättning för den från kassan, ty då får arbetsgivaren själv betala detta. Dessutom bör framhållas att frågan om ersättning vid enstaka arbetslös dag har ett samband med den överenskommelse som träffats mellan parterna på arbetsmarknaden. Detta kunde självfallet departementschefen inte ta hänsyn till då propositionen kom till. Får man inte ersättning för enstaka arbetslösa dagar i veckan, kan heller inte enstaka dagar få räknas som karenstid. Enligt vad jag kan förstå skulle i så fall inte heller permitteringslön kunna lämnas enligt överenskommelser mellan de båda parterna, varför ersättning vid enstaka arbetslösa dagar är nödvändig enligt min och utskottsmajoritetens mening, bl. a. med hänsyn till den överenskommelse som är träffad på arbetsmarknaden.

I fråga om statsbidraget, som behandlas i den andra reservationen, råder i stort sett enighet, men företrädarna för reservationen II vill ha frågan om ytterligare utjämning mellan kassorna utredd. Jag tycker nog att reservanterna tar till väl kraftiga ord, när de yttrar sig i denna fråga. Det heter i reservationen: »Såsom framhållits i dessa motioner skulle en längre gående avgiftsutjämning medföra större möjligheter för kassor med svag ekonomi, omfattande arbetslöshet och låga förmåner att förbättra försäkring för sina medlemmar utan att detta resulterar i så oproportionerligt höga avgifter, som blir följden av propositionen till förevarande del.»

Här får man alltså av reservationen det intrycket att propositionen och utskottets förslag skulle leda till en försämring för de försäkrade, då det i själva verket är så att man genomför en väsentlig förbättring för de försäkrade.

Det skulle, herr talman, vara intressant att veta vilka kassor man har i tankarna. Herr Anderson i Sundsvall säger, att det är kassor med stor belastning, framför allt mindre kassor. Får jag, herr talman, besvara herr Anderson i Sundsvall om ett par exempel på vilka kassor han avser. Det har nämligen stort intresse bl. a. av den anledningen att man då kan se till att inrikesministern ordnar så att de i annan ordning anvisade medlen just lämnas till dessa kassor. Det rimligaste sättet att resonera om statsbidragets utformning är väl att jämföra de bestämmelser som nu gäller och de som föreslås bli genomförda. Jag skall gärna erkänna att statsbidragsbestämmelserna är en smula krångliga, men vi har behandlat dem under flera år inom andra lagutskottet och vi börjar nu nästan begripa dem.

Bidraget består av ett par olika typer. Daghjälpbidraget, som nu byter namn, skall heta dagpenningsbidraget. Storleken av detta bidrag påverkas av arbets-

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

löshetens omfattning inom kassan. Är det stor arbetslöshet får kassan stort bidrag, är det ringa arbetslöshet får man ett ringa bidrag. Detta bidrag har alltså en mycket stor utjämnande effekt på avgifterna kassorna emellan.

Det bidrag som vi diskuterat i dag, grundstatsbidraget, utgår för närvarande med högst 6 kronor. Har den försäkrade en dagpenning på 20 kronor, blir bidraget högst 6 kronor för närvarande. Får jag inom parentes påminna om att bidraget höjdes från 5 till 6 kronor år 1959, inte på grund av reservanternas insatser, ty de hade med lottens hjälp år 1959 fått majoritet inom utskottet för att bevara grundstatsbidraget vid 5 kronor, men vi som blev i minoritet vann i kammaren och fick bidraget höjt till 6 kronor. Men detta var 1959.

Det förslag som nu läggs fram innebär att man höjer grundstatsbidraget. Har man 12 kronor får man 6 kronor i grundstatsbidrag, har man 20 kronor är bidraget en bit över 9 kronor, och har man 40 kronor i dagpenning ligger grundstatsbidraget en bit över 14 kronor. Härtill kommer en ytterligare förbättring genom det särskilda grundstatsbidraget med 25 procent till cirka 215 000 medlemmar i 11 kassor.

Utskottsmajoriteten har ställt sig en smula kallsinnig till förslaget att ytterligare differentiera det särskilda grundstatsbidraget. Avgiftsskillnaderna är nämligen större mellan medlemsgrupper inom vissa kassor än mellan olika kassor. En ytterligare differentiering av grundstatsbidraget kan innebära att kassor stimuleras till att ur kollektivet plocka ut smärre grupper, för vilka arbetslöshetsrisken är större än för övriga grupper, för att få tillgodogöra sig ett högre statsbidrag. Man bör väl i stället sträva efter en riskutjämnning mellan så stora grupper som möjligt. Reservanternas förslag skulle innebära att vi fjärmade oss från det tillstånd som man hoppas uppnå vid genomförandet av en allmän arbetslöshetsförsäkring. Majoriteten anser det lämpligare att man tills vidare utnyttjar möjligheten enligt propositionen att från anvisade medel ge stöd åt kassor med svag ekonomi.

Utskottet har varit enigt om den uppfattningen att frågan om en allmän försäkring bör utredas. Vi räknar med att den utredningen skall komma till stånd mycket snart. Med hänsyn härtill är det inte befogat att nu utreda frågan om en ytterligare differentiering av grundstatsbidraget åt kassorna. Får man en allmän försäkring, löser sig också frågan om avgiftsutjämnningen automatiskt.

Jag vågar hävda, herr talman, att det föreliggande förslaget leder till ett avsevärt bättre statsbidrag än tidigare. Förslaget åstadkommer vidare större utjämnning än det nuvarande bidragssystemet. Med stöd av de ytterligare medel Kungl. Maj:t här föreslagit skall användas till kassorna kan man åstadkomma en ytterligare utjämnning genom att ge särskilda bidrag åt de kassor som bäst behöver sådana.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FALLDIN (cp):

Herr talman! Rätten till arbete är vi på väg att skriva in i vår författning; författningsutredningen har ju tagit upp den tanken. Det måste vara en samhällets uppgift att trygga rätten till arbete, och det sker på olika vägar. Framför allt sker det genom en aktiv sysselsättningspolitik som inom sig rymmer den ekonomiska politiken, företagspolitiken, sysselsättningspolitiken o. s. v.

I vårt land har vi under senare år nått jämförelsevis goda resultat på detta område; jag tänker då på hur vi lyckats klara sysselsättningsfrågorna jämfört med andra länder. Vi vet också att arbetsmarknadsutredningen som främsta uppgift har att se över de olika åtgärder samhället kan använda sig av för att trygga sysselsättningen åt sina medborgare.

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

Men alldeles oavsett vilka resultat arbetsmarknadsutredningen kan komma fram till och oavsett hur man än anstränger sig att utnyttja de olika åtgärder som utredningen kan komma att föreslå, kommer vi alltid att ha en viss arbetslöshet. Vi har bl. a. att räkna med strukturförändringar i vårt näringsliv och som en följd därav en viss omställningsarbetslöshet. Här är det ingen tvekan om att ekonomiskt stöd till den enskilde snabbast kan utgå från arbetslöshetsförsäkringen, som också kan garantera den enskilde ekonomisk trygghet vid de tillfällen han inte längre kan få arbete fastän han ställer sin arbetskraft till förfogande.

Vi är väl ense om att arbetslöshetsförsäkringen i sin nuvarande utformning är bristfällig. Mot den bakgrund som jag försökt skissera rymmer även det föreliggande förslaget till reformering av arbetslöshetsförsäkringen vissa brister. Det har redan påpekats att bara ungefär hälften av våra löneanställda är med i den nuvarande frivilliga försäkringen. Men arbetslöshetsrisker föreligger även för många andra grupper i samhället. Jag tänker på husmödrar som på nytt vill ut i förvärvslivet, på ungdomar som skall ut på arbetsmarknaden, på småbrukare och andra företagare som på grund av strukturuomvandlingen etc. inte kan få sin försörjning i den tidigare verksamheten. Den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen erbjuder för närvarande inget som helst skydd åt alla dessa kategorier.

I en partimotion från vårt håll, II: 724, har vi pekat på dessa förhållanden och hemställt om en ny utredning. I direktiven för den utredning som bildar bakgrunden till propositionen i detta ärende ingick nämligen inte att pröva förutsättningarna att ersätta den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen med en allmän försäkring. En ny utredning borde ta sikte på en allmän försäkring, uppbyggd som en grundförsäkring, med frivillig tilläggsförsäkring. En sådan kom-

ination är troligen nödvändig med tanke på att det är inkomstbortfallsprincipen man måste räkna med skall gälla även i framtiden.

Låt mig, herr talman, säga att andra lagutskottet nu har enhälligt anslutit sig till den uppfattningen, och herr Bengtsson sade ju ordagrant — om jag hörde rätt — att så snart arbetsmarknadsutredningens betänkande förelåg, så kunde man tänka sig att tillsätta denna utredning. Det hade kunnat finnas vissa skäl för att ge arbetsmarknadsutredningen ett besked om riksdagens inställning i dessa frågor ännu mera markerat, därför att jag har den meningen, att en allmän arbetslöshetsförsäkring skulle i långa stycken medverka till att kartlägga arbetslösheten på ett helt annat sätt än den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen gör. Troligen skulle en sådan försäkring underlätta för arbetsmarknadsmyndigheten att avgöra vilka åtgärder och resurser som borde sättas in.

Herr Bengtsson kritiserade i slutet av sitt anförande reservationen II till utskottets utlåtande, varvid han efterlyste vilka kassor eller vilka klasser inom kassorna som skulle få detta extra stöd i utjämnande syfte. Jag tycker nog att herr Bengtsson gick så pass långt i sin argumentering mot reservationen, att han var på gränsen till att suddas ut värdet av vad han först i egenskap av utredare och sedan i egenskap av representant för utskottsmajoriteten har accepterat när det gäller det förhöjda grundstatsbidraget. Hur kan man säga, att ett med 10 procent förhöjt grundstatsbidrag och ett med 25 procent förhöjt grundstatsbidrag skulle kunna ha positiva verkningar, om en fortsatt höjning av grundstatsbidraget, inriktat mot kassor där arbetslösheten är hög, inte skulle ha samma positiva effekt? Kan man verkligen argumentera enligt dessa linjer och göra anspråk på att bli trodd? Låt mig fråga: Kom vi inte i utredningen fram till, att skillnaden i egen-

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

avgifter — det är ju dem vi försöker komma åt — för närvarande i kassasystemet förhåller sig som 1 till 20, d. v. s. för 1 krona per ersättningsdag kan man i vissa kassor få betala 1 öre och i andra kassor 20 öre? Kom vi inte också fram till att skillnaden hade reducerats till hälften med den 25-procentiga höjningen? Finns det inte skäl att gå längre i denna utjämning i avvaktan på att man får den allmänna försäkringen? Såvitt jag förstår delar departementschefen den synpunkten, som ju också fick ett gott stöd vid remissbehandlingen i socialstyrelsen, försäkringskassaförbundet, Landsorganisationen och kassornas samarbetsorganisation, som ansåg att man borde gå längre på denna utjämnande väg. Såvitt jag har förstått propositionen rätt har även inrikesministern den uppfattningen, emedan han i propositionen har uttalat, att han är beredd att — för att åstadkomma denna effekt — med särskilda medel, ge de kassor, som behöver det, ett extra stöd.

Låt mig fråga: Har inte det systemet den olägenheten, att man så att säga får bidraget i efterhand? Det kan alltså vara ägnat att reparera en ekonomi som har fått sig en knuff åt fel håll. Men den centrala tanken, när vi i utredningen gick in för det särskilda grundstatsbidraget, var att skapa en sådan konstruktion att det kunde bli möjligt för kassor med svagare ekonomi att från början inrikta sig på att med utnyttjande av detta bidrag i olika avseenden utforma förmåner med hänsyn till det särskilda grundstatsbidraget. Jag tänker på högre dagpenning och på att man kunde lätta litet på säsongbegränsningen o. s. v., men såvitt jag förstår kommer man inte att på samma sätt kunna överblicka möjligheterna med det system, som departementschefen har anvisat i propositionen.

Herr talman! Med hänsyn till den sena timmen skall jag begränsa mig till detta. Jag ber att få yrka bifall till reservationen II.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara göra ett litet genmäle till herr Bengtsson. Något direkt samband mellan propositionen nr 115 och uppgörelsen mellan SAF och LO föreligger väl inte på något annat sätt än när det gäller samordningen mellan permitteringslön och avgångsbidrag med ersättning från arbetslöshetskassorna. Det problemet har vi löst gemensamt i utskottet. Förbudet mot endagsersättning kan mycket väl bibehållas i tillämpning, och det torde heller inte bli något större problem för de anställda, i synnerhet inte som det finns en § 32, vari det talas om undantag och där undantag alltså kan göras, därest det skulle uppstå mera betungande problem för den enskilde, om man har ett förbud för endagsersättning.

Jag tror, herr Bengtsson, att departementschefen mycket väl visste vad han gjorde när han skrev detta.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Till herr Ringaby vill jag med anledning av vad herr Ringaby nu senast anförde endast säga, att det står klart angivet i den överenskommelse som träffats mellan Landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen — jag har överenskommelsen här — att man i tillämpliga delar skall följa reglerna i förordningen om erkända arbetslöshetskassor vid utgivande av permitteringslön. Sedan står det i nästa sats, att parterna har utgått från att arbetslöshetsförsäkringen kommer att utformas i enlighet med det förslag som framlagts av 1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning. Detta har vi beaktat eller i varje fall observerat vid utformandet av utskottets förslag. Jag kan helt instämma med vad herr Bengtsson i det avseendet anförde, nämligen att man självfallet har anledning att se till att man inte utformar sociallagstiftningen på ett sådant sätt, att den utgör ett hinder för att i andra sammanhang åstadkomma kompletteringar i förbätt-

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

rande syfte. Beträffande herr Bengtssons i Varberg fråga om jag kan ange exempel på kassor, som hade behov av större utjämningsbidrag, skall jag ärligt medge att det kanske var en oförsiktig formulering att tala om mindre kassor. Det kan ju bli påfrestningar även för de stora kassorna. Herr Bengtsson fortsatte i sitt resonemang att tala om vissa grupper inom samma kassa. Det är kanske inte så stor skillnad på vad vi avser, när jag talar om mindre kassor och herr Bengtsson om mindre grupper. Det må vara närmast en strid om ord.

Såvitt jag kan erinra mig, bygger propositionen även i det avseendet på vad utredningen anför. På sid. 66 i proposition nr 115 sägs: »Överstiger antalet ersättningsdagar i en kassa eller klass under ett visst försäkringsår nämnda genomsnitt med minst 75 men inte 100 procent, skall enligt förslaget grundstatsbidraget ökas med 10 procent. Överskrids genomsnittet med minst 100 procent föreslås grundstatsbidraget öka med 25 procent.»

Detta vittnar alltså om att vi har kassor eller klasser, som har speciella påfrestningar. Vad vi har menat med vår reservation är endast att man skall undersöka möjligheten att åstadkomma ytterligare utjämnings mellan kassorna, alltså en ytterligare förbättring utöver den förbättring som föreslås i propositionerna.

Vidare säger herr Bengtsson, att eftersom vi skall få en ny utredning i sinom tid, kan det vara lämpligt att den utredningen tar upp frågan om utjämnings av kostnaderna. Det ligger någonting i det. Men å andra sidan kan det vara av värde för utredningen att ha viss erfarenhet att bygga på. Denna skulle erhållas, om man snabbt finge ett förbättrat förslag i den riktning som vi reserverar har avsett.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Först vill jag säga några ord till herr Ringaby. Naturligtvis viss-

te inrikesministern vad han gjorde när han skrev sin proposition. Det tar jag såsom något alldeles självklart. Men vi hävdar fortfarande att förbud mot ersättning för enstaka arbetslöshetsdag skulle vara mycket olägligt med hänsyn till den överenskommelse som är träffad mellan Landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen. För man inte ersättning för enstaka arbetslös dag i en vecka kan man inte heller, som jag sade tidigare, få räkna enstaka arbetslöshetsdag i en vecka som karenssdag. Då kommer man inte heller att få ersättning av arbetsgivaren, enligt denna överenskommelse. Detta skulle innebära att man gör det möjligt för arbetsgivare att permittera en anställd praktiskt taget en dag varje vecka utan att behöva betala honom permitteringslön enligt överenskommelsen. Vederbörande kan inte heller få något ur kassan. Så nog har frågan ett mycket intimt samband med överenskommelsen.

Vidare bad jag att få veta av herr Anderson i Sundsvall eller någon annan, vilka kassor man avsåg då man gjorde gällande att kassorna på grund av de statsbidragsbestämmelser som var genomförda inte hade möjlighet att förbättra förmånerna för sina medlemmar. Det förhåller sig i själva verket så, att de allra flesta kassorna kan höja ersättningsbeloppet från 20 kronor om dagen till 30—35 kronor utan att behöva höja avgiften nämnvärt. Några behöver inte höja den alls.

I ett arbetslöshetsförsäkringssystem, som bygger på arbetslöshetskassor med vissa kollektiv, måste avgifterna givetvis bli mycket varierande. Här är det en grupp anställda, såg Kommunalarbetareförbundet, som har några stycken medlemmar med arbetslöshetsrisk. Man bestämmer sig för att bilda en kassa, därför att det kostar praktiskt taget ingenting i avgift att försäkra hela kollektivet, och då hjälper man den där lilla gruppen.

Avgiften i en sådan kassa är natur-

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

ligtvis mycket låg. Sedan finns det emellertid andra kassor med stor arbetslöshetsrisk, och där blir avgiften mycket högre. Herr Fälldin kommer säkerligen mycket väl ihåg hur svårt det var att finna ett system för avgiftsutjämning. Vi lekte bl. a. med tanken på att man skulle bygga upp en fond som kunde pumpa ut pengar till kassor som behövde dem — en tanke som för övrigt departementschefen övertagit av oss.

Det är inte så, herr talman, att det finns en mängd kassor som inte kan höja förmånerna. De klasser som skulle få mycket höga avgifter är vissa smågrupper inom kassorna. Inom Transportarbetarförbundets kassa finns t. ex. den grupp som, vilket herr Fälldin mycket riktigt påpekade, har den allra högsta avgiften. Den gruppen representerar 5 procent av hela kollektivet. Skulle man inom Transportarbetarförbundet — vilket är deras ensak — komma överens om att ta ut samma avgifter för alla medlemmar, skulle det betyda att man för kollektivet höjde avgifterna med 10 öre per vecka men sänkte avgifterna betydligt för den lilla gruppen. Så gör man i vissa kassor. Man plockar ut i en särskild grupp sådana som har stora arbetslöshetsrisker, men man tar inte ut särskilda avgifter av dem. Så gör t. ex. Lantarbetarförbundet för vissa grupper.

Jag efterlyser fortfarande, herr Anderson i Sundsvall, vilka klasser som inte kan höja de förmåner som blir följden av de bestämmelser som här föreslås.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag tycker det i långa stycken verkar som om herr Bengtsson argumenterar mot ett påstående som aldrig har ställts. Jag har sannerligen inte hört under debatten att reformeringen av arbetslöshetsförsäkringen skulle ha till följd att man inte skulle kunna höja förmånerna. Jag kan inte heller läsa det i tillgängliga handling-

ar. Men i reservation II står det: »Såsom framhållits i dessa motioner skulle en längre gående avgiftsutjämning medföra större möjligheter för kassor med svag ekonomi, omfattande arbetslöshet och låga förmåner att förbättra försäkringen för sina medlemmar utan att detta resulterar i så oproportionerligt höga avgifter, som blir följden av propositionen till förevarande del.» Där står väl inte att de inte kan höja förmånerna? Tvärtom.

Här för man en diskussion om resultatet i den ena och andra kassan av vad propositionen och andra lagutskottets majoritet föreslår. Om herr Bengtsson har rätt i sitt resonemang vore det fel att införa både det 10-procentiga och det 25-procentiga extra grundstatsbidraget.

Herr Bengtsson frågade sedan »herr Anderson i Sundsvall och andra» — eftersom jag har deltagit i debatten tar jag gärna åt mig — vilka kassor som har en arbetslöshet som avviker med mer än 100 procent från 10-årsgenomsnittet. Men herr Bengtsson har ju själv i andra lagutskottets utlåtande på sid. 51 redovisat omfattningen.

Där finns en prydlig tabell varav framgår hur många av de försäkrade i kassesystemet som tillhör kassor där den procentuella avvikelser från genomsnittet är mer än 100 procent, och i fråga om båda de år som är redovisade visar det sig att ett par hundra tusen medlemmar är anslutna till sådana kassor. Skall det verkligen vara nödvändigt att rusa ut och skaffa en förteckning på namnen på dessa kassor, när utskottet redovisat omfattningen? Namnen är väl av mindre betydelse än omfattningen.

Sedan tror jag att vi i princip skall akta oss för att här i riksdagen föra det resonemanget att om de höga avgifterna drabbar en minoritet, så är det inte så noga. Resonemanget att det skulle gälla endast 5 procent och att dessa därför gärna skulle kunna få bibehålla

Ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, m. m.

sina höga avgifter är ett resonemang som jag på inga villkor kan skriva under på.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Bengtsson i Varberg att jag inte har något minne av att jag i mitt första anförande sade något annat än att kassorna efter de förändringar som nu föreslås kommer att bli i tillfälle att förbättra förmånerna. Jag till och med talade om att kostnadsökningen beräknas till 40 miljoner kronor för ett normalår, vilket ju innebär att här sker förbättringar, och jag nämnde också att det ges möjlighet för kassorna att höja dagpenningen, från nuvarande 20 till 40 kronor maximalt.

Herr Bengtsson har fastnat för att efterlysa vissa kassor. Jag återkommer till vad jag sade i mitt förra genmäle. Herr Bengtsson säger ju själv att det är vissa smågrupper, som han kallar det, inom vissa speciella kassor, vilkas medlemmar får betala betydligt mer än övriga kassemedlemmar för att få förmånerna. Det är vad jag avsett att säga, fastän tungan kanske slant, så att jag i i stället för små grupper råkade säga mindre kassor. Herr Bengtsson gav ju själv ett ypperligt exempel på riktigheten av vad jag sagt.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Nej, tyvärr kan jag inte bistå herr Anderson i Sundsvall med den hjälpen.

Jag har aldrig sagt att man får, om en minoritet har högre avgifter än andra, finna sig i att de får bibehålla dessa högre avgifter; så föll ju herr Fälldins ord. Vad jag försökte tala om var att inom vissa kassor har man små grupper som har mycket stor arbetslöshetsrisk, och då plockar man ut de grupperna i en särskild klass. De är redovisade i andra lagutskottets utlåtande, men det

är inte sagt att de små grupperna betalar högre avgift än man gör inom kollektivet. Det är endast vissa av smågrupperna som gör det, bl. a. 5 procent inom Transportarbetarförbundet. Det är en verkligt stor grupp som skulle få nytta av det förslag som reservanterna står bakom, nämligen Byggnadsarbetarförbundet, som för sina 126 000—127 000 medlemmar därigenom skulle få ytterligare stöd till sin kassa. Jag har ingenting emot att förbundet får detta anslag, men det kan lika gärna få pengarna från det särskilda anslag som inrikesministern har till sitt förfogande.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ringaby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herrar Hübinette och Ringaby.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B—II

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. J

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. J) i utskottets utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Edström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 66 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, i vad propositionen avser medelsanvisning.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 14 oktober 1939 (nr 727) om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m., dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 10 april 1964 dagtecknad proposition, nr 146, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 14 oktober 1939 (nr 727) om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.

I propositionen föreslogs, att anställningsskydd bereddes envar som enligt frivilligt åtagande blivit tjänstgöringskyldig inom det totala försvarets krigsorganisation samt den som genom avtal åtagit sig att tjänstgöra vid avdelning organiserad inom krigsmakten för att ställas till Förenta Nationernas förfogande.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft motionen nr 821 i första kammaren av herr *Ottosson*. I denna motion yrkades »att riksdagen måtte avslå proposition nr 146 såvitt avser förslaget om att bereda anställningsskydd åt den som genom avtal åtagit sig att tjänstgöra vid avdelning inom krigsmakten för att ställas till Förenta Nationernas förfogande».

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å motionen I: 821, måtte bifalla förevarande proposition, nr 146.

Reservation hade avgivits av herr

Ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.

Kaijser och fröken *Wetterström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen I: 821 samt med avslag å förevarande proposition, nr 146, i motsvarande del måtte för sin del antaga det genom propositionen framlagda förslaget med den ändring att 1 § erhöles i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! I den proposition som andra lagutskottet behandlar i sitt föreliggande utlåtande föreslås att anställningsskyddet skall utvidgas att omfatta envar som enligt frivilligt åtagande har blivit tjänstgöringsskyldig inom det totala försvarets krigsorganisation samt att samma anställningsskydd skall beredas den som genom avtal förbundit sig att ingå i beredskapsstyrkan för FN-tjänst.

Vad den första kategorien beträffar har ingen invändning gjorts mot förslaget, men när det gäller personal i FN-styrkan föreligger en reservation av herr *Kaijser* och mig. Reservationen innebär ett uppföljande av en motion som utskottet haft att behandla samtidigt med propositionen.

Vi reseranter förbiser på intet sätt att det är angeläget att FN-styrkan kommer att bestå av kvalificerad personal och att tryggheten för den enskilde när det gäller återanställning i civilt arbete är en väsentlig fråga. Men, herr talman, samtidigt kan man inte enligt vår mening bortse från de svårigheter som uppkommer i synnerhet för den mindre företagaren, för den som kanske bara har ett par tre anställda. Det är sannerligen inte lätt för en sådan arbetsgivare att få tag på ersättare för sina anställda, i all synnerhet om det gäller att rycka in i stället för en yrkesutbildad, med sin uppgift väl förtrogen person. Situationen försvåras

också därigenom att arbetsgivaren icke bestämt vet, hur länge den anställdes FN-tjänst kommer att räcka. Och för ersättaren — om nu en sådan går att anskaffa — medför det också en känsla av otrygghet då han i sin tur inte vet hur länge han får behålla sin anställning.

Utskottet säger att man inte bör överdriva de svårigheter som kan uppkomma för arbetsgivarna i allmänhet och framhåller att det rör sig om ett förhållandevis litet antal anställda, varför problemet torde vara av tämligen ringa omfattning för arbetsmarknaden i stort.

Visst är det riktigt att svårigheterna inte bör överdrivas. Men även om det antal anställda det gäller, cirka 1 600 personer, utgör en försvinnande liten grupp på arbetsmarknaden, kan det dock för cirka 1 600 arbetsgivare uppkomma problem som inte är lätta att bemästra.

Vi reseranter inser, såsom jag tidigare sagt, till fullo nödvändigheten av att FN:s beredskapsstyrka får en kvalitativt fullgod uppsättning och att anställningstryggheten efter avslutad FN-tjänst är betydelsefull just för möjligheten att erhålla en god rekrytering. Men det finns för närvarande inte några belägg för att rekryteringen skulle äventyras, därest propositionens förslag i denna del icke bifölles. Enligt reseranternas mening bör, om så skulle visa sig behövt, andra vägar prövas för att bereda den enskilde den trygghet i anställningen som alla anser vara befogad och riktig.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Inledningsvis vill jag instämma i vad fröken *Wetterström* här anför.

I motionen nr 821 i första kammaren av herr *Ottosson* yrkas avslag på den

Ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.

del av propositionen som avser anställningsskydd åt den som genom frivilligt avtal åtagit sig att tjänstgöra vid avdelning inom krigsmakten vilken ställes till FN:s förfogande. Herr talman! I motsats till vad som tidigare i afton sagts från denna talarstol vill jag betona angelägenheten av att vårt land fullföljer de insatser som det ankommer på oss att göra. Därvidlag finns det självfallet inte på vårt håll några delade meningar. Däremot har jag såsom företagare full förståelse för det problem som herr Ottosson aktualiserat i sin motion och som även har upp-tagits i reservationen.

Herr talman! Jag godtar helt de skäl som ligger till grund för lagstiftningen om uppsägningsskydd vad det gäller värnpliktstjänstgöring och tjänstgöring inom det ekonomiska försvarets krigsorganisation. Men jag måste liksom herr Ottosson bestämt reagera mot den andra delen av förslaget, som avser tjänstgöring vid frivilliga FN-förband. Det är redan mycket svårt för många företagare att på ett tillfredsställande sätt lösa frågan om ersättare respektive vikarier för sina anställda. När det gäller personal med mer kvalificerat arbete är det speciellt för de mindre och medelstora företagen nästan omöjligt att ordna saken. Anledningen därtill är givetvis bristen på arbetskraft. Denna utgör ett känt faktum, och det är därför helt naturligt att arbetstagarna i många fall vägrar att ta anställning såsom ersättare för en annan person, om företaget i fråga inte kan garantera en stadigvarande anställning.

Allt detta är svårigheter som vi företagare måste acceptera liksom de svårigheter som följer av de anställdas tjänstgöring för försvarsändamål här i landet.

När man för fram tanken att också frivillig tjänstgöring på mer eller mindre obestämd tid i FN-förband skall medföra samma lagliga skydd tycker

jag att man begär väl mycket, speciellt av de mindre och medelstora företagen. Dessutom torde i praktiken detta förslag bli svårt att förena med de nya bestämmelserna i det nyligen träffade avtalet mellan arbetsmarknadens parter beträffande anställningsförhållanden.

Principiellt kan man också fråga sig vem som är arbetsgivare, företagaren eller staten, när staten genom annonser värvar arbetskraft för att fullgöra ett statligt åtagande.

Bortsett från denna frågeställning undrar jag hur förslagsställaren respektive utskottsmajoriteten anser att de mindre och medelstora företagen skall lösa de problem som uppstår när en arbetstagare med endast några dagars varsel begär att få ge sig i väg till FN-tjänst. Är det rimligt att kräva att hans plats skall stå öppen ett eller flera halvår? Lyckas företaget nyanställa någon på vederbörandes post, är det då rättvist att avskeda honom när den förstnämnde eventuellt vill återinträda i arbetet?

Herr talman! Så kan vi enligt min uppfattning inte behandla våra anställda, om vi vill ha dem kvar. Det finns dessutom inga skäl för att stifta en dylik lag, då man mig veterligt på arbetstagarhåll inte har klagat över bristande skydd eller förståelse från arbetsgivar-nas sida när det gällt hithörande problem. Arbetsgivare och arbetstagare har hittills skött denna fråga på ett tillfredsställande sätt, vilket inte minst framgår av det intresse för FN-tjänsten som kommit till uttryck i vårt land. Jag tror inte att vi behöver tvångslagstifta för att ytterligare tillgodose detta intresse. Vi måste däremot inse att det inte undantagslöst är möjligt för en arbetsgivare att under avsevärd tid ställa en person till förfogande för långvarig utlandstjänst.

Herr talman! Jag har med detta velat ge uttryck åt den reaktion man måste känna inför förslaget, om man skall

Ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.

vara realistisk och rättvis mot här berörda parter, både arbetstagare och arbetsgivare. Med det sagda ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Kaijser och fröken Wetterström.

§ 9

Meddelande ang. arbetet under återstoden av vårsessionen

Herr TALMANNEN yttrade:

Med hänsyn till att gårdagens sammanträde pågick till mycket sent på natten och då långa debatter kommer att äga rum i morgon avses sammanträdet i kväll skola avslutas sedan kammaren slutbehandlat det ärende som nu debatteras. Till morgondagens debatt i Wennerströmaffären har i denna kammaranmänt sig 26 talare, vartill kommer statsrådsanföranden. Då avsikten är att torsdagens överläggningar icke skall pågå längre än till omkring kl. 23.00 kommer Wennerströmdebatten med all sannolikhet att få fortsättas även på fredagen. Såsom andra ärende på fredagens föredragningslista kommer att uppföras ett ärende i vilket kamrarna eventuellt kan komma att stanna i skiljaktiga beslut, nämligen första lagutskottets utlåtande nr 33 angående ändrad lydelse av regeringsrättslagen.

Enligt preliminära anmälningar skulle vid början av fredagens sammanträde besvaras 8 interpellationer. Härutöver återstår ytterligare en del interpellationer obesvarade, varjämte 4 enkla frågor uppskjutits från den senaste frågestunden. Besvarandet av interpellationer och enkla frågor måste nu uppskjutas till dess Wennerströmdebatten avslutats och kammaren tagit ställning till första lagutskottets utlåtande nr 33. Tre interpellationssvar kommer att på föredragningslistan uppföras närmast efter nämnda utlåtande och de återstående sist på listan.

Sedan Wennerströmdebatten avslutats på fredagen föreligger sålunda åtskilliga

beslutsärenden, i vilka förhållandevis långa debatter är att förvänta, samt ett stort antal interpellations- och frågesvar. Av dessa skäl kommer det, såvitt nu kan bedömas, att bli erforderligt att anordna arbetsplenium även på lördagen. Detta plenum tar, såsom i den preliminära planen angivits, sin början kl. 10.00.

§ 10

Ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m. (forts.)

Återupptogs överläggningen rörande andra lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 14 oktober 1939 (nr 727) om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m., dels ock i ämnet väckt motion; och lämnades därvid ordet till

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag vill med anledning av fröken Wetterströms och herr Nordgrens anföranden konstatera att båda talarna — kanske i synnerhet herr Nordgren — var angelägna om att understryka nödvändigheten av att vi fullgör våra förpliktelser och alltså aktivt deltar i uppställandet av FN-styrkor, t. ex. så som nu har skett beträffande FN-truppen, som sänts till Cypern. Å andra sidan är de inte villiga att tillstyrka propositionen i den del som avser att skapa anställningstrygghet för dem som åtar sig tjänstgöring i dessa militära förband. Det finns kanske en liten aning av inkonsekvens i detta ställningstagande.

Beträffande herr Nordgrens anmärkning att arbetsgivare med kort varsel skall vara skyldig att ge ledighet vill jag

Ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnplikstjänstgöring m. m.

peka på vad som anföres på s. 6 i andra lagutskottets utlåtande, nämligen att »anställningsskydd skall tillkomma arbetstagaren endast om han ofördröjligen lämnat arbetsgivaren underrättelse om sitt åtagande».

Han skall alltså så snart han åtagit sig denna uppgift lämna arbetsgivaren meddelande därom om han har för avsikt att söka tjänstledighet.

Det är alldeles klart, att det för arbetsgivaren kan uppstå en del olägenheter. När vi emellertid i utskottet ansett oss kunna tillstyrka propositionen även på denna punkt beror det på att vi, vilket vi också skrivit, håller det för angeläget att få kvalificerad personal till dessa beredskapsstyrkor. Dessutom har vi inom utskottets majoritet den uppfattningen, att den psykologiska effekt som ett avslag skulle få kunde få en ogynnsam inverkan på rekryteringen i framtiden.

Även om vi alltså har förståelse för de olägenheter som kan uppkomma, anser vi det angeläget att de som tar anställning i FN-styrkorna, får det anställningsskydd som tillerkänns andra värnpliktiga.

Herr talman! Med detta ber jag att få tillstyrka utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Kaijser och fröken Wetterström.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 171 ja och 38 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till ett kommande arbetsplenum.

§ 11

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att konstitutionsutskottets memorial nr 21 och första lagutskottets utlåtande nr 33 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 12

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa grundlagsändringar samt i ämnet väckta motioner m. m., och

nr 20, i anledning av väckta motioner angående vissa grundlagsändringar;

bevillningsutskottets memorial nr 59, angående uppskov med behandlingen av viss till bevillningsutskottet hänvisad proposition; samt

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 39, angående dels regleringen för budgetåret 1964/65 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m., dels vissa i anslutning härtill väckta frågor,

nr 40, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående ändringar i reglementet för riksgäldskontoret, och

nr 41, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade ärenden.

§ 13

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, i vad propositionen avser medelsanvisning;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m.;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel för svensk medverkan i FN:s fredsstyrka på Cypern;

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående statstjänstemännens löner under åren 1964 och 1965 m. m.;

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken;

från bevillningsutskottet:

nr 297, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1964/65, m. m.; och

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av vissa postavgifter; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 306, i anledning av väckta motioner om ökat skydd för taxichaufförer; och

nr 307, i anledning av väckta motioner om utredning angående filmcensuren.

§ 14

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 22.53.

In fidem

Sune K. Johansson